

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

**SOSYAL DEVLET BAĞLAMINDA YÜKSEK ÖĞRENİM KREDİ
VE BURS İMKANLARININ EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ
SAĞLAMADAKİ ROLÜ: BURSA İLİ ARAŞTIRMASI**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Ayşenur ÇERİBAŞ

BURSA-2020

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

**SOSYAL DEVLET BAĞLAMINDA YÜKSEK ÖĞRENİM KREDİ
VE BURS İMKANLARININ EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ
SAĞLAMADAKİ ROLÜ: BURSA İLİ ARAŞTIRMASI**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Ayşenur ÇERİBAŞ

Orcid: 0000-0002-3796-655X

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ufuk SELEN

BURSA-2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 23/07/2020

Tez Başlığı / Konusu: Sosyal Devlet Bağlamında Yükseköğrenim Kredi Ve Burs İmkânlarının Eğitimde Fırsat Eşitliğini Sağlamadaki Rolü: Bursa İli Araştırması

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 112 sayfalık kısmına ilişkin 02/03/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

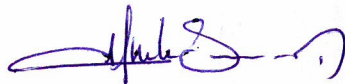
Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

23/07/2020

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Adı Soyadı : Ayşenur ÇERİBAŞ
Öğrenci No : 701712021
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Maliye
Statüsü : Y.Lisans Doktora
Danışman : Doç. Dr. Uluk Selen

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Devlet Bağlamında Yüksek Öğrenim Kredi Ve Burs İmkanlarının Eğitimde Fırsat Eşitliğini Sağlamadaki Rolü: Bursa İli Araştırması” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

23/07/2020

Adı Soyadı : Ayşenur ÇERİBAŞ
Öğrenci No : 701712021
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Maliye
Statüsü : Y.Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Ayşenur ÇERİBAŞ
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Maliye Anabilim Dalı
Bilim Dalı	: Maliye Bilim Dalı
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Numarası	: xv+122
Mezuniyet Tarihi	: 2020
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ufuk SELEN

Müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci özellikleri ile bireysel hak ve özgürlüklerin sağlanmasını amaçlayan bir yönetim anlayışına sahip olan sosyal devlet sosyal ve ekonomik yaşama müdahalelerde bulunur. Tam istihdam ve işsizlikle mücadele etmek, gelir dağılımında adalet sağlamak, yoksullukla mücadele etmek, sosyal güvenliği sağlamak, fırsat eşitliği sağlamak, ekonomik büyüme ve kalkınmadaki hedeflerine ulaşmak, sosyal denge ve barışı sağlamak gibi amaçlarını gerçekleştirmek için de bir takım sosyal harcamalar yapar. Yaptığı sosyal harcamaların en büyüğü eğitim harcamalarıdır. Çalışmada yüksek öğrenim öğrencilerine yapılan kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitliğini sağlamada yardımcı olduğu hipoteziyle bir anket çalışması yapılmıştır. Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının ilk bölümünden konuyla ilgili arşiv araştırması yapılarak genel açıklamalardan bahsedilmektedir. İkinci kısmında ise eğitim, eğitim harcaması ve fırsat eşitliği kavramları üzerinde durularak yapılan bu harcamaların sosyal yardımlar arasındaki yeri, kapsamı, özellikleri ve faydaları hakkında bilgi verilmiştir. Tezin son bölümünde ilk iki bölümdeki bilgiler değerlendirilerek yüksek öğrenimde kredi ve burs olanaklarının eğitimde fırsat eşitliği sağlanması üzerine bir anket çalışması yapılmış olup bunların analizi ve bulguları anlatılmaktadır. Katılımcıların anketteki cevaplarının ortalamalarına bakılarak 6 ifadeye katılıyorum şeklinde, 9 ifadeye kararsızım şeklinde 5 ifadeye ise katılmıyorum şeklinde yanıt verdikleri gözlemlenmiştir. Verilmekte olan kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitliği sağlamada kısmende olsa yardımcı olduğu

hipotezimiz veriler ışında doğrulanıp kabul edilmiştir. Fırsat eşitsizliğine yol açan 11 maddelik sıralama setinde verilen cevaplara göre ise sosyo ekonomik problemlerin bu eşitsizliği yarattığına büyük bir çoğunluk katılmaktadır. Analizler sonucu hipotezimiz öğrencilerin cevapları ışığında doğrulansa da uyguladığımız ölçeğin geliştirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Devlet, Sosyal Yardım, Eğitim Harcamaları, Fırsat Eşitliği, Burs.

ABSTRACT

Name and Surname : Ayşenur Çeribaş
University : Bursa Uludağ Üniversitesi
Institution : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Field : Maliye Anabilim Dalı
Branch : Maliye Bilim Dalı
Degree Awarded : Yüksek Lisans Tezi
Page Number : xv+122
Degree Date : 2020
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ufuk SELEN

The Role of Higher Education Loan and Scholarship Practices in Providing Equal Opportunities in Education in the Context of Social State: Bursa Province Research

It has a management understanding that aims to ensure the use of rights and freedoms along with its intrusive, regulatory, redistributive and entrepreneurial characteristics. For social spending, achieving social balance and peace in your goals for economic growth and development provides justice in income distribution. The biggest social expenditure is education expenditures. In this study, there is a survey with the hypothesis that credit and scholarship opportunities and higher education students help to choose equal opportunities in education. The thesis consists of three chapters. In the first part of the thesis research, general explanations are made by conducting an archive research. The second part is about the place, scope, characteristics and benefits of these expenditures made with emphasis on education, education expenditure and equality of opportunity. The analysis and findings are explained whether a survey has been conducted on the provision of equal opportunities in education in terms of credit and scholarship opportunities in higher education. Based on the average of their responses in the questionnaire, it was observed that the participants responded as “I agree with 6 statements” and “I do not agree” with 5 statements as 9 statements. Our hypothesis that the loan and scholarship opportunities provided partially help in providing equal opportunities in

education has been confirmed and accepted in the light of the data. According to the answers given in the 11-item ranking set that causes inequality of opportunity, a great majority agrees that socio-economic problems create this inequality. Although our hypothesis was confirmed in the light of the students' answers as a result of the analysis, it was concluded that the scale we applied should be improved.

Key words: Social State, Social Aid, Education Expenditures, Equal Opportunity, Scholarship Page

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xi
GRAFİKLER	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM VE SOSYAL DEVLET İLİŞKİSİ	3
1. SOSYAL DEVLET KAVRAMI VE GELİŞİMİ	3
1.1. Sosyal Devlet Kavramının Tanım Ve Özellikleri	3
1.2. Sosyal Devlet Kavramını Ortaya Çıkaran Nedenler ve Gelişimi	6
2. SOSYAL YARDIM KAVRAMI VE ÇERÇEVESİ	9
2.1. Sosyal Yardım Kavramı ve Sosyal Politikalar İçerisindeki Yeri	9
2.2. Sosyal Yardım Kurumları Ve Türleri	15
2.2.1. Sosyal Yardım Kurumları	15
2.2.2. Sosyal Yardım Türleri	20
3. SOSYAL YARDIM ARACI OLARAK KAMU HARCAMALARI	24

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMDE SOSYAL TRANSFER HARCAMALARININ ROLÜ

1. EĞİTİM HİZMETLERİNİN KAMUSALLIK DURUMU	32
1.1. Eğitim Hizmetlerinin Niteliği	33
1.2. Eğitim Hizmetinin Sunumunda Kamu Harcamaları Rolü	37
2. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER	44

2.1. Eğitimde Fırsat Eşitliği Kavramı ve Kapsamı	44
2.2. Eğitimde Fırsat Eşitliğini Etkileyen Faktörler	47
3. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK POLİTİKALAR	
3.1. Yönetmel Alanda İzlenen Politikalar (Regülatif politikalar)	50
3.2. Ekonomik ve Mali Nitelikli Politikalar	51
3.3. Türkiye’de Yükseköğrenim İçin Uygulanan Harcama Politikası Gelişimi	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YÜKSEKÖĞRENİM KREDİ VE BURS İMKÂNLARININ EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNE ETKİSİ: BURSA İLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	62
1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE KAPSAMI	62
1.1. Çalışmanın Amacı	62
1.2. Çalışmanın Kapsamı	63
2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	63
3. BULGULAR VE YORUM	66
3.1. Demografik Verilerin Analizi	66
3.2. Güvenilirlik Analizi	70
3.3. Ölçeğe Ait Tanımlayıcı İstatistikler	71
3.4. Demografik Özellikler Bağlamında İfadelerin Analizi	78
SONUÇ DEĞERLENDİRME	110
KAYNAKÇA	113
EKLER	123

TABLolar

Tablo 1. Kaynak, Finansman ve Hizmet Sunumu Açısından Türkiye’de Eğitim Harcamaları	39
Tablo 2. Finansman Kaynaklarına Göre Eğitim Harcamaları (2011-2018)	41
Tablo 3. Eğitim harcamaları temel göstergeleri, 2011-2018	42
Tablo 4. Burs-Öğrenim Kredisi Dağılım Tablosu	59
Tablo 5. Aylık Burs, Öğrenim Kredisi Miktarları	59
Tablo 6. Yıllar İtibariyle Burs, Öğrenim Kredisi, Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları	60
Tablo 7. Yurt Dışı Burs ve Kredi Miktarı ve Öğrenci Sayıları	61
Tablo 8. Bursa’daki Yüksek Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları ve Örneklem Dağılımı	65
Tablo 9. Güvenirlilik Analizi Sonucu	71
Tablo 10. Ölçeğe İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	73
Tablo 11. “Devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnunum.” İfadesinin Analizi	79
Tablo 12. “Sağlanan kredi ve burslar, eğitim harcamalarım için yeterlidir.” İfadesinin Analizi	80
Tablo 13. “Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.” İfadesinin Analizi	81
Tablo 14. “Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.” İfadesinin Analizi	83

Tablo 15. “Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.” İfadesinin Analizi	84
Tablo 16. “Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum.” İfadesinin Analizi	85
Tablo 17. “Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.” İfadesinin Analizi	86
Tablo 18. “Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.” İfadesinin Analizi	88
Tablo 19. “Yükseköğrenim kredi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.” İfadesinin Analizi	89
Tablo 20. “Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.” İfadesinin Analizi	90
Tablo 21. “Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanıyor olması devlete sadakatimi artırıyor.” İfadesinin Analizi	91
Tablo 22. “Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.” İfadesi’nin Analizi	92
Tablo 23. “Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler Yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.” İfadesinin Analizi	94
Tablo 24. “ Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını yükseltiyor.” İfadesinin Analizi	95

Tablo 25. “Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.” İfadesinin Analizi	96
Tablo 26. “Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.” İfadesinin Analizi	97
Tablo 27. “Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.” İfadesinin Analizi”	98
Tablo 28. “Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini artırır.” İfadesinin Analizi	99
Tablo 29. “Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.” İfadesinin Analizi	100
Tablo 30. “Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.” İfadesinin Analizi	101
Tablo 31. Cinsiyet Değişkeni İçin Mann-Whitney U Testi Sonucu	104
Tablo 32. Yaş Ve Coğrafi Bölge Değişkenleri İçin Kruskal Waallis H Testi Sonucu	105
Tablo 33. Aile Eğitim Durumu Değişkeni İçin Kruskal Waallis H Testi	106
Tablo 34. Yıllık Ortalama Gelir Değişkeni İçin Kruskal Waallis H Testi Sonucu	107
Tablo 35. KMO Referans Değerleri	112
Tablo 36. KMO ve Barlett Testi Sonuçları	112

GRAFİKLER

Grafik 1. Eğitim Bütçesi (2002-2019)	43
Grafik 2. Yükseköğretim Bütçesinin Milli Gelire ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı	53
Grafik 3. 2018- 2019 Yükseköğrenim Bütçeleri Ödeneklerinin Dağılım	54
Grafik 4. Yükseköğrenim Düzeyinde Eğitim Harcamaları (Milyon TL)	55
Grafik 5. Öğrenci Başına Yapılan Harcama (Yükseköğretim (Dolar)	55
Grafik 6. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Ait Verileri	67
Grafik 7. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına Ait Verileri	67
Grafik 8. Öğrencilerin Ailelerin Yaşadıkları Bölgeye Ait Verileri	68
Grafik 9. Öğrencilerin Yıllık Gelir Durumlarına Ait Verileri	69
Grafik 10. Öğrencilerin Üniversitelere Göre Dağılımına Ait Veriler	70
Grafik 11. Öğrencilerin Üniversite Programlarına Göre DağılımınaAit Verileri	70
Grafik 12. Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörler	108

KISALTMALAR

Kısaltma	Açılımı
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
YURTKUR	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
KWS	Kruskal-Wallis Testi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
İHH	İnsani Yardım Vakfı
SYD	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
ETD	Elektrik Tüketim Desteği
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
WFD	Dünya Gıda Programı
ASPB	Sosyal Hizmetler
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
GSS	Genel Sağlık Sigortası
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSPE	Subakut Sklerozan Panansefalit Hastalığı
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü bazen de İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
FATİH	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Sosyal devlet kavramı 1929 buhranıyla birlikte daha çok gündeme gelmeye başlayan, vatandaşlarının refah seviyelerini arttırmak için kamu harcamalarını kullanan bir devlet anlayışıdır. Temelinde devletlerin yapacağı harcamaları, sadece kamusal ihtiyaçları karşılamak için değil hem ekonomik hem de sosyal hayatın sorunlarını çözmek içinde kullanılabilceği fikri yatmaktadır. Buhranı atlattmakta başarılı olamayan klasik (liberal) devlet anlayışı değişime uğramış, sosyal devlet anlayışıyla görev ve sorumlulukları çoğalan devletler kamu hizmetleri ve harcamalarında da artışa gitmiştir. Bu durum buhrandan kurtulmayı sağlarken bir yandan da devletin görev ve sorumluluklarında ve piyasalarda önemli ilerleme ve değişimler ortaya çıkarmıştır. Devletin kamu harcamaları içerisinde yaptığı sosyal yardımlar bu dönemde en çok artan kamu giderini oluşturmaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olup yoksul olarak tespit edilen kesime karşılıksız olarak, gereksinimlerini karşılamaya yeterli duruma getirmek için verilen ayni, nakdi ve hizmet destekleridir. Sosyal yardımların amacı, kişilere hem asgari bir sosyal güvence sağlamak hem de yoksulluktan kurtarıp, çalışma hayatına kazandırıp, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyeye getirmektir. Yoksullukla mücadele için kullanılan sosyal yardım harcamaları devlet anlayışıyla değişmiştir. Önceden hayırseverlik adı altında yapılıyorken, devletin müdahalesiyle kullanılmaya başlanmıştır. Devlet toplumdaki bireylerin refah seviyelerini arttırmak, gelir dağılımı adaletini sağlamak vb. amaç ve ilkelerini gerçekleştirmek için sosyal yardım harcamaları yapmıştır. Ayrıca sosyal devletin anayasa üzerinde kendine yer edinmesi sosyal yardım harcamalarını da kanunlaştırmıştır. Yapılan sosyal yardım harcamalarının içinde en önemlilerinden biri de eğitim harcamalarıdır. Hayatımızda önemli bir yeri kapsayan eğitim hizmetinin getirileri devletler içinde önem arz etmektedir. Yayıdığı yoğun olumlu dışsallıklar nedeniyle eğitim her ne kadar yarı kamusal bir mal olsa da finansmanının büyük bir çoğunluğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Türkiye’de eğitim hizmeti 4+4+4 zorunlu sisteme geçiş yapmış ve tüm vatandaşların temel eğitimi almaları zorunlu kılınmıştır. Eğitim hizmetlerinin temel bir hak olması nedeniyle bu hizmete ulaşmayı engelleyen durumların eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olabilecek olması devlet tarafından müdahalelerde bulunulmasını gerektirmektedir. Fırsat eşitliği hiçbir ayırım gözetmeksizin, bireylere sunulan hak ve hürriyetleri ihlal edecek herhangi bir durumun oluşturulmaması ve herkese eşit imkânın tanınması demektir.

Eğitim hizmetlerinin bireysel faydası toplumsal faydasından yüksek olduğu için devlet her bireyin eğitim hakkından yararlanmasını, sağlama görevini üstlenmiştir. Bir toplumun eğitim seviyesi ne kadar yüksekse o derece de kalkınmış bir toplum olarak nitelendirilmektedir.

Devletler, eğitim hizmetlerinden yararlanamayan bireylere yönelik yapılan şartlı eğitim yardımları, ücretsiz ders kitabı dağıtması, engelli bireylere özel verilen eğitim yardımları, kredi ve burs imkânları gibi birçok yolla eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak eğitim seviyesini yükseltmeye çalışmaktadır.

Çalışmamız  bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal devlet ve gelişiminden bahsedilmiş sosyal yardım harcamaları ve bunun kamu harcamaları içerisindeki yeri ve öneminden bahsedilmiştir. İkinci kısımda ise eğitim hizmeti niteliği, önemi ve sosyal yardım harcamaları içerisindeki yeri anlatılmıştır. Bu hizmete ulaşmada sorun yaratan faktörlerden bahsedilmiş ve eğitimdeki fırsat eşitliğini sağlamak için devletin uyguladığı kamu politikaları anlatılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise eğitim harcaması olarak kabul edilen devletin verdiği kredi ve burs imkânları ele alınmıştır. Bu imkânların ne ölçüde eğitimde fırsat eşitliği sağladığı öğrencilerin görüşüne sunulacak bir anket çalışması yapılmıştır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlamada kredi ve burs imkânlarının nasıl bir rol aldığı anlatılmıştır. Anket yöntemiyle ölçülen veriler gerekli programlar yardımıyla analiz edilmiş ve bulgular paylaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM VE SOSYAL DEVLET İLİŞKİSİ

1. SOSYAL DEVLET KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Sosyal devlet anlayışı, ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunarak ekonomileri iyileştirmek, adil gelir dağılımı sağlamak, yoksullukla ve işsizlikle mücadele etmek ve toplumun refah seviyesini yükseltmeyi amaçlayan devlet anlayışıdır. Tarih boyunca sosyal devlet anlayışının kavramı, özellikleri ve gelişimi bu bölümde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1. Sosyal Devlet Kavramının Tanım Ve Özellikleri

Sosyal devlet anlayışı toplumdaki herkesin asgari bir yaşam düzeyine sahip olması gerektiği görüşünü benimsemiştir. Vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgilenen ve onları iyileştirmeye çalışan, vatandaşların insanlık onuruna yaraşır bir hayat sürmesini hedefleyen bir anlayıştır.

Sosyal devlet, piyasa güçlerinin işleyişini değiştiren bir devlet modelidir. En temel özelliği sosyal ve ekonomik yaşama müdahale etmesidir¹. Müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci özellikleri ile bireysel hak ve özgürlüklerin sağlanmasını amaçlayan bir yönetim anlayışına sahiptir². Sosyal devletin ciddi anlamda önem kazanmasını sağlayan olay, 1929 senesinde gerçekleşen, Büyük Ekonomi Buhranı'dır. Bu ekonomi buhranının yaşanmasıyla birlikte liberal devlete olan bağlılık büyük ölçüde zedelenmiştir. Liberal devletin, görünmez bir el vasıtasıyla ekonominin her zaman kendi dengesini bulacağına inanan görüşü, 1929 buhranında yetersiz kalmış, devletler buhranının altından kalkamamışlardır. Lord John Maynard Keynes 1929 bunalımından çıkmak için bir teori savunmuştur. Bu teori liberal devletin savunduğunun aksine devletin ekonomiye

1 Serdar Yay, "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet", *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum*, C: 3, S: 9 (Kış 2014), s. 148.

2 C. C. Aktan, *21.Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru Optimal Devlet, Kamu Ekonomisinin Ve Yönetiminin Yeniden Yapılanması Ve Küçültülmesine Yönelik Öneriler*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 1995, s. 73-74.

yapacağı müdahalelerin refahı arttıracığı, artan refahın ise üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımını adaletini sağlanacağıdır. Keynes'e göre devlet sosyal amaçlarla ekonomik hayata müdahale edebilir. Devletin burada üstleneceği rol düzenleyici ve dengeleyici bir roldür. Bu rolü gereği sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim gibi birçok sosyal politika konularında müdahalelerde bulunabilir³.

Sosyal devletin amaçları; Tam istihdam ve işsizlikle mücadele etmek, gelir dağılımında adalet sağlamak, yoksullukla mücadele etmek, sosyal güvenliği sağlamak, fırsat eşitliği sağlamak, ekonomik büyüme ve kalkınmadaki hedeflerine ulaşmak, sosyal denge ve barışı sağlamak olarak sınıflandırılmıştır. Bu amaçlar çerçevesinde devlet, kişilere asgari bir gelir düzeyini garanti eden ve sosyal güvenlik ihtiyaçlarına cevap veren politikalar uygulamaya yönelir. Kamu gelirleri ve kamu harcamalarını kullanarak toplumun gelir düzeyindeki eşitsizlikleri gidermeyi amaçlar. Diğer bir ifadeyle toplumda servet ve gelir eşitsizliklerine neden olan unsurları ortadan kaldırarak üst gelir grubundan alt gelir grubuna doğru işleyen bir bölüşüm mekanizmasının kurulması hedeflenir. Toplumda var olan eşitsizlikler servet ve gelir dağılımının bozulmasındaki en önemli unsurlardır⁴.

Bireyler yasalar önünde eşittirler. Ancak bu durum fırsat eşitliğini sağlamada tek başına yetersiz kalmaktadır. İşte bu yüzden sosyal devletin diğer bir hedefi fırsat eşitliğini sağlayarak bunu daha etkin kılmaktır. Sosyal devlet herkese ideal bir hayat düzeyi sağlayabilmek için kamusal düzenlemeler yaparak önlemler almaktadır. Bu düzenlemelerle devlet toplumun bireylerini, karşı karşıya kalabileceği olumsuzluklardan (hastalık, kaza, yaşlılık vb.) korumaya çalışır. Aynı zamanda da kişilere yaşamlarının her anında minimum bir gelir seviyesi sözü vermektedir.

Sosyal devletin amaçlarını gerçekleştirmesi, toplumda barış ortamının oluşması ve dengenin sağlanması için önemlidir. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması ise sosyal devletin en önemli amaçlarındanıdır. Devlet, sermaye yatırımlarını bu amaçla teşvik eder. İstenilen tam istihdamı sağlamak için ortam koşullarında gerekli düzenlemeleri yapar. Ekonomik hayata müdahale ederek üretim kapasitesini artırmaya

3 M. Kemal Aydın, Eyüp Ensar Çakmak, "Sosyal Devletin Temelleri" *Bilgi Dergisi*, C:34 (2017), s. 10.

4 Yay, a.g.m, s. 149.

çalışmaktadır. Devlet bu müdahaleler yardımıyla toplumsal refah seviyesini artırmayı hedeflemektedir. Sosyal devletin bu amaçlara ulaşabilmesi için kullanılacak araçlar oldukça önemlidir. Bu araçları, sosyal politika ve ekonomi politikası olmak üzere iki başlıkta incelemek mümkündür⁵.

Ekonomi politikası araçları, devletin ekonomiye müdahale etmek için kullandığı kamu politikası araçlarının tamamını kapsamaktadır. Kamu politikalarının başında maliye politikası, dış ticaret politikası, regülasyon ve kontroller politikası, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) politikası ve para ve kredi politikası araçları gelmektedir. İstenilen amaç ve hedeflere ulaşmak için çoğunlukla bu politikalar birbiri ile uyumlaştırılarak kullanılmaktadır. Özellikle maliye politikası aracı çok sık kullanılmaktadır.

Sosyal politika ise devletin ekonomik bakımdan güçsüz olanları korumaya yönelik aldığı önlemler bütünüdür. Sosyal politika araçları sosyal hizmetler, sosyal sigortalar, sosyal yardım, sosyal teşvik ve sosyal tazmini kapsamaktadır. Devlet bu araçları, vatandaşlarını koruma, bakıma muhtaç ve yoksul olanların durumunu iyileştirme, daha iyi bir gelecek güvencesi sağlama ve elbette toplum refahını arttırmak için kullanır. Sosyal devletler yapacakları uygulamaları kendilerine özgü bir şekilde problemin kaynağına göre belirlerler. Durum böyle olunca çeşitli sosyal devletler ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Literatürde pek çok çalışma Gosta Esping-Andersen'in sosyal devlet türlerini dikkate almaktadır. Gosta Esping-Andersen, sosyal devleti: "Liberal Sosyal Devlet", "Muhafazakâr Sosyal Devlet" ve "Sosyal Demokrat Sosyal Devlet" olarak üçe ayırmıştır. Liberal sosyal devlet refahı arttırmanın yolunun piyasalardan geçtiğini düşünür. Çünkü bu devlete göre, devletin müdahalesi her yol denendikten sonra başvurulacak en son adrestir. Sosyal sorunların çözümü ilk olarak piyasalarda aranır. ABD, Yeni Zelanda, Avustralya, İngiltere, Kanada bu çeşit sosyal devletlere örnektir. Muhafazakâr sosyal devlette ise bir önceki devlet çeşidi gibi piyasa etkinliğine önem vermektedir. Ancak bu devlet türünde çalışmayanlara da sosyal güvenlik hakkının tanınması diğer devlet türüyle farklılık göstermektedir. İtalya, Fransa, Almanya, Avusturya ve Belçika bu türdeki sosyal devlet örneklerindedir. Sosyal dayanışmanın ve eşitliğin öncelikli olduğu sosyal demokrat sosyal devlet ise "en yüksek

5 Yay, a.g.m, s. 151.

standartlara sahip olmada bireylerin eşitliğinin sağlanması” prensibine dayanmaktadır. Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç bu türdeki sosyal devletlere örnek olarak gösterilebilir⁶.

1.2. Sosyal Devlet Kavramını Ortaya Çıkaran Nedenler ve Gelişimi

Liberal devletin toplumla olan ilişkisinde yapılanma gereksinimi, işsizlik ve yoksullukla mücadelede devlet faaliyetinin siyasal bir sorun olarak görülmesi, sosyal devlet anlayışına gereksinim oluşturmuştur. Devlet gereksinim duyduğu yapılanma sonucu ekonomiye sosyal amaçlarla mücadele etmeye başlamıştır. Yoksul kesime süresiz ve hayırseverlik anlayışı ile yapılan müdahale uygulaması terk edilmiştir. Onun yerine herkese makul ve kalıcı düzeyde gelir sağlayan, eğitim ve sağlık hizmetlerinin temel haklar çerçevesinde ele alındığı bir anlayış şekline geçilmiştir. Yoksulluk sorununun devletin dikkatini çekmesi ve yoksulluk yasalarıyla kontrol altına alınmaya çalışılması derinleşen sanayileşme ile birlikte işçi sınıfının kendisini hem siyasal hem de toplumsal bir özne olarak kendilerini ifade etmeye başlamalarıyla yetersiz kalmış daha güçlü ve kalıcı müdahalelere gereksinim duyulduğu anlaşılmıştır. Buna eş zamanlı olarak sosyal politika uygulamalarının görülmeye başlanması, sosyal edinimlerde devletin yaptığı genişleme ve sosyal hakların anayasal olarak tanınması, sosyal devlet olma yolundaki yol göstergelerindedir. Sosyal devletin biçimlenmesinde etkili olan 1929 krizi ise kapitalizmin aşırı üretim eğilimini belirgin şekilde ortaya çıkarmış, talebin yetersizliği ise ekonomiyi gittikçe kötüleştirmiştir. Bu durum liberal devlet yaklaşımında değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Devleti bu kriz ortamından kurtarmak için ekonomiye müdahalede bulunan bir devlet anlayışına geçiş yapılmıştır⁷.

Sosyal devletin gelişim süreci genellikle üç döneme ayrılır⁸. 1880 ve 1914 arası yıllar sosyal devletin doğumu olarak ifade edilir. Sosyal güvenlik alanında ilk kapsamlı düzenlemelerin yapıldığı 1880’li yıllardan I. Dünya savaşına kadar devam eden zaman dilimi sosyal devletin doğuş dönemidir. İkinci dönem ise I. Dünya savaşının bitiminden başlayıp 1975 yılına kadar olan dönemdir. Sosyal devletin ikinci dönemi kendi içerisinde ikiye ayrılır. 1918-1940 arası dönem “sağlamlaşma ve gelişme dönemi”, 1940-1975 arası

6 Yay, a.g.m., s. 156-159.

7 Yay, a.g.m., s. 160.

8 İskender Gümüş, ”Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş Ve Yeniden Yapılanma Süreci” *Journal of Political Administrative and Local Studies*, s. 36-37.

dönem ise “altın çağ” olarak adlandırılır. Sağlama ve gelişme döneminde sosyal devletten önceki kapitalist toplum ve düzey anlayışının hâkim olduğu klasik iktisat görüşü yavaş yavaş terkedilmeye ve sosyal devletin formlarıyla yer değiştirmeye başlamıştır. Özellikle bu tarihler arası yaşanan 1929 krizi klasik görüşün yetersizliğini gözler önüne sermiş ve sosyal devleti “altın çağına” hazırlamıştır.

1940-1975 yılları arası geçen zaman sosyal devlet adına önemli gelişmelerin olduğu dönemdir. Bu dönemde vatandaşlar daha çok hakkını aramaya başlamış ve toplumsal refaktan daha fazla faydalanmak istemişlerdir. Kaynakların artışıyla beraber, devletin refahı sağlamadaki sorumlulukları daha da artmıştır. Karma ekonomi yapısı ve sosyal refah adına önemli ölçekte bir uzlaşma oluşmuştur. Tüm bu nedenlere ilaveten sosyal devlet ekonomik büyümeyi ve tam istihdamı eş zamanlı olarak başarılı bir şekilde yürütmüştür. Tüm bu unsurların ortaya çıkışı iş gücü ve sermaye çıkarlarının ortak payda da toplanması sonucu mümkün olmuştur. Sosyal devlet anlayışı, hem devletin görev ve sorumluluklarında hem de piyasalarda önemli ilerleme ve değişimler ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bu anlayışın yansımaları hak ve özgürlük alanlarında da kendini göstermiştir. Bu devlet anlayışıyla birlikte sosyal harcamaların ve vergilerin artışı, 1945 ve öncesi döneme göre büyük oranda genişleyen kamu hizmetlerine dikkat çekmiştir. Bu da devletin sosyal devlet niteliğinin göstergeleridir.

Sosyal devletin altın çağı olarak bahsedilen bu dönemde, uluslararası belgelerde ve anayasalarda ekonomik ve sosyal haklardan bahsedilmiş⁹. Bu hakların daha geniş kapsamda ele alınıp düzenlenmeleri için çalışmalar gerçekleştirilip bireylerin refahında olumlu yansımalar meydana getirilmiştir. Türkiye’de sosyal devlet anlayışından 1961 anayasasında bahsedilmiş ve devlet anlayışı açıkça kabul edilmiştir. 9.7.1961 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasamızın genel esaslar kısmınının 2. maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” ifadesi yer almaktadır. Anayasamızdaki tüm ilke ve maddeler sosyal devlet anlayışını ve prensibini destekler niteliktedir. Üçüncü ve son dönem olan 1975 ve sonrası dönem, toplumsal kesimlerce kabul gören ve uzlaşılan sosyal devlet anlayışının ortadan kalkmaya başladığı zamanı ifade etmektedir. 1970’li yılların ortasından günümüze kadar uzanan süreçte önemli ekonomik problemlerle karşı

9 Mircan Yıldız Tokatlıoğlu, *Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*, Bursa: Alfa Aktüel, 2005, s.33.

karşıya kalmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, 1970'lerin ortalarına kadar ekonomideki hızlı büyüme 70'lerin ortasından sonra yavaşlamış yerini artan işsizliğe bırakmıştır. Bu yüzden ekonomi giderek kötüleşmiş ve savaşlar nedeniyle sürekli büyüyen sosyal devlet artık yük oluşturan bir problem olarak görülmüştür. Sosyal devlet 70'lerin ortalarından sonra resmi olarak altın çağının sonuna gelmiştir. İlerleme dönemi durmuş gerileme dönemi başlamıştır. Bu dönemlerde yaşanan Birinci ve İkinci Petrol Krizleri ve Bretton Woods Sisteminin çöküşü de ekonomiyi derinden sarsmış ve bir durgunluk dönemi ortaya çıkarmıştır. Sosyal devletin prensibi gereği yaptığı giderlerde azalmaya gidilmiştir. Bu olay sosyal devletin sonu veya mali krizi gibi birçok yakıştırmalara neden olmuştur. Ancak sosyal devlet anlayışı tamamen ortadan kalkmamıştır. Meydana gelen olaylara ve yeni koşullara uyum sağlamak için rol ve işlevlerinde farklılıklar yaşanmış ve bu yönde yeniden yapılandırılmıştır.

Sosyal devletin yeniden yapılanma sürecinde küreselleşmenin de büyük etkisi olmuştur. Sermaye hareketlerini kontrol altına almak, küresel pazarda hayatta kalmak vb. amaçlar doğrultusunda kendini geliştirmek ve yeni yöntemler bulmak zorunda kalmıştır. Neo-liberal iktisat anlayışı ve muhafazakâr devlet anlayışları uygulamalarına geçen devletler ise sosyal devlet uygulamalarını yanlış bularak önceliğin enflasyonla mücadeleye verilmesi için sermaye lehine uygulamalarda bulunsalar da sosyal devlet anlayışının tamamen ortadan kalkamayacağı anlaşılmıştır. Nitekim neo-liberal ve muhafazakâr devlet anlayışında, devletin etki ve hacminin küçülmesinden yana olan, hesap verilebilirliğe önem veren, serbest bir piyasa ve ticaret düzen isteyen, hukukun üstünlüğünün korunması taraftarı ve devletin yaşaması gereken değişiminde bu alanlarda olması gerektiğini savunurlar. 2000'li yıllardan sonra sosyal devlet anlayışı küreselleşmenin de getirileriyle düzenleyici ve denetleyici sosyal devlet sıfatını kazanmıştır. Düzenleyici devletin temel hedefi, "küresel kapitalizmin rasyonel biçimde işlemlerini sağlama" düşüncesidir. Bu durum sosyal devlet üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir. Böylece sosyal devletlerin yeniden yapılanma sürecinde en temel değişikliği, ekonomi ve kamu yönetimi alanlarında ortaya çıkmıştır. Sosyal devletler, küresel rekabette, onlardan talep edilen şeyleri yerine getirebilmek amacıyla yük olarak görülen sosyal yardım harcamalarında kısıtlamaya gitmişlerdir. Bu kısıtlamalarla devlet

bir yük olmaktan çıkıp daha etkin ve refah bir toplum oluşturabilecektir. Bu aynı zamanda ülkelerin birbirleriyle yarışmalarını da sağlayacaktır¹⁰.

2. SOSYAL YARDIM KAVRAMI VE ÇERÇEVESİ

İnsanların bir arada yaşamaya başlamaları, beraberinde ortak ihtiyaçları doğurmuştur. Bu sosyal ihtiyaçların birçok bireye hitap etmesi ve ihtiyaçların giderilmek istenmesi, toplumdaki bütün bireyleri kapsayacak politika ve kararların alınmasına sebebiyet vermiştir. Uygulanacak sosyal politikaların ise toplumun refahını arttırıcı etki yaratırken bir yandan da sosyal koruma sağlaması gerekir. Sosyal koruma, özel veya kamu kurumları tarafından bireylerin ve hane halklarının ihtiyaçlarını ve karşılaşılabilecekleri bir takım riskleri azaltmaya yönelik yapılan müdahalelerdir. Bu müdahale sisteminin önemli bir parçası sosyal güvenliktir. Bu sistem sayesinde bireylerin şimdiki sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılanırken bir yandan da geleceklerinin garanti altına alınması hedeflenir. Bunu sağlamak için ise sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal sigorta programları birer araç olarak kullanılır. Bu bölümde sosyal yardım kavramının sosyal politikalar içindeki yerinden ve uygulanış biçiminden bahsedilecektir.

2.1. Sosyal Yardım Kavramı ve Sosyal Politikalar İçerisindeki Yeri

Sosyal yardım kavramını anlatabilmek için ilk önce yoksulluk kavramını bilmemiz gerekir. Dar anlamda yoksulluk temel gereksinimlerini karşılayamama (istihdam, sağlık, barınma, yiyecek, eğitim. vb.), geniş anlamda ise temel ihtiyaçlarını karşılayabilse bile toplumun genel düzeyinin gerisinde kalma durumudur. Buradaki en önemli problem ise yoksulluğun saptanmasıdır. Bu yüzden bir takım yoksulluk göstergeleri ve ölçekleri vardır. Bu göstergelerden ilki birey ve hanelerin gelir ve harcama düzeyleridir. İkinci bir gösterge ise parasal olmayan yoksulluk göstergeleridir. Burada da yoksulluğu saptamak için birey ve hanelerin sağlık, beslenme, nüfus ve okur-yazarlık düzeylerine bakılması gerekir. Yoksulluğun hangi yöntemle ölçüleceği hususundaysa iki yaklaşım vardır. Bunlar mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk yöntemleridir. Mutlak yoksulluk yöntemine göre hane halkı veya bireyler için bir askeri geçim sınırı vardır. Askerî refah düzeyi

10 Ali Tarık Gümüş, "Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi Ve Dönüşümü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2 (2010), s. 146-147.

bireylerin yaşamlarının sürdürülmesi için olan asgari tüketim ihtiyaçlarını ifade eder. Eğer kişiler askeri refah düzeyini karşılayamıyorsa yani gelir düzeyleri bu temel ihtiyaçları karşılayacak sınırın altında kalıyorsa yoksuldur. Mutlak yoksulluk aynı zamanda gelir yoksulluğunu da ifade eder. Göreli yoksulluk ise kişi geliriyle temel ihtiyaçlarını karşılayabilse bile bunu yetersiz kabul ederek, aynı zamanda kişinin insan hayatına ve onuruna yakışır bir yaşam imkânı sağlayacak düzeyde maddi imkânının olması gerektiği temellerine dayanır¹¹.

Yoksullukla mücadele edilmezse birçok olumsuzluk da beraberinde gelir. Eğer yoksul kesim toplumdaki dışlandığını hissederse sosyal çatışmalar ortaya çıkar, kayıt dışı ekonomilerde artış, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı oranında artış, yasa dışı eylemlerde artış, suç oranlarında yükselme, toplum ve aile birliğinde bozulmalar ortaya çıkar ve yoksulluk sorunu giderek kronikleşir¹².

İstihdam ve eğitim imkânlarının yetersizliği, çevrenin hızla bozulması, nüfus fazlalığı, kaynak dağılımının adil olmayışı gibi bir takım etkenler yoksulluğun temel faktörleri arasında yer almaktadır. Yoksulluğa sebep olan faktörlerin önüne geçilmezse psikolojik, ekonomik ve sosyal ciddi sorunlar ortaya çıkar. Devletler ise dünyanın her yerinde karşılaşacakları bu sorunlarla baş etmek zorunda kalırlar¹³.

İşte bu noktada sosyal yardım kavramı karşımıza çıkar devletlerin yoksullukla mücadele etmeye çalışırken en çok başvurdukları hususlardan biride sosyal yardım kavramıdır. Kavram olarak sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olup, yoksul olarak tespit edilen kesime karşılıksız olarak, gereksinimlerini karşılamaya yeterli duruma getirmek için verilen aynı, nakdi ve hizmet destekleridir. Sosyal yardımların amacı kişilere hem asgari sosyal güvence sağlamak hem de yoksulluktan kurtararak çalışma hayatına kazandırıp kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyeye getirmektir¹⁴.

Sosyal yardım anlayışı çok eski zamanlardan beridir varlığını sürdürmekte olsa da modern anlamda sanayileşme döneminde daha çok önem kazanmıştır. Yoksullukla

11 Hande Hacımahmutoğlu, Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, Ankara:Devlet Planlama Teşkilatı, 2009, s.16.

12 Tuncay Güloğlu ve Muharrem Es,'Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği'', Ocak 2004, s. 81.

13 Sümer İncedal, *Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*, (Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi), Ankara ,Mart 2013, s. 18.

14 Ertuğrul Yuvalı, "Hak Temelli Sosyal Yardım Ve Klientalizm", *TBB Dergisi*, S. 135 (2018), s. 385.

mücadele etmeye çalışanların korunmasını amaçlayan Yoksulluk Yasaları ilki 1300'li yılların ortasında İngiltere'de yapılmıştır. I. Kraliçe Elizabeth tarafından 1601 senesinde yapılan Yoksulluk Yasası, yerel yönetimlerin yoksullukla mücadele de etkin bir araç haline getirilmesi açısından önem arz eder. Yoksulluğun sınırlandırılması, yoksullara yardım yapmaya ilişkin maddeler, yardımlar için kaynak sağlanması ile ilgili konuların ele alındığı bu kanun, fakirleri, "çalışabilecek durumda olan fakirler", "çalışma imkânından yoksun fakirler" ve "bakıma muhtaç çocuklar" şeklinde kategorize etmiş, akrabaları veyahut aile bireyleri tarafından bakılabilecek olan bireylerin bu yardımlardan faydalanmaları yasaklanmıştır. Yoksulluk yasası ile devletlerin sosyal alanlara yönelik müdahaleleri, endüstrileşmenin getirdiği toplumsal değişimlerle birlikte genişlemeye başlamıştır. Sanayileşmenin getirileriyle kırdan kente göçler artmış, tarımda makineleşme yaygınlaşmış ve ortaya çıkan yeni düzenin olumsuz koşulları sefaleti ve sosyal adaletsizliği beraberinde getirmiştir. Devletler vatandaşlarının geleceklerini güvence altına almak için sosyal güvenlik ve sosyal sigorta kurumları oluşturmuşlardır. 19. yüzyılda eski zamanlarda olduğu gibi çalışanlar ve aileleri gönüllü yardım uygulamaları yerine, zorunlu sosyal sigorta uygulamaları kapsamına dâhil edilmiştir. Sanayileşmeyle birlikte devlet, kentleşme, sağlık, eğitim, konut ve sosyal hayatın çeşitli alanlarına yeni düzenlemeler getirilmiştir. Sanayileşme ile başlayan ve günümüze kadar süre gelen zamanda devlet için sosyal yardım anlayışı zorunluluk kavramı çerçevesinde şekillenerek bir yükümlülük haline gelmiştir¹⁵.

1929 ekonomik krizi ve sonrası dönemde ise refah devleti yaklaşımı gelişmiştir. Bu çerçevede krizin ve II. Dünya Savaşının ortaya çıkardığı sorunlar için sosyal programların önem kazanması nedeniyle, merkez ile yerel yönetimler arasında ekonomik işbirliği dönemi başlamıştır. Yerel yönetim kuruluşları bu dönemde sosyal politikaların uygulanmasında etkin rol almış ve çeşitlenen kamu hizmetlerinin yerel düzeyde uygulayıcıları konumuna gelmişlerdir. Bu durum bir sosyal yardım aracı olan sosyal yardım politikalarının önem kazanmasına yol açmıştır. Çünkü söz konusu krizler gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk, işsizlik ve refah kaybına yol açmıştır. Durum böyle olunca da vatandaşlar yaşamlarını sürdürebilmek ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için devletin vereceği sosyal yardımlara ihtiyaç duymuşlardır.

15 Murat Aygen, "Türkiye Türkiye'de Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8 (Ocak 2016), s. 152-153.

Sosyal yardımlar, 1980 'li yıllara kadar kurumsal anlamda devletin sorumluluğu çerçevesinde bakım ve geçici yardımlar olarak sürdürülmüş, yoksulluğun giderilmesi, yoksullara belli zamanlarda yardım yapma biçiminde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurum gibi kuruluşların diğer işlevleri arasında yer almıştır. Aynı dönem içinde bahsedilmesi gereken bir başka yardım şekli ise, Türkiye'nin modern anlamdaki ilk yardım uygulaması olan 2022 sayılı kanun kapsamında, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen, "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun" kapsamında yapılan yardımlardır. Bu kanun, sosyal yardımların hak temelinde karşımıza çıkan ilk yasa olması nedeniyle önemlidir¹⁶.

1980'li yıllara gelindiğinde ise meydana gelen gelişmeler ve Türkiye'de uygulanan neo-liberal politikalar çerçevesinde yerelleştirme ve özelleştirme faaliyetlerini çok büyük önem kazanmıştır. Belediyeler ve özel sektör sosyal yardım konusunda teşvik edilmiştir. Diğer bir ifadeyle sosyal refah devletin önemi kaybetmesiyle birlikte sosyal yardım konusundaki sorumluluğu özel sektör ve belediyelere devredilmiştir. Yine de devlet bu alanda çeşitli kanuni adımlar ve kurumlar yardımıyla politikalar uygulamaya devam etmiştir¹⁷.

Sosyal yardımlar bir lütuf veya yardımseverlik anlayışından çok sosyal bir hak olarak görülerek hukuki bir temele de oturtulmuştur. Bu da sosyal yardımlara sosyal eşitlik ve adalet sağlayıcı bir işlev niteliği kazandırmıştır. Devlet bu sorumluluğu kapsamında anayasada çeşitli maddelere ve düzenlemelere yer vermiştir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. 60. ve 61. maddelerinde vatandaşlara refah ortamı oluşturmak, bireylerin ve toplumun mutluluğunu sağlamak, bireylerin maddi ve manevi varlığının gelişmesi için uygun şartları ve ortamı hazırlamak, herkesin sosyal güvenlik hakkını kullanabiliyor olması ve devletin şehit, dul, yetimlerin korumasına ve toplumu oluşturan bireylerin kendilerine yaraşır bir hayat sürdürülebilmelerini sağlaması gerektiğinden bahsedilmektedir. Devletin, sakatları koruması ve toplum hayatına kazandırmak için gerekli tedbirleri alması, yaşlıları koruması, onlara devlet yardımı

16 Aygen, a.g.m., s. 153-154.

17 Melek İpek, "Yeni Yoksulluk Ve Türkiye'de Sosyal Yardım Paradoksu", *İş Yazıları Dergisi*, Sayı: 1 (Nisan 2015), s. 88-90.

sağlayacak kanun ve hakları düzenlemesi için gerekli tesisleri ve teşkilatları kurması veyahut kurdurması görevleri dahilindedir gibi hükümlere de yer verilmiştir¹⁸.

Yapılan düzenlemelerden en mühimi ise 1961–1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında belirtilen “Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir devlettir.” ilkesinden yola çıkılarak kurulan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu” uygulamasıdır. Daha sonradan çıkartılan kanunlar ve sosyal yardım kurumları bu fona bağlı olarak işlevlerini yürütmüşlerdir. 1992 yılında 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanunu çıkartılmış. Benzer bir düzenleme de 1998 yılında 4341 sayılı Muhtaç Erbaş ve Er Ailelerinin Ücretsiz Tedavisi Hakkında Kanun ile muhtaç erbaş ve erlerin aileleri için getirilmiş ve bunların sağlık hizmetlerine ilişkin giderlerinin devlet tarafından karşılanması sağlanmıştır. 2001 yılında patlak veren kriz sosyal yardım konusuna yeniden dikkat çekmiş ve bu süreçte bir takım politikalar yeniden ele alınmıştır. 2004 yılında 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş ve bu yasa ile sosyal yardımlar konusunda yasal düzenlemeler yapılmıştır¹⁹. 2000’li yıllarda sosyal yardımlarla ilgili olarak çıkarılan diğer temel kanunlar ise şunlardır:

- 03.03.2004 tarihli ve 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun,
- 01.12.2004 tarihli ve 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun,
- 01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,
- 03.07.2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 31.05.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’dur²⁰.

29.06.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve sosyal yardımlar bu kurum bünyesinde toplanmıştır. 2012 yılında yeşil kart uygulamasına son

18 Yuvalı, a.g.m., s. 395-396.

19 Mehmet Yiğit ve İhsan Eken, ‘‘Sosyal Yardım Ve Sağlık Hizmetlerinde Algılama Yönetimi: Diyarbakır İli Örneği’’, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, *Türk İdare Dergisi*, C:85, S: 476(2013),s. 289.

20 Serdar Yay, ‘‘1980’den Günümüze Türkiye’de Sosyal Yardım Alanındaki Gelişmeler Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’’, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, No 1 (2015), s. 22.

verilerek genel sağlık sigortası uygulamasına başlanmıştır. Bu kapsamda Genel Sağlık Sigortası gelir testi işlemleri ve yapılacak sosyal yardımların belirlenmesi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın koordinasyonuna verilmiştir. Bakanlığın adı 2019 yılında Aile ve Toplum Bakanlığı olarak güncellenmiş olup görev ve sorumluluklarında genişlemeye gidilmiştir. Bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemi hayata geçirilmiştir. Bu sayede sosyal yardım prosedürleri eskiden olduğu gibi kâğıda dayalı değil elektronik sisteme dönüştürülmüştür. Sosyal yardım talep eden vatandaşlar artık bu sistem aracılığıyla işlemlerini daha kolay yapabileceklerdir²¹.

Yapılan hukuki düzenlemelerin yanı sıra sosyal yardım mevzusuna kalkınma planlarında da yer verilip her dönemin ihtiyacına göre politikalar belirlenmiş ve güncellenmiştir. Genel olarak planların içeriğinde sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin sürekli olarak arttırılması, yoksul kesimin bu yardımlara daha kolay şekilde ulaşabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, sosyal yardım konusunda gönüllü olan kuruluşlarla işbirliği içinde olunması, kayıt dışı istihdamın mali sürdürülebilirliğe verdiği zarar nedeniyle yapılan mücadele kapsamında, koordinasyona, bilişim altyapısına, bilinçlendirme faaliyetlerine ve denetime önem verilmesi, sosyal güvenlik konusunun anlaşılır ve sade bir yapıya kavuşturularak, bürokrasinin azaltılması, vatandaşların tamamını kapsayan, kaliteli, adil ve mali açıdan sürdürülebilir bir yapının oluşturulması, bireyleri sosyal güvenlik hakları çerçevesinde bilinçlendirmek ve bu konu için başvurabilecekleri kanallar hakkında bilgi vermek, insan odaklı sosyal politikalar kapsamında sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gibi mevzulardan bahsedilmektedir²². Aynı zamanda sosyal politikaların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar da ele alınıp gerekli müdahalelerin yapılmasından da bahsedilmektedir.

Sosyal yardım sisteminin birçok açıdan istismara maruz kalması etkin bir şekilde kullanımını zorlaştırır. İnsanların hazırcılığa alışıarak sürekli olarak yardım talep etmesi ve temelleşmesi en büyük sorunlardan biridir. Sosyal yardımların asıl amacı eşitsizliği ortadan kaldırarak kişiyi topluma ve iş hayatına tekrar kazandırmaktır. Bir diğer sorun ise

21 Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi, Ankara, 2017, https://www.ailevecalisma.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf, s. 13. (05.09.2019).

22 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı(2019-20223), Temmuz, 2019, s.159.

toplum tarafından damgalanmadır. Sosyal yardım alan kişilerde psiko-sosyal sonuçlarının olabileceği söz konusudur. Eğer ki bu kişi erkekse, toplum tarafından ailesine bakamıyor veya görevlerini yerine getiremiyor gibi baskılarla karşılaşabilir. Sosyal yardım uygulamalarında ve sunumunda sık sık karşılaşılan sorunların başındaysa yardımların aynı olarak verilmesi, düzensiz oluşu, toplumun bir kesiminin verilen yardımlardan bile haberdar olmayışı veya yardıma ulaşmada güçlük çekilmesi, sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliği ve altyapı yetersizliğinin oluşu, ortak norm ve standartların olmayışı, kaynak ve personel yetersizliği, dağınık ve çok başlı kurumsal yapıya sahip olması gelmektedir²³.

2.2. Sosyal Yardım Kurumları Ve Türleri

2.2.1. Sosyal Yardım Kurumları

Sosyal yardımlar devletin kuruluşları tarafından yapıldığı kadar dernekler, vakıflar ve birçok gönüllü yardım kuruluşları tarafından da sunulmaktadır. Devlet toplanan gelirlerden ayrılan pay ile yardım yaparken dernek ve vakıflar ise üyelerinden toplanan aidatlardan, rozet satımından, halkın yardım ve bağışlarından elde edilen gelirlerden yardım yaparlar. Birçok kurum devletle işbirliği içerisinde bu yardımları yapar. Sosyal yardım yapan devlet kuruluşları şu şekildedir²⁴;

- Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)

Korunmaya muhtaç çocuk ve gençler için kreş, yurt ve bakımevleri gibi benzeri hizmet sunan aynı ve nakdi yardımlarda bulunan sosyal hizmet kuruluşudur. Çocukların ev ortamında yaşamlarını sürdürebilmesi için apartman daireleri, 18 yaşını tamamlayan çocuklar için ise gençlik bakım evleri yapılmıştır. Aynı zamanda yaşlılara bakımevleri, dayanışma merkezleri ve özörlülere yönelik hizmetler sunar.

23 Ülker Şener, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu, Şubat 2010, s. 20-21.

24 Eyüp Zengin, Ayhan Şahin ve Salih Özcan, "Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları", *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:19 Sayı:2 (2012),s. 134-140.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar genel müdürlüğüne yoksul kimselerin doyurulması, muhtaç öğrenciler için yurt imkânının karşılanması ilköğretim öğrencileri için kamp açmak, kör veya muhtaç durumda kalan kimselere aylık nakdi yardımda bulunmak gibi görevler 227 sayılı KHK ile verilmiştir. Buna bağlı olarak “Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmaret Yönetmeliği”ne göre yardım yapılacak ve aylık bağlanacak olan yoksul, yetim ve özürlü bireylerin sayısı Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne belirlenmektedir.

- Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

1986 yılında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte kanun metninde geçen hükümleri yerine getirmek amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) kurulmuştur. Kanunun amacı, muhtaç ve zor durumda olan bireylere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirmek için tedbirler olarak gelir dağılımı adaletini sağlamaya yardımcı olmak, toplumu sosyal dayanışma ve yardımlaşmaya teşvik etmek şeklinde açıklanmıştır. Bu kanun sadece Türk vatandaşlarını değil ülkemize gelmiş veyahut kabul edilen bireyleri de kapsamaktadır. Müdürlüğün bu kanun gereğince görevlerini arz edebilmesi için il ve ilçelerde vakıflar kurulmuştur. Bunun en önemli avantajı ise illerde valiliklerde, ilçelerde ise kaymakam başkanlığında oluşturulmasıdır. Bu da yardımların yerel birimlerde daha hızlı ve kolay yapılmasını sağlayacaktır.

- Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin 5102 Sayılı Kanun

1 Ocak 2004 yılından beri yürürlükte olan bu kanunun amacı yükseköğrenim gören ve yardıma ihtiyacı olan öğrencilere kredi ve burs imkânı sağlamaktır. Bu kanun kapsamında ise Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü (YURTKUR) kurulmuştur. Kurum bu konuda yetkili tek kurum olarak görevlendirilmiştir.

- İl Özel İdareler

Sosyal yardımlara ilişkin İl Özel İdarelerinin görevleri 5302 sayılı Kanunla düzenlenmiştir. Bu kanunun 6. Maddesinin (a) fıkrasında “gençlik ve spor, sağlık, kültür, sosyal hizmetler ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının temini” gibi hizmetleri yapmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca

kanunun 43. maddesinin (h) fıkrasında “yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özörlölere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar”, (m) fıkrasında “sosyo-költürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler” İdareleri’nin görevleri arasında sayılmıştır.

- Belediyeler

Belediyelerde sosyal yardım konusunda yetkiye sahip birimlerdir. 5393 sayılı Belediye kanununda nüfusu 50.000 aşan belediyeler ve Büyükşehir Belediyelerinin kadınlar ve çocuklar için korunma evleri açma yetkisine sahip olduğu hüküm altına alınmıştır. Aynı zamanda yine ilgili kanunda izinsiz satışta bulunan seyyar satıcıların eylemlerine son verilmesi, cezasını ödemeyenlerin veya belirli zamanlar içerisinde alınmayan gıda mamullerinin gıda bankalarına, gıda dışı malların ise ihtiyaç sahibi yoksullara dağıtılması da yer almaktadır. Yine aynı kanunun 60. Maddesinde ise yoksul, muhtaç, dar gelirlili ve özörlöler ile kimsesizlere yapılacak sosyal yardım ve hizmetler belediyelerin bütçesinde giderler arasında yerini alacağından bahsedilmiştir. Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7/d maddesine göre; İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve yetkileri şunlardır: “Kanunlarla münhasıran büyükşehir belediyesine verilen görevler ile birinci fıkrada sayılanlar dışında kalan görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak. Otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, özörlöler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve költürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, költür tesis ve binalarının yapımı, bakım ve onarımı ile költür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak.” Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7/m maddesine göre Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır: “Büyükşehir’in bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclis kararıyla ödöl vermek.” Bunlar gibi daha birçok madde bu kanunda yer almaktadır.

Ölkemizdeki gönüllü yardım kuruluşlarından bazıları şunlardır:

Kızılay: Kızılay 1868 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Dernek uluslararası derneklerle de anlaşma içerisinde olup ölkemizde ve yabancı ölkelerde yardıma muhtaç

kişilere yardım elini uzatır, doğal afet ve felakete uğrayanlara yardım eder. Bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye katılır, hükümetin belirlediği yerlere hastaneler, aşevleri ve gönüllü kuruluşlar açar, ilk yardım elemanları yetiştirir, silahlı kuvvetlere savaş ve olağanüstü dönemlerde yardımda bulunur, kan bulma hizmetini düzenler ve yürütür²⁵.

Türk Hava Kurumu: 1925 kurulan bu kurumunun amacı gençlere havacılığı sevdirmektir. Gençleri havacılığın çeşitli dallarında yetiştirir. Planör, model uçak, uçak ve paraşüt kursları açar. Gençler arasında yarışmalar düzenler²⁶.

Millî Eğitim Vakfı: Eğitim yatırımları büyük cari yatırımlardan oluşmaktadır. Kurum devlete destek sağlamak amacıyla ve halktan gelen yardımları en iyi şekilde değerlendirmek için 1981 yılında kurulmuş ve o günden beri faaliyetine devam etmektedir²⁷.

Türkiye Sokak Çocukları Vakfı: İhmal edilmiş, terkedilmiş ya da başka sebeplerle sokakta yaşayan çocukları korumayı ve sahip çıkmağı temel amaç edinmiştir. Çalışmaları arasında çocukları korumak, suça itilmelerini önlemek, kötü alışkanlıklardan uzak tutmak ve bunun gibi davranış bozukluğu tehlikelerine karşı onları savunmak ve korumak vardır. Çocukların barınma, yemek yeme, eğitim görme ve benzeri ihtiyaçlarını karşılayarak iş sahibi yapıp topluma kazandırmak gibi hedefleri kendine görev edinmiştir²⁸.

Türkiye İşitme Engelliler Derneği: Ülkemizdeki konuşma ve duyma özürlü bireylerimizi topluma kazandırmak, engel durumlarının hayatları sınırlandırmalarının önüne geçmek amacıyla kurslar açar, iyileştirme merkezleri ve barınma yurtları kurar. Aynı zamanda ihtiyacı olanlara sosyal destek ve yardımda bulunurlar²⁹.

Çocuk Sevenler Derneği: Gerek çocuk yetiştirme yurtlarında gerek ise çocuk yuvalarında ya da benzeri kurumlarda korunan veyahut buralarda korunamayan yardıma muhtaç bütün çocuklara çeşitli sosyal yardımlarda bulunmaktır. Kurum aynı zamanda yükseköğrenim gören çocuklara burs ve barınma imkânı da sağlamaktadır.

25 www.kizilay.org.tr(10.08.2019)

26 <https://www.thk.org.tr/>(10.08.2019)

27 <https://www.meb.gov.tr/>(10.08.2019)

28 <http://www.tscvakfi.org.tr/>(10.08.2019)

29 <https://tied.org.tr/sayfa/tarihce/>(10.08.2019)

Türkiye Eğitim Vakfı: İyi eğitilmiş daha çok bireye sahip olmayı amaçlayan kurum bu doğrultuda eğitimde bilgisayar ve benzeri araçların daha yoğun kullanılması, bilginin daha kalıcı olması gibi hedefleri gerçekleştirmek için çeşitli çalışmalar yaparak eğitim parkları oluşturmaktadır³⁰.

İHH İnsani Yardım Vakfı:1992 yılında kurulan vakıf bölge, ırk, cinsiyet vb. hiçbir ayırım yapmadan savaş, afet, sakatlık vb. nedenlerle yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardım eli uzatmak, temel hak ve hürriyetlerinin ihmalini önlemek adına yardım faaliyetlerini sürdüren bir vakıftır³¹.

Mehmetçik Vakfı: Vakıf Türk Silahlı Kuvvetlerinin vatani görev esnasında şehit düşen ya da hayatını kaybeden Mehmetçiklerimizin bakmak zorunda olduğu yakınları ile engelli kalmış ve gazi Mehmetçiklere belirli kurallar dâhilinde ölüm, malullük ve bakım yardımlarında bulunmak, bahsedilen Mehmetçiklerin çocuklarına öğrenim ve bakım desteği sağlamak ve sosyal destek programları uygulamaktadırlar. Bu yardım programını destekleyen bağış, tanıtım programları ve yatırımlarla kendilerini geliştirip kamuoyunu bilgilendirerek bu faaliyetleri ülke çapında duyurup sosyal adaletin sağlanmasına, ulusal birlik ve barışın güçlenmesine katkıda bulunmaktadır³².

Darülaceze: Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermekte olan Darülaceze, tüm sakinlerinin barınma, sağlık, bakım ve giyim gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kurum gerektiğinde hastanelerle iletişim kurarak tıbbi tedavi destekleri sunabilmektedir.7'den 70'e yardıma muhtaç olan bireylere aralıksız 24 saat hizmet veren bir kurumdur. Psikologlar, iyileştirme merkezi ve gönüllüler eşliğinde barınan sakinlere atölye çalışmaları gibi onları motive ederek sosyal yaşantıya adapte olmalarını sağlanmaktadır³³.

30 <https://tegv.org/>(10.08.2019)

31 <https://www.ihh.org.tr/>(10.10.2019)

32 www.mehmetcik.org.tr(10.08.2019)

33 <https://www.darulaceze.gov.tr/>(10.08.2019)

2.2.2. Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardımlar eğitim, aile, sağlık, engellilere ve yaşlılara yönelik ve özel amaçlı yapılan yardımlar olarak 5 maddede sınıflandırılabilir. Yapılan yardım türleri ise aynı, nakdi ve hizmet yardımı biçimindedir³⁴.

Aile yardımları dokuz kaleme sağlanmaktadır Bunları şöyle tanımlayabiliriz:

Barınma yardımları: Bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan ve bakım- onarım için maddi imkânı olmayan ailelere verilen aynı veya nakdi yardımlardır. Yardımın amacı bireyler sıcak ve sağlıklı bir yaşam ortamı oluşturmaktır.

Gıda ve Yakacak Yardımları: Gıda yardımları bireylerin temel gıda ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda bu ihtiyaçlarını gidermek için yapılan yardımlardır. Gıda yardımları kurban ve ramazan bayramları öncesinde yılda en az iki kez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca (SYD) gerçekleştirilmektedir. Yakacak yardımları ihtiyacı olan ailelere hane başına en az 500 kg olacak şekilde yakacak yardımı yapılmaktadır. Yardım Türkiye Kömür İşletmeleri tarafınca 2003 yılında başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Bu yardımın amaçları arasında kullanılmayan ve atıl vaziyette bulunan yeraltı kaynaklarını kullanıp ekonomiye kazandırmak, ulaşım sektörü ve istihdama katkıda bulunmakta vardır.

Eşi vefat etmiş kadınlar için yardım programı: Ülkemizin kadın kesiminin yoksulluktan daha çok etkilendiği düşüncesiyle yola çıkılarak eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yapılan düzenli nakdi sosyal yardımlardır. 2012 yılından beri vatandaşların başvuruları alınmaya devam etmektedir.

Sosyal konut projesi: Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi kapsamında ev yapımı yardımı yapılmaktadır.

Muhtaç asker ailelerine için yardım programı: Vatani göreve giden veya gidecek olan bireylerin ihtiyaç sahibi ailelerine yapılan nakdi ödemelerdir. 2013 yılında başlatılan bu yardıma askere giden bireyin evli ise eşi, değil ise annesi, annesi hayatta değil ise babası tarafından başvurulabilir. Yardımın yapılabilmesi için asker bireyin sosyal

34 <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> (01.10.2019)

güvenlik kuruluşlarına tabi olmaması ve askerlik nedeniyle ailelerinin dönemsel yoksulluk riski taşıması gerekmektedir.

Öksüz ve yetim yardımı: Babası ve annesinden herhangi biri veya ikisi de vefat etmiş olan yardıma ve bakıma muhtaç çocuklara yapılan nakdi ödemelerdir.

Muhtaç asker çocuğu yardımı: Babası vatani görevde olan 18 yaşını geçmemiş yardıma muhtaç çocuklar için verilir. Muhtaç asker aileleri için olan yardımdan yararlanan eşe 2 ayda 1 ödenecek şekilde verilen nakdi yardımdır.

Doğum yardımı: 15 Mayıs 2015 yılından sonra gerçekleşen canlı doğumları kapsamaktadır. Tek seferlik yapılan bir yardımdır.

Elektrik tüketim desteği (ETD): Sosyal yardımlardan düzenli olarak faydalanan yardıma muhtaç ailelere yapılır. Yardımdan yararlanacak aileler Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi aracılığıyla belirlenir ve hazırlanır. Yardımlar PTT şubelerinden aylık olarak ödenir.

Eğitim yardımları;

Eğitim materyali yardımı: Yardıma ihtiyacı olan ilk ve ortaöğretimde çocuğu okuyan ve gelirleri hane içindeki kişi başına düşün gelirin net asgari ücretin 3 de 1'inden az olan (609,67 TL)ailelere yapılan yardımlardır. SYD Vakıfları aracılığıyla belirlenen yardımlar kıyafet, kırtasiye, önlük ve ayakkabı gibi okul ihtiyaçları şeklindedir.

Şartlı eğitim yardımı: Yardıma muhtaç durumda olan, sosyal güvencesi bulunmayan ailelerin ilk ve ortaöğretim çağındaki çocuklarını okula yollamak şartıyla verilen yardımlardır. 9 ay boyunca verilmektedir. Kız ve erkek çocuklarına verilen ücret değişmektedir. Kızlara daha fazla miktarda yardım yapılır.

Öğle yemeği yardımı: Taşınmalı eğitim yardımından faydalanan okul merkezlerine taşınan ihtiyaç sahibi öğrencilerin öğle yemeğinin verildiği yardımdır. Bu yardım Milli Eğitim Bakanlığı'yla (MEB) birlikte yürütülmekte ayrılan ödenekler MEB'e kaynak transferi şeklinde yapılmaktadır.

Ücretsiz kitap yardımı: 2003 ve 2004 öğretim yılından başlanarak günümüze kadar devam eden uygulama ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin ders kitaplarını ücretsiz bir şekilde ulaşma imkânı sağlamaktadır.

Öğrenci taşıma, barınma, iaşe yardımı: Bu yardım taşınmalı sistemden yararlanmayan devlet okullarında okuyan ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin barınma ve ulaşım gibi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik yapılan yardımlardır.

Yurt yapımı: Yurt ihtiyacının olduğu yerlerde ortaöğretim öğrencilerine yönelik yapılan yardımdır. Belirlenen bölgelere belirli kişi kapasitesiyle sınırlı yurtlar yapılmaktadır.

Engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması: “Özel Eğitime Gerekksinim Duyan Öğrencilerin Okullara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi” kapsamında engelli ve özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere okullara ulaşmaları için MEB’le birlikte sürdürülen bir yardım çeşididir.

Yaşlı ve engellilere yönelik yapılan yardımlar;

Yaşlılık aylığı: Herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan ve eşi ile kendisinin ortalama geliri 609,67TL ‘den az olan 65 yaş ve üzeri bireylere yapılan yardımdır.

Engelli aylığı: Aynı yaşlılık aylığına benzer yardım şartı olarak sosyal güvencenin olmaması ve hane içinde yaşayan insan başına düşen gelirin 609,67 TL’yi geçmemesi gerekir. Yaşlılık aylığından farklı olarak ise bu yardım %40 ve üzeri engelli raporuna sahip olan bireylere yapılır.

Engelli yakını yardımı: Engelli aylığından farklı olarak bu yardım %40 engelli raporuna sahip ve 18 yaşından küçük engelli bireylerin aile üyelerine yapılan yardımlardır.

Silikozis hastalarına yapılan yardımlar: Bu hastalık nedeniyle meslekte kazanma gücünü kaybeden bireylere yapılan ödemelerdir. Bireylerin 25.02.2011 tarihinden Mayıs ayına kadar 3 aylık süreçte başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Şu an yeni başvuru alınmamaktadır.

Evde bakım yardımı: Herhangi bir kimsenin yardımı olmadan rutin hayati aktivitelerini gerçekleştiremeyen bireylere yapılan yardımlardır. Yardım şartı olarak aile gelirinin hane içinde yaşayan kişi başına düşen net asgari ücretin 3’de 2’sinden az (1.219,34TL) olması gerekir.

Özel amaçlı yardımlar;

Aşevleri: Bu yardım sıcak yemek olarak verilmektedir. Yaşlı, kimsesiz, engelli veya yardıma muhtaç durumda olan vatandaşlarımıza yoksulluğun ve işsizliğin bariz olduğu yerlere yapılmaktadır.

Afet/Acil durum yardımları: Hiç beklenmedik zamanlarda meydana gelen insan hayatının normal faaliyetlerini sekteye uğratan teknolojik, doğal veya insan kaynaklı olaylar sebebiyle ortaya çıkan temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca verilen desteklerdir.

Terör zararı yardımı: Terör faaliyetlerinden etkilenen yoksul ve yardıma muhtaç olan bireylere gıda, giyim, eğitim, barınma ve yol gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamayı kapsayan yardımlardır.

Yabancılara yönelik sosyal uyum (SUY) yardımı: Sosyal Uyum Yardımı, Avrupa Birliği (AB) tarafından finansmanı karşılanan ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılay'ı ve Sosyal Hizmetler (ASPB) arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.

Yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı (ŞEY): Yabancılara yönelik ŞEY, AB tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılay'ı, MEB ve Sosyal Hizmetler (ASPB) arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.

Sağlık yardımları;

Genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemeleri: Sosyal güvencesi bulunmayan vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları için Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) devlet tarafından her ay düzenli olarak yapılan harcamalardır.

Şartlı sağlık yardımı: Sosyal güvencesi bulunmayan yoksul ailelere çocuklarının sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için yapılan ödemelerdir. Bu yardımın şartı ise 0 ile 5 yaş arası çocuğa sahip olmaktır. Aynı zamanda bu yardımdan hamile olan anne adayları doğumlarını hastanede karşılamak ve düzenli kontrollere gitmesi karşılığında yararlanabilir.

Engelli ihtiyaç yardımı: Yardıma muhtaç durumda olan engelli bireylerin topluma uyumunun sağlanması ve hayatının kolaylaşması için yapılan her türlü araç-gereç yardımıdır.

Genel sağlık sigortası katılım payı ödemesi: Yılın belli zamanlarında (Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim) GSS kapsamındaki bireylerin ve bakmakla yükümlü olduğu şahısların hastane gibi yerlerde ilaç, optik, reçetelere ödedikleri katılım paylarının iadesinin yapıldığı ödemelerdir.

Kronik hastalar için yapılan yardım programı: SSPE (Subakut Sklerozan Panansefalit Hastalığı) hastalığı veya tüberküloz gibi hastalıklar sebebiyle psiko-sosyal ve mali yönden kayıp yaşayan hastalara için onlara bakmakla yükümlü kimselere yapılan düzenli nakdi ödemelerdir.

Çoklu doğum yardımı: Hane içi kişi başına düşen asgari gelirin 609,67 TL'den az olan ailelerin çoklu doğumla dünyaya getirdikleri çocukları için verilen ödemelerdir. Bu yardım 0-2 yaş arası çocukları kapsamakta ve onların öz bakım ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Kronik hastalık sebebiyle cihaza bağlı yaşamak zorunda olan hastalara kesintisiz güç kaynağı ve elektrik fatura bedeli desteği: Bu yardım evde bakım yardımı almamış kronik hastalığa sahip bireylerin yaşadığı hanelere yapılan yardımdır.

3. SOSYAL YARDIM ARACI OLARAK KAMU HARCAMALARI

Devlet, üstlendiği görev ve hizmetleri yerine getirebilmek için bir takım harcamalar yaparlar. İşte bu harcamaların tümüne kamu harcaması denir. 1929 buhranına kadar devlet kamu harcamalarını sadece toplumsal temel ihtiyaçları karşılamak için yapardı. Bu ihtiyaçlar ise ulusal güvenliğin sağlanması, adaletin korunması, diplomatik hizmetler gibi temel ihtiyaçlardı. Ancak 1929 ekonomik buhranından sonra kamu harcamaları sadece toplumsal temel ihtiyaçları karşılamak için değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayata müdahale aracı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. 1910'lu yıllardan başlayarak kamu harcamalarında hızlı bir artış trendi başladığı görülmektedir³⁵. Kamu harcamalarındaki artış, devletin eğitim, sağlık, emeklilik, işsizlik, refah yardımları

35 Tokatlıoğlu, a.g.e., s. 38.

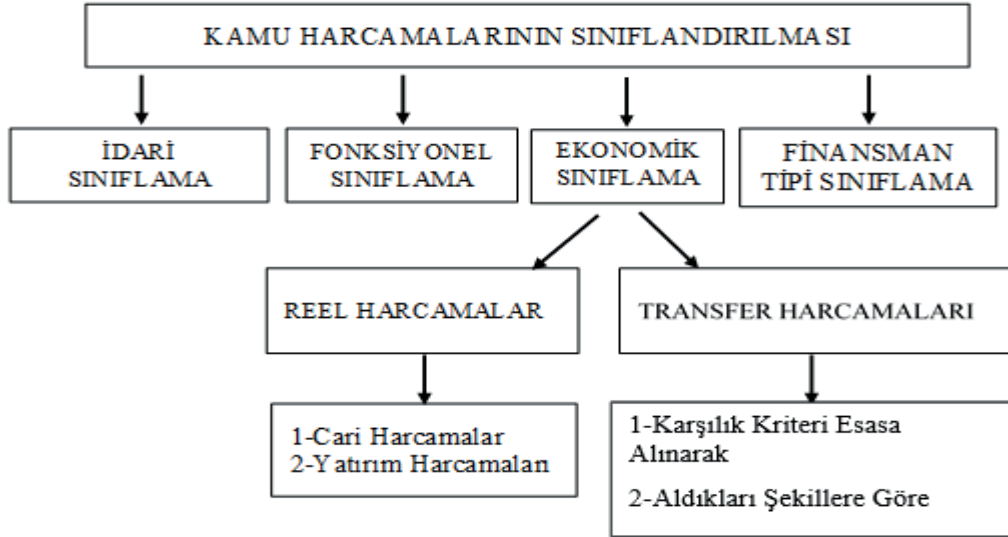
ve benzeri alanlarda devletin üstlendiği faaliyetlerin artmasından kaynaklanmıştır. Bu değişime bağlı olarak nakit transfer harcamaları önemli ölçüde artmış ve bu artış sanayileşmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelere oranla daha fazla gerçekleşmiştir. Artan kamu harcamaları hakkında teorik çerçeveyi aşağıdaki gibi ortaya koymak mümkündür.

Kamu harcamaları dar veya geniş anlamda ele alınabilir. Dar anlamda kamu harcamaları merkezi idare harcamalarını kapsamaktadır. Geniş anlamda kamu harcamaları ise merkezi idare harcamalarının yanı sıra sosyal güvenlik kurumlarının, mahalli idarelerin ve KİT'lerin harcamalarını da kapsar³⁶.

Kamu harcamalarının;

- Parasal ödemelerdir.
- Devlet veya kamu tüzel kişilerince yapılır.
- Belirli yasal süreçleri içerisinde yapılır.
- Belli usullere uyularak yapılır.
- Toplumsal ihtiyaçları karşılamak için yapılır.
- Ekonomik ve sosyal faaliyetleri düzenlemek için yapılır.

Kamu harcamalarına için farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Türkiye'de 2004 senesinden beri analitik bütçe sınıflandırılması kullanılmaktadır³⁷.

Şekil 1: Kamu Harcamaları Sınıflandırılması

36 Orhan Şener, *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*, 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2014, s. 65.

37 Şener, a.g.e., s.79-80.

İdari (Organik) Sınıflandırma: Harcamayı yapan idari birimler itibariyle harcamalara sınıflama yapılan yöntemdir. Kamu hizmetlerinin kapsamının geniş olması devleti oluşturan üst kuruluşlar bazında bu giderlerin sınıflandırılmasına neden olmuştur. Örneğin Maliye Bakanlığı, Savunma Bakanlığı vb. idari sınıflamaya hukuki sınıflama adı da verilmektedir. Bunun nedeni bu sınıflama esaslarının belirlenirken öncesinde hukuki bir işleme dayandırılmış olmasıdır. Sınıflandırma zorunlu ve ancak belirli bazı yöntemlere göre değiştirilebilir özelliğine sahiptir³⁸. Bu sınıflama yönteminden bütçe hazırlama aşamasında her bakanlık için ayrı ayrı giderlerin tahmini yapılırken, ödeneklerin kullanımında, kamu kuruluşlarının giderleri yaparken uyguladıkları farklı yöntemleri görmek için, giderlerin denetlenmesi ve muhasebeleştirilmesi konularında yararlanır³⁹.

Fonksiyonel (İşlevsel) Sınıflandırma: Bu sınıflama tipinde ise yapılan harcamaların amacı dikkate alınarak sınıflandırılır. Diğer bir deyişle harcamayı yapan idari birim değil hizmet esas alınır. Örneğin eğitim, sağlık, savunma gibi kalemlerin altında giderler oluşturulur. Bunlar devletin halka sunduğu hizmetler olduğundan dolayı sınıflama yapılırken devletin tüm görev ve sorumlulukları dikkate alınarak sunulan bu hizmetlerin programlar olarak sınıflandırılması gerekir. Bu bize hizmetlerin dağılımını ve tercih listelerindeki öncelik sıralamalarını görmekte kolaylık sağlamaktadır. Organik sınıflamada sadece bakanlıkların yaptıkları harcamalar dikkate alınarak bütçelenmektedir. Ancak yapılan harcamalar her zaman tek bir bakanlığa ait olmamaktadır. Örneğin eğitim harcamasını sadece milli eğitim bakanlığının bütçesine bakarak giderleştirilemez. Başka kurum ve organlarda eğitim harcaması yapmaktadır. Fonksiyonel sınıflama bize bir mali yılda eğitim faaliyetleri adı altında yapılan toplam harcamaları gösterebilmektedir. Bu sınıflama sayesinde tasarruf sağlanır, bir hizmet için toplam katlanılan maliyet görünmüş olur, maliyet görünürse gider tahminleri de gerçekçi yapılabilir, hizmet tekrarı engellenir, etkinlik ve verimlilik artar, denetim kolaylaşır, harcamaların gelişimi zaman içinde incelenerek stratejiler belirlenebilir, harcanan para ile elde edilen fayda arasında karşılaştırma yapılabilir. Bu sınıflamayı oluşturan hizmetler genel hizmetler, sosyal hizmetler ve ekonomik hizmetler olarak üç bölüme ayrılmaktadır.

38 Nihat Edizdoğan, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş, *Kamu Maliyesi*, 9.Baskı, Bursa:Ekin Yayınları, 2018, s.79.

39 Metin Erdem, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu, *Kamu Maliyesi*, 10.Baskı, Bursa:Ekin Yayınları, 2012, s.46.

Genel hizmetler, devlet düzeninin sağlanması, korunması ve yönetimini sağlayan savunma, yargı ve kolluk hizmetleridir. Sosyal hizmetler, bireylere ve topluma yarar sağlayan eğitim, sağlık, kültürel vb. hizmetlerdir. Ekonomik hizmetler ise üretim sürecinin ilk aşamalarında hammadde ve ara mal ile alt yapıyı oluşturan, özellikle firmalara doğrudan, tüketicilere ise dolaylı olarak yarar sağlayan hizmetlerdir⁴⁰.

Ekonomik (Bilimsel) Sınıflandırma: Ekonomik etkilerine göre harcamaları sınıflayan türdür. Devlet toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kamu harcaması yapar. Ancak yapılan kamu harcamalarının hepsi homojen değildir. Tür ve etkileri bakımından farklılık gösterirler. Bu yüzden aynı veya benzer özellik, tür ve etki gösteren harcamalar belirli gruplar altında sınıflandırılmaya ihtiyaç duyulur⁴¹. Reel ve transfer harcamaları olarak iki şekli vardır.

Reel (Gerçek) Harcamalar: Karşılığında bir mal veya hizmet satın alınan harcamalar reel harcamalardır. Bu harcamalar iki şekilde yapılabilir. Bunun ilk şekli doğrudan üretim faktörlerinin satın alınması veya kiralanması şeklinde gerçekleşir. İkinci şekli ise devlet hazır mal ve hizmet satın alarak harcama yapabilir⁴². Yani devlet piyasalardan arsa, işçilik, çimento vb. üretim faktörü olarak bina yapabilir ve üretim faktörlerini dolaysız elde etmiş sayılır. Birde piyasadan bitmiş bir bina satın alabilir. Yapmış olduğu her iki harcamada reel harcama kapsamına girer. Devlet yaptığı bu harcamalarla ekonomiye ve milli hasılaya yön verebilmektedir⁴³. Reel harcamaları cari ve yatırım harcaması olarak kendi içinde ayırmakta mümkündür. *Cari harcamalar* bir bütçe dönemi içerisinde tüketilen ve aynı dönemde faydası sağlanan, genellikle her yıl tekrarlanan giderlerdir. Personel maaşları, malzeme ve küçük demirbaş alımları, elektrik su ve ısıtma gibi genel yönetim giderleridir. *Yatırım harcamaları* ise üretim kapasitesini arttıran, kaynakların daha etkin kullanımını sağlayan ve milli geliri arttıran, üretim faktörlerinin verimliliğini çoğaltan, çoğu dayanıklı mal niteliğinde ve faydası birden fazla yıla yayılan mallara yapılan harcamalardır. Enflasyona karşı bir harcama politikası izlendiğinde, kamu harcamaları kısıılırken, en çok etkilenen yatırım harcamaları olmaktadır. Aynı zamanda yatırım harcamalarının talebi azaltıcı etkisi kısa dönemde,

40 Edizdoğan vd., a.g.e., s.80.

41 Erdem vd., a.g.e., s.48.

42 Edizdoğan vd., a.g.e., s.96.

43 Erdem vd., a.g.e., s.48.

üretimi arttırıcı etkisi ise uzun dönemde görülmektedir. Bu nedenle yatırım harcamalarında yapılacak indirim fazla dirençle karşılaşmamaktadır. Bina, yol, köprü, proje ve büyük onarım giderleri yatırım harcamaları kapsamına girer. Birde kalkınma carileri vardır. Bunlar faydası bir yılı geçen, ekonominin beşeri sermaye kapasitesini arttıran eğitim ve sağlıkla ilgili cari harcamalardır⁴⁴.

Transfer Harcamaları: Kamu kesiminden özel kesime yapılan gelir, kaynak veya ödeme gücü aktarımıdır. Gayri safi milli hâsıla üzerinde dolaylı etkileri vardır. Karşılıksız olarak yapılır yani devlete üretim faktörü veya mal ve hizmet verme zorunluluğu yoktur. Bu uygulamalar gelir dağılımını doğrudan etkiler, gelirin yeniden dağıtılması ve gelir dağılımı adaletinin sağlanması açısından önem arz etmektedirler. Yani milli gelirden bir değişiklik veya artış yaratmaksızın sosyal gruplar ve kişiler arasında sosyal, milli ve iktisadi nedenlerle satın alma gücünün el değiştirmesine neden olan harcamalardır. Devletin bunun için üretim faktörlerini kullanması gerekmez, sadece vergi olarak elde ettiği gelir kaynağını grup ve kişilere dağıtmasıyla oluşan harcamalardır. Gazilere ve malullere ödenen maaşlar, sosyal sigorta yardımları, sosyal yardımlar örnek olarak gösterilebilir. Transfer harcamaları karşılık kriteri esasa alınarak ve aldıkları şekillere göre olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Karşılık kriteri esas alınarak yapılan harcamalarda kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlar karşılıksız ve sermaye teşkili için yapılan harcamalardır.

Karşılıksız transfer harcamaları: Devlet anlayışında meydana gelen değişimler sonucunda sosyal refah devletine dönüşen yapı kamu harcamalarının karşılıksız olarak sadece sosyal amaçlı olarak yapılabileceği görüşüne hâkim olmuştur. Bu amaçla kamu idarelerine sosyal işlevler verilmiştir. Bu sayede toplumdaki sosyal adaletsiz yapıya müdahalede edilebilmektedir. Karşılıksız transfer harcamaları sosyal amaçlı transfer harcamaları, iktisadi amaçlı transfer harcamaları, dış ülkelere yapılan karşılıksız yardımlar ve devlet borçlarının faiz ve itfa bedellerinin ödenmesi olarak 4 sınıfa ayrılır⁴⁵.

Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaları: Özellikle düşük gelir gruplarına yönelik yaşam kalitesini arttırmak amacıyla yapılan harcamalardır. Gelir dağılımında adaleti sağlamak hedeflenmiştir. Yardıma ihtiyaç duyan muhtaç öğrencilere verilmekte olan burslar, dul ve yetim aylıkları, emekli aylıkları vb. ödemeler bu harcama türüne örnektir.

44 Şener, a.g.e., s. 79.

45 Edizdoğan vd., a.g.e., s.96.

İktisadi Amaçlı Transfer Harcamaları: İş dünyasına kaynak tahsisinin yönlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen transferleri ifade etmektedir. Genellikle üretimin artırılması ve üreticileri desteklemeye yönelik yapılan harcamalar olarak da tanımlanabilir. Hibe kredi uygulamaları, düşük faizli kredilerden kaynaklı faiz farkı ödemeleri bağlamında gerçekleştirilen harcamalar ve sübvansiyon harcamaları örnek olarak verilebilir. Ekonomik transfer harcamaları bütçeden yapılabileceği gibi vergi harcamaları şeklinde de olabilmektedir. Devlet doğan veya doğabilecek vergi alacak haklarından kısmen veya tamamen vazgeçmesi de ekonomik transfer harcaması tanımı içinde değerlendirilmektedir. Bir verginin hiç alınmaması veya indirimli olarak alınması şeklinde yapılmaktadır. Ancak vergi harcamaları hiçbir zaman için bütçeyle ilişkili olarak gerçekleştirilen fiili bir harcama değildir.

Dış ülkelere yapılan karşılıksız yardımlar: Özellikle savaş zamanlarında savaşa katılmayan ülkelerin savaş harcamalarına dost ülkelerin katkıda bulunması, iktisadi ya da siyasi nedenlerle gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere karşılıksız yardım amaçlı ödemelerde bulunması bu tür harcamalar arasında kabul edilir.

Devlet borçlarının faiz ve itfa bedellerinin ödenmesi: Devletin yaptığı borç sözleşmesi gereği sermaye hizmeti satın alımından doğan anapara ve faiz ödemeleri bazı durumlarda transfer harcaması bazı durumlarda reel harcama kabul edilmektedir. İç borçlarının faiz ve anapara ödemesi transfer harcaması kabul edilirken, dış borçlarının faiz ve anapara ödemeleri reel harcama kapsamında sayılabilmektedir.

Sermaye teşkili için yapılan transfer harcamaları: Bu harcama türünü diğerlerinden ayıran özellik aslında karşılıksız olmamasıdır. Bu harcama için bir gayrimenkul veya menkul satın alımı söz konusudur. Harcamanın karşılığı olan değer ise o cari yıl içerisinde gerçekleşmemiş olmasıdır. Yani devlet geçmiş zamanlarda üretilmiş ve tamamlanmış eski bir menkul veya gayrimenkulü alıyorsa bu transfer harcaması olarak kabul edilir. Türkiye'de 1964 yılı mali bütçesi ile uygulanmaya başlayan, kamu harcamalarının cari, yatırım ve sermaye teşkili ayrımında bütçe ve kesin hesaplardaki ayrımlara uyulmuştur.

Aldıkları şekillere göre transfer harcamaları üç bölüme ayrılır.

Dolaylı ve Dolaysız Transferler: Yapılan transfer harcamaları bireylerin veya gelir gruplarının satın alma güçlerini bazen doğrudan bazen ise dolaylı olarak arttırması

nedeniyle böyle bir sınıflama yapılmıştır. Burs ve faiz gibi uygulamalar dolaysız, iktisadi ve mali amaçlı yardımlar ile sübvansiyon dolaylı transfer harcamaları kapsamına girer.

Gelir ve Sermaye Transferleri: Satın alma gücünün bir gelir sınıfından diğerine aktarılmasına neden olan harcamalara gelir transferi denir. Savaşlar sonucunda savaşı kaybeden tarafın kazananlara ödemekle yükümlü oldukları savaş tazminatları veya dış borçların faizleri gibi devlet kaynaklarının ulusal sınırlar dışına aktarılması sonucunu doğuran harcamalara ise sermaye transferleri harcamaları denir.

Verimli ve Verimsiz Transferler: Bu ayırıma göre mali ve iktisadi amaçlı transfer harcamaları verimli, devlet borçlarının faiz ödemeleri ve sosyal amaçlı transfer harcamaları ile ise verimsiz transferler arasında düşünülebilir.

Finansman Tipi Sınıflandırma: Kamu harcamalarını karşılandığı kaynaklara göre sınıflama biçimidir. Genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler vb. gibi. Türk bütçe sisteminde finansman tipi sınıflamanın 8 bölümü mevcuttur. Bunlar bütçe dışı fonlar, dış proje kredileri, özerk kuruluşlar, döner sermayeler, sosyal güvenlik kurumları ve katma bütçe, genel bütçe ve özel ödeneklerden oluşmaktadır⁴⁶.

Yoksullukla mücadele için kullanılan kamu harcamaları transfer harcamaları niteliğindedir. Söz konusu bu harcamalar doğrudan gelir transferi, geçerliliğini ve vasfını kaybetmiş meslek gruplarına yeni mesleklerin kazandırılması, girişimcilik vasfının kazandırılması, harcama bütçesi finansmanı ve diğer uygulamalar (güvenlik, sağlık, eğitim ve diğer sosyal imkânların geliştirilmesi) şeklinde kullanılabilir⁴⁷.

Doğrudan Gelir Transferi: Amaç yoksul kabul edilen kesime yoksulluk düzeylerine göre gelir transferi yapılarak onların gelir miktarlarını arttırmaktır. Bu aktarılan gelirin kullanımı bireylere bırakılır. Herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.

Harcama Bütçesi Finansmanı: Bu finansman gelir transferinin aksine kullanımı bireylere bırakılmaz. Bireylerin faydalarını en üst düzeye çıkartılacak ihtiyaçları karşılanarak uygulanır. Genellikle aynı ve ihtiyaç duyulan hizmetlerin karşılığı olarak yapılan yardımlardır. Örneğin kömür yardımı, sağlık hizmetlerinden yararlanması

46 Şener, a.g.e., s.80.

47 İdris Sarısoy ve Selçuk Koç, "Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi", *Maliye Dergisi*, Sayı 158 (Ocak-Haziran 2010), s. 332-335.

gerekenler için sağlık masraflarının karşılanması şeklinde uygulanır. Gelir transferi ve harcama bütçesi finansmanı birer alternatif gibi görünse de aslında birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler.

Vasıfsız veya Geçerliliğini Yitirmiş Meslek Gruplarına Yeni ve Geçerli Meslekler Kazandırılması: Bireylere yeni ve geçerli meslekler öğretilmek için kamu harcamaları eğitim merkezleri ve iş atölyeleri açılmak için kullanılır.

Girişimcilik Vasfının Kazandırılması: İçinde ustalaşmış ancak bir işletme açabilecek sermayeye sahip olmayan bireylere sermaye desteği (mikro kredi vb.) sağlanarak bireylerin yoksulluktan kurtulmaları hedeflenir. Bireylerin böylece milli gelire katkılarının artacağı düşünölmektedir. Bireylerin her ne kadar mesleki bilgi birikimleri olsana işletme faaliyetleri için uzman desteği almaları gerekir. Verilen sermayenin bu alanda kullanıldığı ise uygulama aşamalarında denetlenmelidir.

Diğer Uygulamalar: Doğal afetle, savaşlar, iç çatışmalar vb. durumlarda ortaya çıkan hasar toplumu yoksullaştırabilir. Böyle dönemlerde kamu harcamaları toplumun yaşam kalitesini arttırıp yoksulluğu azaltmak ve eğitim, sağlık gibi hizmetleri geliştirmek için kullanılabilir. Bu işlemler iki şekilde gerçekteştirilebilir. İlk olarak yoğun fayda yayan ve toplumun büyük çoğunluğunu ilgilendiren savunma, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin niteliğini arttırmak için doğrudan ve büyük miktarda kamu harcaması yapabilir. İkinci olarak ise yoksulların çeşitli nedenlerle kamu hizmetlerinden yararlanması adil değildir. Bunun için kamu hizmetlerine erişimi engelleyen sebepler (ulaşım, terör vb.) ortadan kaldırılmaya çalışılarak aynı zamanda gerekli kamu hizmetlerinin bu alanlarda yaygınlaştırılması yöntemine başvurulur. Bahsedilen yöntemler çeşitli şekillerde gerekli göröürse aynı anda birkaçı uygulanacak şekilde ayarlanıp yoksulluğun önüne geçilmeye çalışılır.

Yükseköğrenim için yapılmakta olan burs ve kredi yardımları sosyal amaçlı transfer harcamalarının içinde olup bu konu hakkında detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMDE SOSYAL TRANSFER HARCAMALARININ ROLÜ

1. EĞİTİM HİZMETLERİNİN KAMUSALLIK DURUMU

Devletler, sosyal adaleti, toplumsal ve ekonomik gelişmeyi sağlamada eğitime büyük önem vermektedirler. İster gelişmiş ister azgelişmiş, her devlet eğitime müdahaleyi zorunlu görmektedir. Devletler bu müdahaleyi ya kendileri yerine getirirler ya da özel sektöre bu fırsatı sunarak gözetim ve denetimini üstlenirler. Sanayileşme dönemi ile birlikte daha da önemli hale gelen eğitim hizmetinin, eskinin kol gücüne dayalı üretim sisteminden, mekanik gücün üretime uyarlandığı yeni bir sisteme geçişi ve kütleli bir üretimin gerçekleştirilmeye başlanması, yeni bilgi ve becerileri gerekli kılmıştır. Bu nedenle kültür düzeyi yüksek, vasıflı, ekonomiye yararlı bir insan gücü kaynağının oluşumu sağlanmalıdır. Devletlerin eğitim hizmetine müdahale nedenleri arasında eğitim hizmetinin yaydığı dışsallık nedeniyle kaynak dağılımını olumsuz etkilemesi yer almaktadır. Eğitim hizmeti bireye yarar sağladığı gibi topluma da yarar sağlar. Toplumdaki eğitilmiş bireylerin sayısındaki artış ekonomik, sosyal ve siyasi birçok problemin çözümünde etkilidir. Bu durum, eğitim hizmetinin yaydığı pozitif dışsallıktan kaynaklanır. Devlet eğitim harcamalarının büyük bir kısmını kendi finanse eder. Eğitim hizmetinin, tamamen özel sektöre bırakılması durumunda, yetersiz kaynak ayrımı ve hizmette aksamlar olabileceğinden, kayıp ve faydalar dikkate alarak devlet eğitim hizmetini kendisi üstlenmektedir. Bir diğer neden ise adil bir gelir dağılımı sağlanmaktır. Bu durum genellikle iki aktör tarafından belirlenir. Bunlar üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payların dağılımı ve faktör mülkiyetinin dağılımıdır. Üretim faktörlerinin ulusal gelirden aldıkları payların dağılımı, emek faktörünün eğitim olanaklarından yararlandırılmasıyla kolayca etkilenir. Emek faktöründe, ihtiyaç duyulan nitelikli işgücü olabilmek için yüksek bir eğitim seviyesine ihtiyaç duyulmaktadır. Yüksek gelirli mesleklere girmeyi önleyen nedenleri ortadan kaldıran bir eğitim reformu emek gelirleri arasındaki eşitsizlikleri azaltır. Bu nedenle devletin, eğitimi temel bir kamu hizmeti haline getirerek her isteyen ve yetenekli kişinin eğitim hizmetine ulaşması sağlanmalıdır. Eğitilmiş bireylerin yeni fikirleri ve yenilikleri beraberinde getirecek olması ülke ekonomisini ve kalkınmayı etkilemektedir. Bu durumda devletin eğitime müdahalesinin nedenleri arasındadır. Ayrıca devletlerin gelişmişlik göstergelerinden sayılan okuma-yazma bilme oranları da bu durumu desteklemektedir. Eğitim hizmetleri

azalan maliyet koşulları altında sunulduğundan, öğrenci sayısı arttıkça marjinal maliyet de giderek azalmaktadır. Bu durumda etkin üretim miktarında marjinal maliyetin ortalama gelire eşit olması gerektiğinden, hizmeti sunan kuruluş zarar eder. Piyasada hiçbir işletme zarar ederek çalışmayacağından, bu hizmetin devlet tarafından sunulması gerekmektedir. Eğitim hizmetleri aynı zamanda sosyal haklar kapsamına dahildir. Yani devletler eğitim hizmetini sunarken kimsenin dışlanmadığından ve hizmete ulaşmada problem yaşamadığından emin olmalıdır. Bu nedenle eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak adına politikalar yapmakla yükümlüdürler⁴⁸. Bu bölümde eğitimin niteliği, kamusal yönü, eğitimde fırsat eşitliği ve bu eşitliği sağlamada uygulanan politikalardan bahsedilecektir.

1.1. Eğitim Hizmetlerinin Niteliği

Eğitim bireyin yeteneklerini keşfetmesi sağlayan ve bu yetenekleri bilgi, beceri ve tutumlarla destekleyerek toplumda yer edindirmeyi amaçlayan bir öğrenme sürecidir. Eğitim ile insana birçok durumla başa çıkabilmek ve yeni durumlara ayak uydurabilmesi için gerekli nitelikler kazandırmak hedeflenir. Ancak eğitimin amaçları bu kadarda değildir⁴⁹.

Yaşamımızda çok önemli bir yer tutan eğitimin amaçları bireyin ve toplumun gelişmesini, fikri hür, bilimsel düşünce gücüne sahip, kendine güvenen, disiplinli, çalışkan, analitik düşünebilen, ülkenin kalkınmasına ve büyümesine destek sağlayacak, verimliliği arttıracak en önemlisi de kendisine daha iyi bir gelecek ve sonraki nesillere daha iyi bir dünya bırakacak bireyler yetiştirmektir.

Eğitim temel ve ulusal bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu durum birçok taraf olunan sözleşmede (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Unesco Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi... vb.) ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasamızda bahsedilmektedir. Eğitim hakkı, anayasamızın 42. maddesinde düzenlenerek bu hakkın herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olduğu ve kimsenin dışlanamayacağı belirtilmiştir. Millî eğitim temel kanununda ise eğitim hakkının din, dil,

48 Ali Çiçek, *Kamu Eğitim Harcamalarında Performans Değerlendirmesi: Yükseköğretim Kurumları Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 25-29.

49 Gülbahar Gül ,'' Birey Toplum Eğitim Ve Öğretmen'', *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1 (2004), s. 230-231.

ırk ve cinsiyet ayırmaksızın hiçbir kimseyi, aile ve sınıfı gözetmeksizin herkese açık olduğu belirtilmiştir. Eğitim hakkıyla ilgili diğer kanunlarda eğitimin temel ve ilköğretim hizmetlerinin zorunlu ve ücretsiz olduğu, eğitimin devletin denetimi ve gözetimi altında yapıldığı, eğitimin hem fiziksel hem de ekonomik yönden ulaşılabilir olması gerektiği yer almaktadır. Eğitim hakkına ulaşamayanlar için gerekli burs imkânlarının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Eğitim ve öğretim esaslarının kişilerin ihtiyaçlarına ve beceri alanlarına uygun olarak verilmesi gerektiği, danışmanlık yapılması, tamamlayıcı sınıfların ve kursların açılması, gezici ve bölge okulların kurulması ve özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere eğitim fırsatı sunmak için ilke ve önlemlere, kanunlarda yer verilmiştir. Bir başka düzenleme de Unesco Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi'dir. Sözleşmede eğitim hakkı; "Bu sözleşmeye taraf olan devletler ayrıca, ulusal koşullara ve geleneklere uyarlanmış yöntemlerle, öğretim konusunda fırsat ve olanak eşitliğini geliştirmeyi amaçlayan ulusal bir politika oluşturma, geliştirme ve uygulamayı, bu bağlamda ilköğretimi zorunlu ve parasız kılmayı ve bu fırsattan herkesin yararlanması amacını üstlenir" ⁵⁰ şeklinde açıklanmıştır. Ulusal hukukta eğitim hakkı hem anayasa ve yasalar gibi bağlayıcı niteliği olan kurullarla hem de kalkınma planları, hükümet programları ve milli eğitim şura kararları gibi bağlayıcı niteliği olmayan kurullarla sağlanmaya çalışılmaktadır ⁵¹.

Eğitim hizmeti hem özel hem de kamu kesimi tarafından üretilen bir hizmet türüdür. Yukarıda da bahsedildiği gibi temel eğitim ücretsizdir ve devlet tarafından karşılanır. Bu hizmetin kamuya ait kısmıdır. Çünkü fayda tamamen toplumsaldır. Eğitimin ilerleyen aşamalarında elde edilecek fayda toplumsal faydaya ek olarak bireysel fayda da barındırmaktadır. Kişiler gördükleri eğitim kademelerine göre kişisel kazanç sağlayabilirler. Eğitim kademeleri ilerledikçe kişilerin kazançları arasındaki ücret farkı büyür. Kişiler bir üst statüye geçmek için eğitim hizmetlerinden yardım alırlar. Eğitim ile bireye yatırım yapılır. Bunun nedeni ise bireylerin uzun dönemde üretim sürecinde ihtiyaç duyulan beşeri sermayeyi ve üretkenliği arttırmak için ihtiyaç duyulan kalifiye eleman olarak yetiştirilmeleridir. Eğitimin getirileri sadece kişiye fayda sağlamaz yaydığı pozitif

50 A. Aydın, "Zorunlu Temel Eğitim Uygulaması ve Çözüm Bekleyen Sorunlar", 2017, <http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/>, (05.10.2019), s 2.

51 Mahmut İnan ve Murat Demir, "Eğitimde Fırsat Eşitliği Ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", Ankara, *Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 20, S: 2 (2018), s. 341.

dışsallıktan dolayı topluma ve ekonomiye de fayda sağlar. Özellikle yükseköğretim hizmetinin, birtakım pozitif dışsallıklar yaydığı ifade edilmektedir. Bunlardan bazıları eğitimle birlikte kişinin gelir seviyesi artacağından vergi ödeme kapasitesinin de artacağı, bu durumda da toplam vergi hasılatının da yükselecek olmasıdır. Yükseköğretim ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde dolayısıyla bilim ve teknolojiye ilerleme sağlanmaktadır. Yükseköğretim kurumları, halk sağlığı ve tedavi hizmetlerinin sunumunu da gerçekleştirmektedir.

Yukarıda bahsedilen özelliği ile de eğitim harcamaları reel harcamalar sınıflandırmasında sayılabilmektedir. Cari ve yatırım harcaması ayrımında ise eğitim harcamalarından bazıları cari harcama bazıları yatırım harcaması olarak değerlendirilebilmektedir. Örneğin; kurumların elektrik, su giderleri, öğretmen maaşları, eğitim malzeme ödemeleri gibi harcamalar cari niteliğe sahip eğitim harcamaları iken, demirbaş alımları, bir okulun yapımı gibi harcamalar yatırım harcamalarına örnek gösterilebilmektedir. Eğitime başlanıldığı andan itibaren tamamlanuncaya kadar yapılan tüm harcamalar, uzun vadede kişisel ve milli gelir üzerinde yarattığı etkileri sebebiyle, bir yatırım olarak görülmektedir. Bu yüzden eğitim için yapılan harcamalara yatırım veya kalkınma carisi de denilmektedir. Devletin uygulamakta olduğu, kredi ve burs programı için yapılan harcamalar ise sosyal transfer harcamalar kapsamındadır. Devlet, bireylere sunduğu krediler, araştırma bursları, yemek-barınma bursları ve benzeri finansman imkânlarıyla eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya çalışırken aynı zamanda da eğitim hizmetlerinde istenilen seviyeye çıkmayı hedefler. Eğitimin getirileri ve devletler için önemi aşağıda anlatılmaya çalışılmıştır⁵².

Eğitimin Ekonomik Büyümeye ve Kalkınmaya Etkisi; Genel olarak ekonomik kalkınma ülkede kişi başına düşen gelir seviyesinin yükselmesi olarak tanımlanır. Ancak ülkelerin okullaşma oranları, yaptıkları eğitim ve sağlık harcamaları, kişi başına düşen hizmet ve mal birimleri, ortalama yaşam süresi ve okuryazarlık oranları da ekonomi büyüme ve kalkınma için bir göstergedir. Bu etkenlerin odak noktasında insan ve nitelikleri yer almaktadır. İnsan üretim sürecinin en önemli aktörüdür. Eğitim ile birlikte insanların yaratıcılıkları, verimlilikleri ve etkinlikleri arttırılır. Ülkeler için beşeri sermayenin artması ile ekonomik kalkınmayla arasında doğru orantı bulunmaktadır.

52 Zülküf Ayrançöl Ve Mustafa Tekdere, "Türkiye Ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 5, S: 2 (2014), s.5-8.

Eğitimin emek ve sermaye gücünü artırması gelir artışını, büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirir.

Eğitim Hizmetlerinin Ekonomik İstikrar Üzerine Etkisi; Eğitim ile artan insan etkinliği ve verimliliği ekonomik istikrarı olumlu etkiler. Çünkü ekonomik istikrar için gerekli olan tam istihdam ortamının oluşması ve kalkınma hızının yükselmesi eğitilmiş bireylerin yardımıyla mümkündür. Aynı yukarıda olduğu gibi ekonomik istikrarın sağlanması ve eğitim hizmetleri arasında da doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Eğitimin Gelir Düzeyinde Artış Yaratma ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri; Eğitimin bir başka getirisi bireylerin gelir düzeylerini arttırmasıdır. Daha eğitilmiş bireyler piyasalarda ücret seviyesi diğerlerine göre daha yüksek olan iş imkânlarına sahiptirler. Bireyler eğitim faaliyetleri sonucu yoksul bir kesimden gelse bile gelir dilimlerini yükseltmek için avantaja sahip olurlar. Böylece gelir dağılımı adaletinde de iyileşmeler sağlanmış olur. Özellikle yükseköğrenim toplumunda bireylerin kademe atlamaları için etkin bir araç olarak görülmektedir. Devletlerin yaptığı harcamalara bakıldığında en büyük harcamalar arasında eğitim harcamaları yer almaktadır.

Teknoloji Yaratma ve Yeni Teknoloji Kullanımını Kolaylaştırma; Her geçen gün yeni teknolojilerin icat edilmesi ülkeler için bir gelişme göstergesidir. Bu teknolojiler karşısında ise bireylere bunların nasıl kullanılacağı, yeni ortamlara adapte olup çağı yakalaması ve kendini bu teknolojik değişikliklere karşı nasıl korunacağını öğretmek eğitim hizmetleri ile mümkün olmaktadır.

Demokratikleşme; Demokrasi halkın kendilerini yönetecek ve sözcüsü olacak kişileri seçmelerine imkân veren ve halka yönetime katılmada eşit fırsat imkânı sunan bir sistemdir. Eğitim ile birlikte bu olanağı en iyi şekilde halkın kullanılması sağlanır. Kendi hak ve özgürlüklerini bilen, yasalara ve bireylerin haklarına saygılı, ne istediğini bilen, eğitim görmüş okuryazar kimseler toplum ve vatandaşlık görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmektedir. Bu sayede demokrasinin yapı taşı kabul edilen karar alma mekanizmasına katılım da artmış olur.

Suç İşleme Oranında Azalma; Eğitim hizmetleri ile bireylere temel haklar ve yasalar öğretilip bilinçlenmelerine yardımcı olunur. Eğitim görmüş bireyler suç işlemenin hayatlarından neleri götürebileceklerini bildikleri için suç işleme eğilimleri oldukça azdır. Eğitim ile niteliği ve niceliği artmış bireyler çoğu zaman elindekileri kaybetme riskine

girmemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Eğitim hizmetleri ile devletlerin suç işleme oranları ve ceza sistemi masrafları azalmaktadır.

Lider Yetiştirme ve Girişimci Yaratma Fonksiyonu; Değişen ve gelişen ekonomiler her daim yeni girişicileri ve liderleri aramaktadır. Yeni fikir ve düşünceleriyle risk almaktan korkmayan bireylerin yetiştirilmesi ve desteklemesi eğitim hizmetleriyle mümkündür. Bu bireyler eğitim hizmetleri ile iktisadi kalkınma için gerekli olan yatırım ihtiyacını karşılayarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya destek olacaklardır.

1.2. Eğitim Hizmetinin Sunumunda Kamu Harcamaları Rolü

Kamusal mallar hakkında çeşitli tanımlamalar yapılsa da ortak özellikler aynıdır. Genel olarak kamusal mallar, toplum için önem taşıyan, fiyatlandırılmayan ve dolayısıyla pazarlanamayan, bölünme özelliği olmayan, faydasından toplumdaki tüm bireylerin yararlandığı ve tüketiminde rekabetin söz konusu olmadığı ve bütçe ile üretilen mallara denir. Tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler ve özel mal ve hizmetler olarak ayrıma tabi tutulabilirler. Tam kamusal mallar özellikleri gereği faydaları bölünemeyen mal ve hizmetlerdir. Kamusal fayda söz konusudur. Toplumun tamamına sunulur. Tüketiminde rekabet yoktur. Talepleri belli değildir. Bireyler bu mal ve hizmetlerin devlet tarafından kesin olarak sunulacağını bildikleri için talep etmezler. Talep oluşmadığı için fiyatlandırmada söz konusu değildir. Mal ve hizmetlerin sunumunda kar amacı yoktur. Finansmanı devlet ve kamu kesiminin geliriyle yapılır. Yarı kamusal mallar, özellikleri gereği faydaları bölünebilen, fiyatlandırılabilen, bir talep ortaya çıkartan ve tüketiminde rekabetin olduğu mal ve hizmetlerdir. Özel mallar ise tüketimde rekabetin olduğu, faydaları bölünebilen, fiyatlandırılabilen, arz ve talebe göre üretiminde, tüketiminde ve fiyatlandırılmasında piyasa mekanizmasının işlediği, bireysel tüketimin olduğu mal ve hizmetlerdir⁵³.

Eğitim hizmetleri yarı kamusal bir maldır. Bu mallar, hem kamusal hem de özel mal niteliğine sahiptir. Fiyatlandırılabilir ve faydaları bölünebilir mal ve hizmetlerdir. Toplum için önem, fayda ve getirisi oldukça yüksektir. Bu çeşit mal ve hizmetler serbest piyasa mekanizması aracılığıyla arz ve talep kurallarına göre üretilirler. Finansman biçimi hem kamu hem de özel sektör tarafından karşılanmaktadır. Eğitimin hem bireyin

53 Erdem vd., a.g.e., s. 22-25.

geleceğini şekillendirmesi hem de devletler açısından birçok öneme sahip olması bu hizmetin sunum ve finansmanı açısından kamu ve özel işbirliğini gerektirmektedir. Bu mal ve hizmetlerin karşılanması sadece piyasalara bırakılamaz. Çünkü o zaman bu mal ve hizmetler yeterince üretilmez, üretilse bile maliyetleri yüksek olacağından fiyatlarına da yansıtacaktır. Bu durumda da toplumdaki her bireyin bu mal ve hizmetlere erişimi zorlaşmış olur. Bu tip nedenlerden dolayı bu mal ve hizmetlerin üretimi ve finansmanı sadece özel sektöre bırakılmamalı devlette bu işin içinde olmalıdır⁵⁴.

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin diğer bir özelliği ise yoğun dışsallık yaymalarıdır. Dışsallık bir ekonomik birimin faaliyetleri sonucunda diğer bir ekonomik birim üzerinde ortaya çıkardığı olumlu veya olumsuz etkileri ifade etmektedir. Dışsallık, negatif ve pozitif dışsallık olarak iki şekilde incelenmektedir. Bir ekonomik birimin yapmış olduğu tüketim veya üretim faaliyetinin, başka bir ekonomik birimin fayda fonksiyonuna olumlu şekilde etkide bulunması pozitif dışsallık, olumsuz şekilde etkide bulunması ise negatif dışsallık olarak tanımlanmaktadır. Eğitim hizmetleri de yaydığı pozitif dışsallık nedeniyle bireye sağladığı fayda kadar toplumun tamamına yönelik bölünemeyen fayda da sağlar. Topluma sağladığı fayda vergi oranlarında artış, kalkınmışlık seviyesinde yükselme ve benzeri şekilde olurken, eğitim görmüş kişilerin eğitimsiz veya çok az eğitim görmüş kişilere göre daha fazla miktarda ve oranda kazanç elde etmesi özel fayda kapsamındadır⁵⁵.

Ülkelerin bütçeleri incelendiğinde eğitim harcamaları önemli sosyal harcamalar arasında yerini almış ve üst sıralara taşınmıştır. Bütçeler içindeki payı da giderek artış göstermektedir⁵⁶. Ülkemize bakıldığında ise eğitim hizmetlerinin oldukça büyük bir bölümü devlet tarafından sunulmaktadır. Dolayısıyla finansmanı da merkezi yönetim bütçesinden karşılanmaktadır. Eğitim finansmanı için kullanılan kaynaklar; genel bütçeden ayrılan paylar, öğrenci katkı payları, eğitime katkı payı, eğitim, gençlik, spor hizmetleri vergisi gelirleri, döner sermaye işletmelerinden sağlanan gelirler, halkın katkıları veya bağışları, çıraklık ve mesleki-teknik eğitimi geliştirme ve yaygınlaştırma

54 Erkan Karaarslan, ‘‘ Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi’’, *Maliye Dergisi*, S:149 (Mayıs- aralık 2005), s. 40.

55 Hülya Kirmanoğlu, *Kamu Ekonomisi Analizi*, 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2011, s. 154.

56 Gul, a.g.m., s. 227-230.

fonu gelirlerinden ayrılan paylar, dernek gelirleri, il özel idareleri bütçesinden ayrılan paylar, dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan krediler, burslar ve bağışlardır⁵⁷.

Tablo 1. Kaynak, Finansman ve Hizmet Sunumu Açısından Türkiye’de Eğitim Harcamaları⁵⁸

Kaynak Sağlayanlar	Finansman Sağlayanlar	Hizmeti Sunanlar
Kamu Fonları: Merkezi ve yerel yönetimlerle diğer kamu kurumları	Merkezi Yönetim: Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, döner sermayeler, diğer bakanlıklar ve fonlar Yerel Yönetimler: Belediyeler ve il özel idareler Diğer Kurumlar: Sosyal Güvenlik Kurumu, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları	1.Okul öncesi kamu ve özel kurumları 2.İlköğretim kamu ve özel kurumları 3.Ortaöğretim kamu ve özel kurumları 4.Yükseköğretim kamu ve özel kurumları 5.Yaygın eğitim kamu ve özel kurumları
Özel Fonlar: Hane halkları ve özel kurumlar ile kar amacı gütmeyen vakıflar, dernekler gibi kuruluşlar	Özel Sektör: Vakıflar, özel fonlar, özel kurumlar, hane halklarının kendi bütçesi	6.Özel eğitim kamu ve özel kurumları
Uluslararası Kaynaklar	AB Fonları, Dünya Bankası vb.	

Kaynak: Yılmaz, 2007, s.185.

57 Toprak ve diğerleri, a.g.m., s. 138.

58 Hakkı Hakan Yılmaz, *İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi*, Tepav Yayını, Ankara, 2007, s. 185.

Tablo 1’de görüldüğü üzere eğitim harcamalarını kaynak sağlayıcılarına göre 3 gruba ayırmak mümkündür. İlk grup merkezi ve mahalli idareleri kapsayan kamu kaynakları, ikinci grup şirket ve vakıf gibi özel tüzel kişilikleri ve hane halkını kapsayan özel kaynaklar, üçüncü ve son grup ise uluslararası kaynaklardır⁵⁹.

Tablo 2’deki Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yayınladığı (2011-2018) eğitim istatistiklerine bakıldığında, eğitimin harcamalarının en çok devlet tarafından finanse edildiği görülmektedir. Kamusal finansmanın örgütsel ayrımı incelendiğinde merkezi yönetimin yerel yönetimden daha fazla katkı sağladığı görülmektedir. Finansmana katılım oranının daima %90’ın üzerinde olduğu gözlenmektedir. Devletin doğrudan bireylere yaptığı eğitim harcaması transferlerinin, toplam eğitim harcamalarına oranı ise ortalama %7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Özellikle 2017 yılında yapılan transfer harcaması pay oranı %8’lere kadar çıkmıştır. Özel sektörün eğitim harcamaları kendi içinde değerlendirildiğinde ise özel sektör kurum ve kuruluşlarının harcamalarının, hane halkının yaptığı harcamalardan düşük olduğu ve oran olarak genellikle %38’lerde gerçekleştiği gözlenmektedir. Hane halkının yapmış olduğu harcamalara yıllar itibariyle bakıldığında sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bununla birlikte oran olarak bakıldığında ise %60-61 olarak gerçekleşen harcamaların nedenleri arasında özel sektörün eğitim hizmetlerine son yıllarda olan ilginin yükselmesinin olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslararası kaynaklardan yapılan harcamalar ise diğerlerine göre oldukça azdır. 2011 yılı dışında yapılan harcamalar genel olarak aynı seviyede gerçekleştiği söylenebilir. Devletin yüksek miktarda yaptığı harcamalar sırasıyla yükseköğretim, ortaöğretim, ilköğretim, ortaokul ve okulöncesi alanlarına göre dağılım göstermektedir. Yıllar itibariyle tablolar incelendiğinde de devlet kurumlarının eğitim harcamaları arasındaki en yüksek payı yükseköğrenime verdikleri görülmüştür. 2018 yılı için devlet kurumlarınca yapılan yükseköğretim harcaması 52.198 TL, ortaöğretim için yapılan harcama tutarı 39.413 TL, ilköğretim harcaması, 27.019TL, ortaokul harcaması 28.167TL, okulöncesi için yapılan harcama tutarı ise 9.881TL’dir.

Özel sektör harcamaları ise ortaöğretim, yükseköğretim, ortaokul, ilköğretim ve okulöncesi şeklindedir. 2018 yılı özel kurumlarca yapılan harcamalara bakıldığında ise 24.846 TL ortaöğretim harcaması, 19.295 TL yükseköğretim harcaması, 12.765 TL

59 Toprak ve diğerleri, a.g.m., s. 139.

ortaokul harcaması, 8.640 TL ilköğretim harcaması, 3.579 TL okulöncesi harcaması yapıldığı açıklanmıştır.

Tablo 2. Finansman Kaynaklarına Göre Eğitim Harcamaları (2011-2018)

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Devletin Yaptığı Harcamaları	Toplam devlet (D=M+Y)	5930 9	6938 3	79224	90674	10161 2	12155 0	13148 8	156679
	Merkezi (M)	5770 7	6729 0	76285	89313	10049 8	12058 2	13021 5	15500 9
	Yerel (Y)	1603	2093	2939	1361	1114	969	1273	670
	M/D(%)	97,3	97,0	96,3	98,5	98,9	99,2	99,0	98,9
	Y/D (%)	2,7	3,0	3,7	1,5	1,1	0,8	1,0	0,4
Özel ve hane halkının yaptığı harcamalar	Toplam özel (P=H+Ö-T1)	2155 1	2805 1	31541	37480	40149	47955	55039	69124
	Hane halkları (H)	1378 2	1823 0	19433	23613	24832	29989	33593	43030
	Özel-tüzel kişilikler (Ö)	8123	1025 8	12555	14416	15927	18713	22220	26881
	Özelden hane halkın transferler (T1)	354	474	447	548	610	747	774	787
	H/P (%)	61,9	62,9	59,9	61,2	60,0	60,6	59,4	60,9
	Ö/P (%)	36,5	35,4	38,7	37,4	38,5	37,8	39,3	38,0
	T1/P (%)	1,6	1,6	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4	1,1
Uluslararası kaynaklar (U)		264	298	470	450	355	498	530	716
	U/Toplam (%)	4,9	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Devletten hane halkına transferler (T2)		3816	4655	5195	5863	6867	9270	10606	11883
	T2/Toplam (%)	6,4	6,7	6,6	6,5	6,8	7,6	8,1	7,6
	Toplam (D+P+U-T2)	7730 8	9304 1	10604 1	12274 1	13524 9	16073 3	17645 2	214637

Kaynak: TÜİK, <http://tuik.gov.tr/Start.do> (18.12.2019)

Öğrenci başına eğitim harcaması 9 bin 790 TL olmuş. Öğrenci başına yapılan eğitim harcaması 2017 yılında 8 bin 111 TL olarak gerçekleşirken, 2018 yılında ise 9 bin 790 TL olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci başına harcamanın en çok arttığı eğitim düzeyi ise ortaöğretim olmuş, bir önceki seneye göre %20,7 artış göstermiştir. Konjunktürde gelişen dalgalanmaların eğitim harcamalarını da etkilediği söylenebilir⁶⁰.

Tablo 3. Eğitim harcamaları temel göstergeleri, 2011-2018

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam eğitim harcaması (Milyon TL)	77308	93041	106041	122741	135249	160733	176452	214637
Öğrenci başına eğitim harcaması (TL)	4008	4729	5242	5941	6426	7498	8111	9790
Eğitim harcamasının gayrisafi yurtiçi hâsıla içindeki payı (%)	5,5	5,9	5,9	6,0	5,8	6,2	5,7	5,8
Öğrenci başına eğitim harcaması (\$)	2389	2626	2751	2710	2358	2477	2220	2030
Toplam eğitim harcaması (Milyon \$)	46069	51658	55653	56000	49635	53105	48286	44511

Kaynak:TÜİK, <http://tuik.gov.tr/Start.do> (18.12.2019)

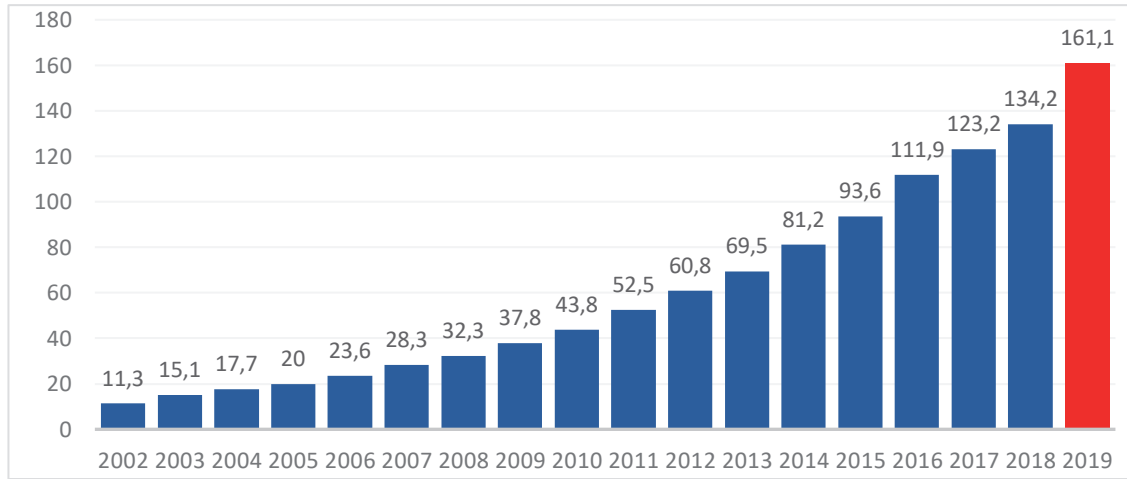
Tablo 3’de 2011 ve 2018 tarihleri arasında gerçekleşen eğitim harcamalarının temel göstergeleri yer almaktadır. Tabloya bakıldığında eğitim harcamalarının 2017 yılına oranla 2018’de %21,6 oranında artış göstererek 214 milyar 637 milyon TL olduğu görülmektedir. Gayri safi yurtiçi hâsıla içindeki payı 2017 senesinde %5,7 iken, 2018 senesinde %5,8’e yükselmiştir. Türkiye’de 2018 yılı itibariyle yapılan eğitim

⁶⁰ <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (18.12.2019)

harcamalarının %20'si hane halkı tarafından karşılanırken %72,9'u devlet tarafından finanse edilmiş.

Grafik 1' de Türkiye Cumhuriyetinin 2002 yılından 2019 yılına kadar ayrılan eğitim bütçesi grafiği verilmiştir. Eğitim için ayrılan bu kaynaklar 2019 yılında 161,1 milyar TL'ye çıkartılmıştır. Verilere göre eğitim harcamaları içerisinde öğretmenlere, öğrencilere ve öğrenim alanlarına yönelik önemli programlar hayata geçirilmiştir. Öğrencilerin faydalanması için 11,4 milyar TL kaynak öğrenim kredi ve bursları için ayrılmıştır. 1 milyon 366 bin öğrenci için yemek ve taşınmalı eğitim yardımına 4,2 milyar TL, pansiyonlarda kalan öğrenciler için 1,2 milyar TL, özel okullara devam etmekte olan 310 bin öğrenciye 1,6 milyar TL kaynak eğitim ve öğretim desteği yapılması için gerekli birimlere aktarılmıştır. 18 milyon kadar öğrencinin eğitim ve öğrenim hayatında gerek duyduğu ders kitapları ücretsiz olarak öğrencilere ulaştırılmıştır.

Grafik 1. Eğitim bütçesi (2002-2019 yılları arası Milyar TL)

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, <http://www.meb.gov.tr/> (16.11.2019).

Öğrencilerin ihtiyaç duyduğu takviye eğitim için 1,7 milyar TL 2019 senesi bütçesinden ayrılmıştır. 412 bin engeli bireyin yararlandığı eğitim programlarına 3,4 milyar TL kaynak aktarılmıştır. Yükseköğrenim için ayrılan kaynak ise 2002 senesine nazaran 13 kat artarak 47,2 milyar TL'ye çıkartılmıştır. 2002 senesinde yükseköğrenim için ayrılan pay merkezi yönetim bütçesinde %3 iken 2019 yılında %5'lere kadar yükseltilebilmiştir. Yükseköğrenim öğrencilerine verilen kredi ve burs miktarları 470

TL'den 500 TL'ye çıkartılmıştır. Devlet yükseköğretime yönelik transferlerini kurumlar arası transferler şeklinde de yapabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, devlet doğrudan öğrenciye kaynak aktarma yerine o öğrenci için bağlı olduğu üniversiteye transferler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda 2019 yılında 2 milyon 100 üniversite öğrencisi harç ödmeden eğitim hayatlarına devam etmektedir. Bu öğrenciler adına merkezi yönetim bütçesinden üniversitelere 552 milyon TL ödenek aktarılmıştır⁶¹.

2. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Fırsat eşitliği hiçbir ayırım gözetmeksizin, bireylere sunulan hak ve hürriyetleri ihlal edecek herhangi bir durumun ortadan kaldırılması ve herkese eşit imkân fırsatının tanınması demektir. Bu bölümde eğitimdeki fırsat eşitliğinin ne olduğunu, neden fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiği ve eğitim hizmetinin verimli ve etkin bir şekilde uygulanmasının önündeki engellerden bahsedilmektedir. Yani eğitimde fırsat eşitliğini bozacak temel faktörler açıklanmış ve ne gibi eşitsizlikler ortaya çıkarabilecekleri anlatılmıştır.

2.1. Eğitimde Fırsat Eşitliği Kavramı ve Kapsamı

Kavram olarak eğitimde fırsat eşitliği, toplumun tüm bireyelerine, eşit bir şekilde, yetenek ve becerilerini geliştirme yönünde eğitim hizmetlerinden yararlanma imkânının tanınması olarak açıklanabilir. Eğitimde fırsat eşitliği toplumsal geçişliliği kolaylaştırmak üzere herkesin eğitim kurumlarından eşit olarak yararlanabilmesine olanak sağlar. Aynı zamanda fırsat eşitliği kavramı kaynakları elde etmede veya onlardan yararlanmada eşit imkan verir.

Demokrasi anlayışında en yaygın eşitlik yaklaşımı “fırsat eşitliği” ve “koşullarda eşitlik” sağlanması olarak kabul edilmektedir⁶². Fırsat eşitliğini anlamak görece daha kolaydır. Ülke olarak önemli toplumsal kurumlara girme hakkının herkese tanınması anlamına gelmektedir. Toplumsal yapı ve kurumlara dahil olma başarı ve

61 T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Vatandaş Bütçe Rehberi, http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/01/Vatanda%C5%9F-B%C3%BCt%C3%A7e-Rehberi-2019.BASKI_.pdf(20.10.2019).

62 Aynur Uçkar, Eğitimde Fırsat Eşitliği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.51.

yetenekle ilişkilendirilen evrensel esaslara bağlı olması halinde fırsat eşitliğinden bahsedilebilecektir.

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasında temel sorun eğitim çıktı sonuçlarının başarı ve yetenekle ilişkilendirilmeyen değerlendirme kriterlerine bağlı olmasıdır. Fırsat eşitliği yetenekli olanları ve rekabet ortamında beceilerini bireysel başarı için kullananları ödüllendirir. Ancak aile sahip olduğu üstünlükleri çocuklarına aktardığı ölçüde başarı yarışına başlama noktasında eşitlik olmadığı görülür.

Dolayısıyla gelir seviyesi düşük grupların, eğitim giderlerinin tamamını veya büyük çoğunluğunu karşılayacak gücünün olmaması eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasında temel sorundur. Bu durumu olabildiğince iyileştirebilmek için devlet müdahalesi şarttır. Eğitimde fırsat eşitliğinin temelde üç amacı vardır. İlk amacı herkese ulaşılabilir en üst seviyeye kadar öğretim sağlamaktır, ikinci amacı zorunlu eğitim yasalarıyla toplumdaki her çocuğa asgari bir eğitim sunmak amaçlanmaktadır, üçüncü ve son amacı ise eğitim imkânıyla her bireyin kendi yetenek ve becerilerini keşfetmesi ve bu becerileri geliştirilerek topluma kazandırmaktır.

Bireyler doğuştan eşit değillerdir. Her bireyde doğuştan gelen bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Her bireyin öğrenme potansiyeli ve zihinsel güçleri farklıdır. Eğitim sistemi bu farklılıkları göz önünde bulundurarak her çocuğa ulaşmaya çalışmalıdır aksi takdirde yetenekleri umursamayan tek düze bir eğitim sistemi ile bireyler arasındaki eşitsizlik daha da artacak eğitimde fırsat eşitliği hedefi zarar görecektir⁶³.

Bireylerin çevresi hangi toplumsal ve ekonomik yapıdan geldikleri de eğitimde fırsat eşitliğinin amaçlarını ortaya çıkaran önemli nedenlerdendir. Genellikle yoksul kesimdeki çocukların okutulmayarak çalıştırılması veya nasıl olsa bu çocuk okumaz diyerek eğitim hakkının elinden alınması toplumun kutuplaşmasına neden olabilir. Çünkü sınıflar arası statü atlama fırsatı eğitim ile yakalanabilir. Öyle ki daha çok okuyan kimseler daha iyi bir iş imkânı yakalayıp gelirini artırarak daha iyi ve rahat bir şekilde yaşamını sürdürme fırsatı yakalayabilmektedirler.

63 Nurhayat Çelebi, Halim Güner, Gülşah Taşçı Kaya ve Mithat Korumaz, "Neoliberal Eğitim Politikaları Ve Eğitimde Fırsat Eşitliği Bağlamında Uluslararası Sınavların (Pisa, Tıms ve Pırls) Analizi", *Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C: 3, S: 3 (Eylül 2014),s. 35.

Eğitimde fırsat eşitliği hukuki olarak garanti kapsamına alınmıştır. Ancak hukuki olarak bu hakka sahip olmamız eğitimde fırsat eşitliğinin tam olarak sağlandığı anlamına gelmemektedir. Yani bu hakka sahip olmamızın yanında bu hakkı kullanabilmek için imkânlarımızın da olması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) 1982 Anayasasında kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı, ilköğretimin kız ve erkek bütün bireylerimiz için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu gibi hükümler yer almaktadır. Ayrıca devletin maddî imkânsızlıklar nedeniyle öğrenim hayatlarını sürdürmekte zorlanan bireylere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapması, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermesi de bu hükümler arasındadır. Benzer şekildeki hükümler Millî Eğitim Temel Kanunu'nun dördüncü maddesinde, "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz" olarak aktarılmıştır. Yine aynı kanunun sekizinci maddesindeki hüküm "Eğitimde kadın veya erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır" şeklindedir. Yani ister maddi durumdan dolayı okuyamayan isterse özel eğitime ihtiyaç duyan, eğitim hizmetlerine ulaşmada her ne sorun varsa devlet yasa ve hükümlerle eğitim hakkını ve eğitimdeki fırsat eşitliğini sağlayacağıının sözünü vermiştir. Uyguladığı politikalarda bu doğrultudadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin vazgeçilmez oluşu ülkemizin 2023 hedefleri arasında da yer almaktadır. Daha kaliteli bir eğitim için yöneticilerin ve öğretmenlerin nitelik ve niceliğini arttırmak, bölgeler arası beşeri ve fiziki altyapı eksiklerini gidermek kısaca eğitim için sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikalar izleneceğinden bahsedilmektedir. Eğitimin hizmetlerinin eşit ve adil bir şekilde sunulabilmesi için yapılandırılması bir zorunluluktur. Her çocuğa onun kişilik, yetenek ve kabiliyetlerini en üst düzeyde geliştirebileceği bir eğitim verilmesi kalkınma planlarında da bahsedilmektedir⁶⁴.

Türkiye için yapılan birçok temel eğitim durumu değerlendirilmesine bakıldığında eğitim kalitesi olarak OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü bazen de İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) ülkelerinden geride olduğumuz görölmektedir. Aradaki farkı kapatmak için yapılan çalışmalara rağmen hala okullara kaydolma oranı bazı bölgelerde yöreye ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir⁶⁵.

64 İnan, a.g.m., s. 345.

65 Çelebi ve diğerleri, a.g.m., s. 37.

2.2. Eğitimde Fırsat Eşitliğini Etkileyen Faktörler

Eğitim hakkını kullanma ve eğitim hizmetlerine ulaşma konusunda bireyler için sorun oluşturabilecek uygulamaların eğitimde eşitsizliğe neden olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden sorun oluşturan unsurların bilinmesi ve bunların kontrol altına alınması gerekir⁶⁶.

Eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olabilecek; sosyo-ekonomik düzey, ailedeki çocuk sayısı, ebeveyn özellikleri, ana dil, din ve inanç, yerleşim birimi, coğrafi bölge, sahip olunan teknolojik imkânlar, etnik köken, cinsiyet, engel durumu gibi birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazıları birbirleriyle yakından ilişki içerisindeyken bazıları arasında ilişki bulunmamaktadır. Birçok araştırmacı bu faktörleri değişik sınıflamalarla ele almıştır. Ancak en çok kullanılan sınıflama ekonomik etmenler, toplumsal etmenler, siyasal etmenler ve işlevsel eşitsizlik biçiminde yapılan sınıflandırmadır⁶⁷. Ancak bu çalışmada literatür araştırmasından hareketle eğitimde fırsat eşitliğini etkilediği bilinen 11 faktör bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

Sosyo-ekonomik düzey: Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğun eğitim olanaklarına ulaşmasında önem arz etmektedir. Geliri yüksek olan ailelerin çocuklarına özel ders aldırarak, daha pahalı okullara göndererek veya çeşitli ders kitaplarına erişim sağlayarak, daha fazla eğitim verebilirler. Zorunlu eğitim sonrası sınav sistemiyle yükseköğrenime geçildiği eğitim sistemimizde bu durum eşitliği etkilemektedir. Çünkü ekonomik yetersizliği olan ailelerde böyle bir durum yoktur. Genellikle zorunlu eğitimden sonra çocuk iş hayatına atılır. Yani işin, eğitime tercih edildiği görülebilmektedir.

Ailedeki çocuk sayısı: Bu unsur ile ailenin sosyo ekonomik düzeyi, yerleşim birimi, ebeveyn özellikleri ve coğrafi bölge unsurları arasında bir ilişki vardır. Şöyle ki kalabalık ailelerde ekonomik durum her bir çocuğun eğitim masrafını karşılayacak düzeydeyse bir sorun teşkil etmemektedir. Ancak ekonomik durumu yetersiz olan kalabalık ailelerde genellikle okuma önceliği erkek çocuklara verilmektedir.

66 Yasemin Taşkın Alp, Eğitim İzleme Raporu 2015-2016, Eğitim Reformu Girişimi, s 20.

67 Melehat Gezer ve Mustafa İlhan, "Akademisyenlerin Perspektifinden Türkiye'de Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörlerin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi", *Yükseköğrenim Dergisi*, C:8, S:3 (2018), s. 308-311.

Ebeveyn özellikleri: Ailenin eğitim durumu, meslekleri, aile yapısı yine eğitimde fırsat eşitliği sağlamada sorun oluşturabilir. Ailedeki bireylerin eğitim durumu ne kadar yüksek ise aynı şekilde çocuklarına da o eğitim olanaklarını sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Yapılan birçok araştırmada ebeveynlerin eğitim ve istihdam özelliklerinin çocuklarının aldıkları, eğitimin kalitesinde, okullaşma oranlarında ve başarılı olma düzeylerinde etki ettiği kanıtlanmıştır.

Ana dil: Birden çok dil konuşulan toplumlarda çocuklar eğitimde öğrenme zorluğu yaşamaktadır. Bu durum eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının önündeki diğer bir engeldir. Aile içerisinde farklı dil ve lehçe konuşulurken eğitim hayatında çocuk farklı bir dile adapte olma konusunda sıkıntı çekmektedir.

Din ve inanç ayrımı: Farklı din ve inanç mensubu grupların, eğitim hizmetlerine ulaşmada ve kullanmada akranlarından göreceği muameleden daha az elverişli bir muamele göreceği düşüncesiyle değinilmiştir.

Yerleşim birimi: Kırsal kesimde eğitim imkânlarına ulaşımın zor oluşu, deneyimi çok fazla olmayan öğretmenlerin bu bölgelerde görev yapıyor olması, kırsal kesimin kentsel kesime göre daha dağınık ve ulaşım imkânının kısıtlı olması ve buna bağlı olarak kırsal kesimde yaşayanların okullaşma oranı kentsel kesimde yaşayanlara göre düşük oluşu eğitimde fırsat eşitliğinin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Coğrafi bölge: Ülkelerde görülen bölgeler arası farklılıklar nedeniyle eğitim hizmeti tam olarak istenilen seviyede değildir. Gerek gelir dağılımı farklılığı olsun gerek ise okul başarısı sıralamaları olsun bölgesel farklılıklar sorun teşkil etmektedir. Örneğin ülkemizde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri gelir dağılımının en kötü olduğu yerlerden biridir. Ayrıca eğitimin başarısı yönünden nitel ve nicel olarak da kötüdür. Buradaki öğrenci sayısının fazlalığı, yaşanan terör olaylarından dolayı öğretmenlerin o bölgeler gitmek istememesinden kaynaklanan öğretmenlerin azlığı kaliteli eğitim alınmasının önündeki engellerdendir. Bununla birlikte okul altyapısının, binalarının ve araç-gereçlerinin yetersizliği bu durumu daha da kötüleştirmektedir.

Sahip olunan teknolojik imkânlar: Teknolojik imkânların varlığının bulunması ile eğitimdeki başarı sırası arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Yeterli teknolojik imkâna sahip bireyler başarıya ulaşmada avantajlı konumdadırlar. Ayrıca geleceğe şekil verecek olan öğrencilerin teknolojiyi ve meydana gelen yenilikleri yakından takip etmesi bilgilere güncel ve hızlı bir şekilde erişilebilir olması açısından önem taşımaktadır.

Etnik köken: Tıpkı din ve inanç unsurunda bahsedildiği gibi eğitimdeki fırsat eşitsizliğine neden olan şeyin etnik kökeni farklı öğrencilere diğerlerinden ayıracak bir şekilde davranılması eğitime ulaşma ve eğitimin kalitesi açısından bir eşitsizlik yaratacağı söylenmektedir.

Cinsiyet: Cinsiyet faktörü genellikle kadın ve erkeğe biçilen rollerin yıllar itibariyle dile gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bireylere yüklenen zorunluluklar genellikle erkek bireyin eve para getirmesi kadının ise ev işleri, çocuk vb. şeylerle ilgilenmesi gerektiği için yıllarca okutulmayan kız çocukları mevcuttur. Az gelişmiş ülkelerde kadınların okuma oranı gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelere göre düşük düzeydedir. En azından zorunlu eğitim kapsamına kadar okutulan kız çocuklarının sonrasında eğitimlerine devam etmeleri açısından eğitimde fırsat eşitliği yarattığı açıktır. Günümüzde kız çocuklarını eğitime kazandırmak için yapılan ve seferber olunan birçok proje sayesinde eşitsizlik farkı büyük ölçüde azalmıştır. Özellikle ülkemizde uygulanan projeler (Haydi Kızlar Okula vb.) kız çocuklarının okullaşma oranı oldukça yükseltmiş ve bir dengenin oluşmasını sağlamıştır.

Engel durumu: Birçok engelli bireyin eğitim hizmetine ulaşmada ve yararlanmada çektikleri zorluklar, eğitim koşullarında gerekli düzenlemelerin olmayışı, akranlarıyla kaynaşamaması, bazı okulların ve öğretmenlerin engelli öğrenci kabul etmemesi, halkın ve engelli bireylerin velilerinin bu konuda yapılan düzenlemelerden haberdar olmaması eğitimdeki fırsat eşitliğini sağlamada önemli bir engel oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen unsurların yanında öğretmen yetiştirme politikalarında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, bölgeler ve okullar arasında dengeli öğretmen dağılımının olmayışı, parasal olmayan kaynakların fırsat eşitsizliğini kötüleştirecek şekilde dağıtılması ve okullarda altyapının aynı olmayışı gibi faktörlerde eğitimde fırsat eşitliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

3. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK POLİTİKALAR

Eğitimin toplumdaki yeri ve önemi nedeniyle eğitim politikaları çok önemli bir yapıya sahiptir. Eğitim ile bireylere empoze edilen toplumca kabul görmüş ve istenilen niteliklerin hem ülke ekonomisine hem de ülkenin gelişmesine ve ilerlemesine büyük

katkı sağlayacağı göz önüne alındığında eğitim için belirlenen politikalarında bu yönde destek, gelişme ve devamlılık sağlaması yönünden hazırlanmaları büyük önem taşımaktadır. Tıpkı kelebek etkisi gibi eğitim politikalarında yapılan ufak ve sağlam değişiklikler bütün ekonomiyi etkileyecektir. Bunda eğitimin beşeri sermayesi yüksek insan gücü yetiştirmesinin katkısı büyüktür. Ancak bütün bir yapının sadece eğitim politikaları ile düzelmesi ve gelişmesi beklenemez. Eğitim politikalarının sistemi etkilemesi gibi o da sosyal yapının diğer parçalarından etkilenebilir. Her ülke kendi ihtiyaç ve beklentilerine göre politikalarını belirler. Eğitimin yoğun dışsallık yayması ve herkese tanınması gereken temel haklar zeminine oturtulması açısından devletin belirleyeceği politikaların, hem eğitimdeki fırsat eşitsizliğini gidermek için bölgesel farklılıklar, gelir dağılımındaki adalet, istihdam gibi sosyal ve iktisadi yapıyı düzeltecek politikalar hem de toplumun talep ve beklentilerini karşılayacak ve katılımlarını sağlayacak açık, anlaşılır, sürdürülebilir politikalar belirlemesi gerekir⁶⁸. İncelenen kalkınma planları, milli eğitim şuraları raporu, hükümet programları ve cumhurbaşkanı yıllık planlarında eğitimdeki fırsat eşitsizliğini gidermek için birçok politika belirlenmiştir.

3.1. Yönetmel Alanda İzlenen Politikalar (Regülatif politikalar)

İncelenen politikalar kapsamında farklı kamu kurumlarının eğitim kurumları işletmesi uygulamasına son verilmesi vardır. Bu kapsamda tarım lisesi, maliye meslek lisesi, meteoroloji lisesi, DDY meslek okulu kapatılan okullar arasındadır. Bunlar ya tümüyle kapatılmış yâda MEB'e devredilmiştir. Yatılı bölge ve özel eğitime ihtiyacı olan ve çocuklara özel olarak verilen meslek ve bilgi kazandırma kursları açmak, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için özel tedbirlerin alınması, bu tür çocukların eğitim hizmetine ulaşabilmesi için gerek hastane gerekse eğitim kurumlarında ortamlar hazırlanarak eğitim hizmeti sunulmakta, bireyselleştirilmiş eğitim dosyaları ile öğrenci takibi yapılabilmektedir. Toplumun her kesiminin ulaşılabilir en üst seviyede eğitim hizmeti verilmesi ve buna ulaşmaları için yardım ve yönlendirmelerin yapılmasına da yer verilmiştir. Eğitimin kalitesini yükseltmek adına araştırma ve geliştirme çalışmaları yapıp metotlar geliştirmek, öğretmenlik mesleğine özendirme, öğretmenlerimizin nitelik ve

68 Mahmut Adem, "Ulusal Eğitim Politikamız Nasıl Olmalıdır?", Ankara, *Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C: 52, S: 1-4 (1997), s. 51-65.

niceliklerini arttırmak için ücretsiz eğitimlerin verilmesi, maddi imkânsızlıktan ve benzeri sebeplerden dolayı okuyamayan kimseler için şartlı eğitim yardımı, yurt, kredi ve burs yardımı gibi çeşitli imkânların tanımak uygulanan politikalarındandır. Bunlara ek olarak eğitim kurumları ve yurt gibi tesisler açarak ihtiyaçları karşılamak, eğitimin dil, din, cinsiyet farkı gözetmeksizin herkese sunulması ve herkesin bu hizmetten yararlanmaları için tedbirler almak, eğitim için ayrılan kaynakların artırılması ayrıca temel eğitim görememiş her yetişkine temel eğitimin verilmesi ve mecburen küçük yaşlarda eğitimi bırakmak zorunda kalmış kişileri tekrar eğitim hayatına kazandırmak için okul dışından ortaöğrenim imkânı tanımak üzere merkezlerin kurulması da uygulanmaya devam eden politikalar içinde yer almaktadır.⁶⁹

3.2. Ekonomik ve Mali Nitelikli Politikalar

Her dakika değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurabilmek adına hayat boyu öğrenme stratejiyle yola çıkılarak eğitimin yapısı teknolojiye duyarlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Okullardaki akıllı tahta uygulaması, öğrencilere ücretsiz tablet dağıtımı eğitimde kaliteyi ve fırsat eşitliğini arttırmak adına yapılan politikalara ek projeler ile desteklenerek hedefler gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Yapılan FATİH ve Haydi Kızlar Okula gibi projeler örnek niteliğindedir⁷⁰. Öğrencilerin ihtiyaç duyacağı akademik ve sosyal gelişimler için destek programları uygulanmaya konulacağı, öğrencilerin ruhsal ve bedensel gelişimlerini destekleyecek eğitim ortamlarını oluşturmak da devletin politikalara arasında yer almaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlamak adına bölgesel farklılıkların göz önüne alınarak bölge okullarının açılması, özellikle dezavantajlı bölgelerde okul yemeği uygulaması yapılması, kişilerin beceri ve yeteneklerine göre rehberlik verilmesi ayrıyeten buna uygun alanlara yönlendirilmesi, öğrencilerin ilgi alanlarına göre beceri ve tasarı atölyeleri açılması, okular arası başarı farkını azaltmak adına okul niteliği ve imkânlarının artırılması, okullaşma oranını arttırmak gibi politikalarla desteklenerek bu amaç sağlanmaya çalışılmaktadır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için il bazlı taramalarla ihtiyaç haritaları oluşturmak, bu öğrenciler için beşeri ve fiziki imkânları güçlendirerek öğrencilerin eğitim hakkından yararlandıklarına

69 [https://www.mevzuat.com/\(11.01.2020\)](https://www.mevzuat.com/(11.01.2020))

70 T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Vatandaş Bütçe Rehberi, [http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/01/Vatanda%C5%9F-B%C3%BCt%C3%A7e-Rehberi-2019.BASKI_.pdf\(20.10.2019\)](http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/01/Vatanda%C5%9F-B%C3%BCt%C3%A7e-Rehberi-2019.BASKI_.pdf(20.10.2019)).

emin olmak izlenen politikalarındandır. Ayrıca eğitim sistemimizde özel yetenekli çocukları tanımak adına anaokullarından başlayarak uygulanacak bir yönetmeliğin hazırlanması ve bu öğrenciler için okul çeşitleri arasında yatay ve dikey geçiş imkânı, sınıf atlama veya erken mezun olma gibi fırsat imkânları da sunulmaktadır. Fırsat eşitliğinde süreklilik, yaygınlık ve bir birliğin sağlanması için eğitimin kalitesinin artırılması düşüncesiyle öğretmenlerin nitelik ve niceliklerini artırma adına yapılan öğretmen geliştirme programları yardımıyla bireylere gelecek için çok daha donanımlı yetişecekleri bir ortamın sunulması da önemlidir. Gerek üniversiteler gerekse diğer eğitim kurumlarının teknolojik altyapıları geliştirmek, öğrencilere çeşitli imkânlar sunmak gibi daha birçok politika kararı alınmış ve uygulanmaya başlanmıştır⁷¹. Belirlenen ve uygulanan tüm politikaların etkinliği ve verimliliği denetlenerek yeni düzenlemeler yapılmakta ve eğitimin ihtiyaç duyduğu finansmanlar her geçen yıl arttırılmaya devam etmektedir.

3.3. Türkiye’de Yükseköğrenime Yönelik Harcama Politikaları

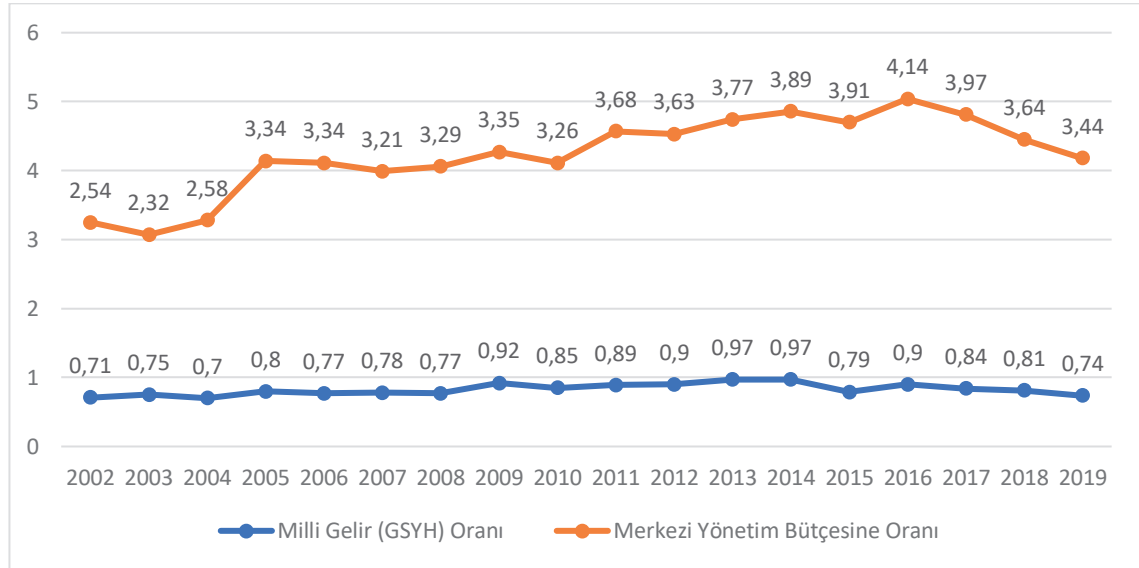
Yükseköğrenim hizmeti, kişinin alacağı diplomayla daha prestijli bir iş ve yüksek gelir imkânı sunar. Ülkemizde yükseköğrenime ayrı bir önem verilmektedir. Ekonomik, siyasal ve sosyal politikalarla ve kamu harcamaları ile birçok kişinin eğitime ulaşmasının önündeki engeller, kaldırılmaya çalışılmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyılın bilgi çağı olmasından dolayı, yükseköğrenim eğitiminin diğer eğitimlere göre daha farklı görev ve sorumlulukları mevcuttur.

Yükseköğretim kurumları, kaliteli iş gücü yetiştirme, bilginin üretilmesi ve aktarılması ile toplumun geleceğine yön vermede yol göstericidir. Ayrıca kaliteli bir yükseköğrenim hizmetinin, ülkelerin ulusal problemlerinin çözümlenmesinde ve var olan sistemlerinin daha etkin bir şekilde çalışabilmesinde bir rol ve işleve sahiptir. Yükseköğrenim kurumlarının işlevleri üç grupta toplanır. Bunlar eğitim-öğretim, bilimsel araştırmalar ve toplum hizmetleridir. Her üniversite sadece bir işlev üzerine yoğunlaşarak örgütlenmiştir. Örgütlenen üniversiteler “araştırma üniversiteleri ve kitlesel eğitim üniversiteleri” olarak iki grupta değerlendirilir. Araştırma üniversiteleri; ağırlıklı olarak lisansüstü eğitim ve bilimsel araştırma işlevini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş üniversitelerdir. Kitlesel eğitim üniversiteleri ise, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra

71 İnan, a.g.m., s. 345-348.

yükseköğretim hizmetine artan talep sonucu, büyük kitlelere eğitim veren ayrıca teknik ve mesleki olarak kısa sürede kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuş üniversitelerdir. Yaşanan birçok değişim ve gelişmeyle birlikte yükseköğretimde, yeni yöntem, teknik ve araştırmaların yapılması gereklidir. Bu gerekliliklerin içinde eğitimin kalitesinin artırılıp, farklı eğitim kademeleri ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, kültürel çeşitlilik ve zenginliğin korunması, sorumluluğu duygusu yüksek ve bilinçli yurttaşlar yetiştirmek, küresel ve yerel sorunların çözülmesinde rol oynamak, adalet, eşitlik gibi temel haklara ilişkin öneri ve tavsiyelerde bulunmak yer almaktadır⁷².

Grafik 2. Yükseköğretim Bütçesinin Milli Gelir ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı

Kaynak:TÜİK, <http://tuik.gov.tr/Start.do> (18.12.2019)

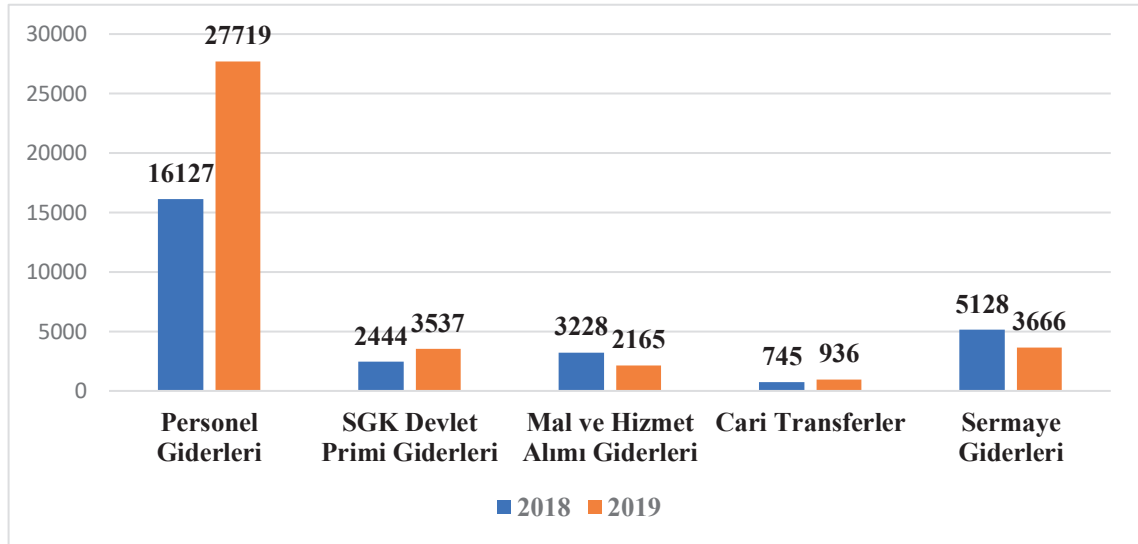
Önemli görev ve sorumlulukları olan yükseköğretim sisteminin finansmanının büyük çoğunluğu devlet tarafından karşılanırsa da aslında hem özel hem de kamu sektörünün fonları kullanılmaktadır. Grafik 2’de yükseköğretim bütçesinin milli gelire ve merkezi yönetim bütçesine oranı verilmiştir. Yükseköğretim kurumlarına bütçe içerisinde ayrılan payın milli gelire (GSYH) ve merkezi yönetim bütçesine oranının 2016 senesinden itibaren bir azalış gösterdiği anlaşılmaktadır. 2009 senesinde bir artış

72 Reşit Çetinkaya, *Yükseköğretimin Finansmanı; Türkiye’deki Yükseköğretimde Eğitim Harcamalarının Etkinliğini Arttırmaya Yönelik Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.38.

meydana gelmiş bu artış 2010 senesinde azalsa da takip eden yıllarda 2009 senesinden daha yüksek oranlarda artış göstermektedir.2016 senesi en yüksek oranı bulan eğitim harcamaları o seneden sonra tekrar azalışa geçmiştir.2019 yılında %3,44'e kadar düştüğü görülmektedir.

Grafik 3'de ise 2018 ve 2019 yılı yükseköğrenim bütçe ödenek dağılımları gösterilmektedir. Grafik incelendiğinde 2019 yılı bütçesinde meydana gelen artışın büyük çoğunluğunun personel giderlerindeki artış olduğu anlaşılmaktadır⁷³. Doğal olarak personel giderlerindeki artış SGK prim ödemelerinde de artışa neden olmuştur. Mal ve hizmet alımı giderleri ile sermaye giderleri bir önceki seneye göre azalış göstermektedir. Cari transferler ise personel harcamaları kadar olmasa da bir artış göstermektedir.

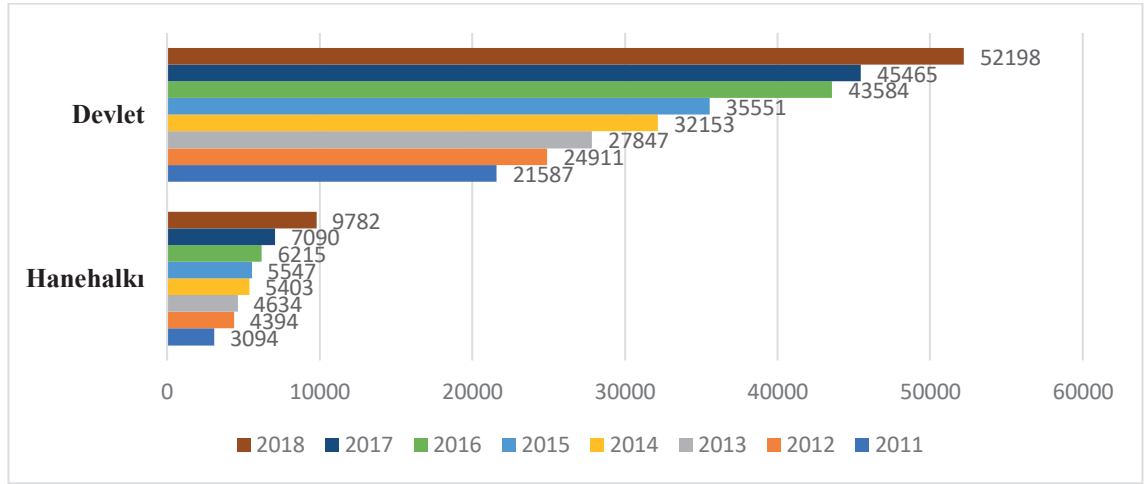
Grafik 3. 2018- 2019 Yükseköğrenim Bütçeleri Ödeneklerinin Dağılım

Kamu ve hane halkı ölçeğinde, 2011-2018 dönemine ilişkin, yapılan yükseköğretime yönelik eğitim harcamaları Grafik 4'te gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde devletin ve hane halkının yükseköğretime yönelik harcamalarının sürekli arttığı gözlenmektedir.

73 Eğitim Sen, 2018 MEB- Yükseköğrenim Bütçe Analizi, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/2018-MEB-Y%C3%BCKsek%C3%B6%C4%9Fretim-B%C3%BCt%C3%A7esi-Analizi.pdf>(18.12.2019), s. 3.

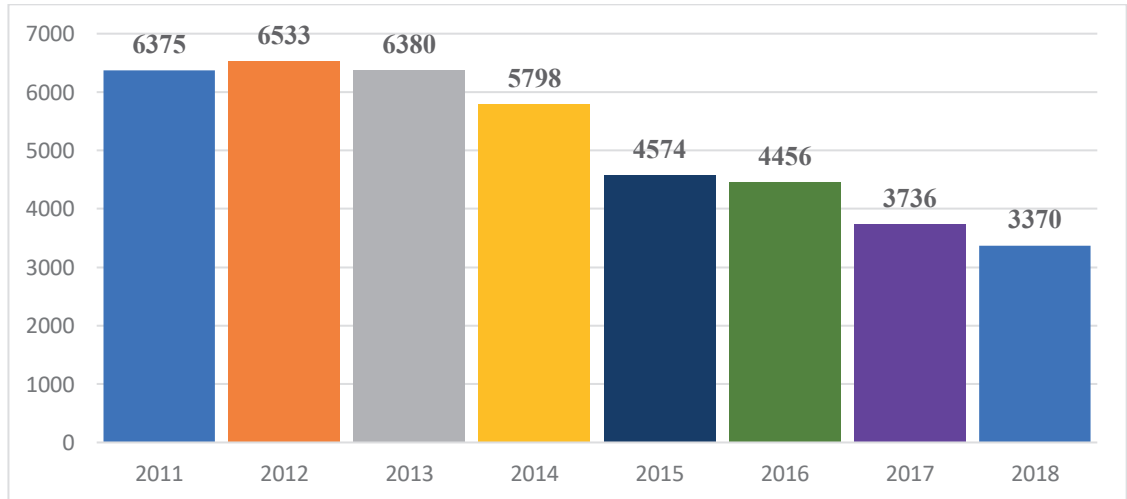
Grafik 4. Yükseköğrenime Yönelik Eğitim Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: TÜİK

Devletin yaptığı harcama en çok 2016 yılında gerçekleşmiştir. Harcamaların 2. en çok artış gösterdiği sene 2018'dir. Hanehalkı için ise en çok artış 2018 senesinde görülmektedir. 2. en çok artış gösterdiği sene ise 2012'dir. Kamu ve hane halkı harcamalarının artış oranına bakıldığında devletin harcama artış oranı hane halkına göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Grafik 5. Öğrenci başına yapılan harcama (Yükseköğretim (Dolar))

Kaynak: TÜİK

Grafik 5 yükseköğretim öğrencisi başına yapılan harcamaların dönemsel gelişimini göstermektedir. Yükseköğretime yapılan harcamalar artmasına rağmen öğrenci başına harcama oranı giderek azalmaktadır. Bunun anlamı artan eğitim harcamalarının reel bir iyileştirmeye hizmet etmediği söylenebilir. Yükseköğretim kapsamında 2018 yılında bir önceki yıla göre yapılan öğrenci başına harcamalar %10,8 oranında bir azalma göstererek 3370 dolar şeklinde gerçekleşmiştir. Bu durum ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dalgalanmalardan kaynaklansa da 2011 yılından bugüne kadar yapılan harcamalar %47,1 oranında azalma göstermektedir⁷⁴.

Türkiye'nin GSYH'den ve bütçeden eğitim hizmeti için ayırdığı kaynak miktarı devamlı olarak artış içerisindedir. Özellikle son yıllarda hiç olmadığı kadar artış göstermektedir. Ancak nüfusu da her geçen yıl artmaktadır. Ülkemizin yaptığı eğitim harcamaları nüfus artışla ilişkilendirildiğinde yapılan bu harcamaların artan talebe ayak uydurması beklenir. Ülkemiz bu yönde eğitim adına olumlu gelişmeler gösterse de bu gelişmelere ivme kazanarak devam etmesi çok önemlidir. Yapılan kamu harcamalarının etkin ve eşitlikçi bir yapıda gerçekleştirilmesi ve eğitim hizmetlerine ayrılan kaynakların gerek öğrenci sayıları gerekse öğrencilerin sosyo-ekonomik farklılıklarına dikkat edilerek gereksinim duyulan yardımlar bunlara göre dağıtılmalıdır.

T.C. 1961 Anayasası'nın 50'nci maddesinde "Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yükseköğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar" hükmü yer almaktadır. Devlete ait olduğu bildirilen bu görevlerin yerine getirilmesi için 22 Ağustos 1961 tarihinde yürürlüğe giren 351 sayılı Kanun ile Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu kurulmuştur. Kurum özel bütçeli olup, Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlanmıştır. Kurum 351, 2547 Yükseköğretim Kanunu ve 5102 Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun gereğince, 1962'de öğrenim kredisi, 1985'de katkı kredisi, 2004 yılında ise burs vermeye başlamıştır. 2011 ve 2012 öğretim yılından itibaren uygulamaya başlanmak üzere 6082 sayılı Kanun gereğince yurtiçinde olduğu gibi yurtdışındaki yükseköğrenim gören T.C vatandaşı öğrencilerine de kredi, burs ve barınma hizmeti sunulmaktadır.

74 Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası, Okula Başlama Maliyetleri,2019, https://odatv.com/images2/2019_09/2019_09_02/egitim_i_rapor.pdf(18.12.2019), s. 6-21.

Kurumun amacı, yurt dışında ve içinde yükseköğrenim eğitimi alan öğrenciler için yurtlar yapmak, bunların işletmesini sağlamak, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunmak, beslenme yardımı yapmak, yükseköğrenim öğrencilerine burs veya kredi vermektir. YURTKUR, Türkiye’de yükseköğretim öğrencilerine maddi bakımdan destek sağlayan ve yükseköğrenim hayatlarını kolaylaştırmaya çalışan en önemli kuruluştur. Kurum başvurular dahilinde her öğrenciye kredi ve burs desteği sağlamaktadır. Ancak çalışmaya başlayan veya öğrenimine ara vermiş ya da ikinci üniversitesini okuyan öğrenciler bu hizmetlerden yararlanamazlar. Verilen krediler, normal öğrenim süresinin bitiminden başlayarak iki yıl sonra geri ödenmektedir. Herhangi bir işte çalışmayan veya doktora ve yüksek lisans yapan öğrencilerin bu kredi borcu ertelenir. Askerlik görevi de borcu erteleyen sebeplerdendir. Öğrencilerin ödeyecekleri kredi (Yİ-ÜFE) borcu, öğrencilerin öğretimi süresince kurumdan aldığı toplam kredi miktarının 3 katını geçmemektedir⁷⁵.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından öğrencilere sağlanan maddi destekler ve yardımlardan kısaca bahsedilecektir⁷⁶.

Öğrenim Kredisi: Ülke dışında veya içinde yükseköğretim eğitimi alan öğrencilerine, sosyal ve kültürel gelişimlerini kolaylaştırmak amacı ile devam ettikleri yükseköğretim kurumlarının normal öğrenim süresi içerisinde verilen ve zorunlu bir hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç paradır. Ön lisans, lisans, iki yıllık okullardan mezun olup, dört yıllık okullara dikey geçiş sınavı ile kayıt yaptıran öğrenciler, açık öğretim öğrencilerinden sadece önceliğe sahip öğrenciler(şehit veya gazi çocuğu, anne ve babası veya ikisi de ölü vb.), yüksek lisans ve doktora öğrencileri öğrenim kredisinden yararlanabilmektedir. Bir öğrenci aynı anda, hem burs hem de öğrenim kredisi alamaz. Yükseköğrenimden mezun olan öğrenciler, ek süre öğrenim gören öğrenciler, ön lisanstan lisans öğrenimine geçmek için intibak eğitimi yapan öğrenciler, kredi isteğinde bulunduğu tarihte kayıtlı olduğu öğretim kurumunda bir öğretim yılından fazla başarısız olan veya bir yıldan fazla ara veren öğrenciler, gerçeğe aykırı beyanda bulunan öğrenciler, kurum yurtlarından süresiz çıkarma cezası alan öğrenciler, kesin hükümlerle mahkum olan öğrenciler, Öğrenim Kredisi Yönetmeliği hükümlerine göre kredi almaya yeterli bulunmayan öğrenciler, açık öğretim ve uzaktan eğitim gören öğrenciler bu

75 Çetinkaya, a.g.e., s. 64-65.

76 [https://kygm.gsb.gov.tr/\(12.08.2020\)](https://kygm.gsb.gov.tr/(12.08.2020))

krediden yararlanamazlar. Kredi alırken, durumunda herhangi bir değişiklik oluşan öğrenciler aynı eğitim yılı içerisinde durumlarını belgeledikleri takdirde kredilerini bursa dönüştürebilmektedirler. Ancak, Yönetim Kurulunca belirlenen burs verilecek öğrenciler kapsamına girmeleri önemlidir. Kredi alan öğrencilerin, öğrenim kurumundan çıkartılması, uzaklaştırılması veya ayrılması, kayıt dondurma işlemini gerçekleştirmesi, öğrenim kurumunun kapatılması veya sağlık sebebiyle kuruma devam etmeyecek oluşu gibi nedenler öğrenim kredisinin kesilme sebeplerindedir.

Katkı Kredisi: Yükseköğretim kurumlarında bir öğrenci için cari hizmet ödeneği karşılığı Bakanlar Kurulunca tespit edilen miktarın devlet katkısı dışında kalan ve borçlanma karşılığı kurumca öğrenci adına öğretim kurumu hesabına ödenen paradır. 2012 yılında 28396 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulunun Kararı ile "2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılında öğrenimine devam eden veya yeni kayıt yaptıracak birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden, 4 üncü ve 11 inci maddelerdeki hükümler saklı kalmak kaydıyla, öğrenci katkı payı alınmaz. Bu öğrencilerden alınması gereken öğrenci katkı payı tutarları, Devlet tarafından karşılanır" hükmüne yer verilmiştir. Bu nedenle katkı kredisi uygulaması son bulmuştur.

Burs: Ülke dışında ve içinde yükseköğrenim eğitimi alan öğrencilere, kültürel ve sosyal gelişimlerini kolaylaştırmak amacıyla, devam etmekte oldukları yükseköğretim kurumlarının normal öğretim süreleri içerisinde, başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere karşılıksız olarak yapılan maddi destektir. Ön lisans ve lisans öğrencileri, iki yıllık okullardan mezun olup, dört yıllık okulların üçüncü sınıfına dikey geçiş sınavı ile ara vermeden kayıt yapan öğrenciler, doktora veya yüksek lisans öğrencileri, Kurum Kuruluş Kanunu gereği, Yönetim Kurulu tarafından belirlenen, kıstaslara göre Amatör milli sporcu olan öğrenciler ve ÖSYM sınav sonucunda ham puan bazında belirlenen puan türünde ilk 100'e giren öğrenciler burs imkânından yararlanabilirler. Yabancı uyruklu öğrenciler, normal öğrenim süresinden fazla ek süre de öğrenim gören öğrenciler, polis akademisi ile askeri okul öğrencileri, kurumdan daha önce öğrenim kredisi veya burs almış olan öğrenciler, yüksek lisans öğrencilerinden hazırlık sınıfında öğrenim gören öğrenciler, öğretim kurumuna kayıt tarihi itibari ile bir öğretim yılı kaybı olan öğrenciler, açık öğretim ve uzaktan eğitim öğrencileri, Burs Yönetmeliği hükümlerine göre burs almaya yeterli bulunmayan öğrenciler ve gerçeğe aykırı beyanda bulunan öğrenciler burs imkânından yararlanamazlar. Burs verilen öğrenciler eğer başarısız olurlarsa, kayıt dondurma işlemini gerçekleştirirlerse, öğretim kurumlarından uzaklaştırılır,

çıkartılır veya ayrılırsa, öğretim kurumu kapatılırsa, hiçbir neden yokken eğitim hayatına bir yıl ara verirse, sağlık sebebiyle eğitimine devam etmezse, kesin hükümlerle mahkum olmuşsa veya kurum yurtlarında süresiz çıkarılma cezası almışsa verilen burs kesilir.

Tablo 4: Burs-Öğrenim Kredisi Dağılım Tablosu

	Öğrenim Türü	Başvuru Sayısı	Burs Tahsis Sayısı	Öğrenim Kredisi Tahsis Sayısı
Yurt İçi	Ön Lisans	283.418	35.621	164.274
	Lisans	478.454	110.221	211.136
	Master	25.779	2.273	11.586
	Doktora	1.907	753	440
Yurt Dışı	Lisans	11.170	160	7.360
	Master	710	17	415
	Doktora	113	7	47
TOPLAM		801.551	544.310	

(*)Veriler 31 Aralık 2015 tarihi itibarı ile alınmıştır.

Kaynak: YURTKUR, 2018-2022 Stratejik Plan, s.19, (https://kygm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2018__2022_Stratejik_Plan.pdf 12.08.2020).

Tablo 4’de YURTKUR’un vermekte olduğu kredi ve bursların dağılımı gösterilmektedir. Başvuruda bulunan 801.551 kişiden 544.310’una kredi ve burs imkânı tanınmıştır. YURTKUR, yapılan son araştırmalara göre 149.052 kişiye burs, 395.258 kişiye öğrenim kredisi vermektedir. Burs alan öğrencilerin 184’ü yurtdışında, 148.868’i ise yurtiçinde eğitim görmektedir. Öğrenim kredisi alan öğrencilerin ise 7.822’si yurtdışında, 387.436’sı yurtiçinde eğitimlerine devam etmektedir.

Tablo 5: Aylık Burs, Öğrenim Kredisi Miktarları

YILLAR	AYLIK ÖDENEN MİKTAR (TL)		
2010	200	2015	330
2011	240	2016	400
2012	260	2017	425
2013	280	2018	470
2014	300	2019	500

(*)Veriler 31 Aralık 2015 tarihi itibarı ile alınmıştır.

Kaynak: YURTKUR, 2016 Yılı Performans Programı, ,s.68, (http://yurtkur.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2016_yili_performans_programi.pdf, 12.08.2020).

YURTKUR'un yayınladığı tablolar incelendiğinde yıllar içinde verilen burs ve kredi miktarları artarken aynı zamanda bu hizmete başvuran öğrenci sayısı da artmaktadır. 2019-2020 eğitim yılında verilen kredi ve burs miktarı ise 500 TL'ye kadar artmıştır. Bu miktar artışına yıllar itibariyle bakıldığında, en yüksek artış 2016 yılında gerçekleşmiştir.

Yüksek öğrenime sağlanan burs, öğrenim kredisi ve eöğrenim katkı payı alan öğrenci sayıları Tablo 6'da yer almaktadır. Tablo incelendiğinde bu imkanlardan yararlanan öğrenci sayılarının artış gösterdiği söylenebilir. 2013 yılında yüksek öğrenimin tümüyle ücretsiz olarak sunulmaya başlanması ile birlikte öğrenim kredisi uygulamasına son verilmiştir. Ancak, ikinci öğretim statüsünde verilen yüksek öğretim ücrete tabi olup her yüksek öğretim programında da ikinci öğretim eğitimi verilmemektedir. İkinci öğretim daha çok yararlanan öder ilkesiyle sunulmaktadır.

Tablo 6: Yıllar İtibarıyla Burs, Öğrenim, Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları

YIL	BURS	ÖĞR. KREDİSİ	KATKI KREDİSİ	YIL	BURS	ÖĞR. KREDİSİ	KATKI KREDİSİ
2002		451.550	405.791	2009	198.707	587.131	474.792
2003		494.070	428.270	2010	234.130	611.903	478.601
2004	54.724	522.670	459.595	2011	320.912	592.582	494.024
2005	98.110	537.031	481.011	2012	348.774	667.293	565.102
2006	135.497	569.276	505.348	2013	395.679	706.512	
2007	168.923	572.552	451.842	2014	359.583	865.309	
2008	181.490	578.009	466.492	2015	352.363	983.987	

(*)Veriler 31 Aralık 2015 tarihi itibarı ile alınmıştır.

Kaynak: YURTKUR, 2016 Yılı Performans Programı, s.67, (http://yurtkur.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2016_yili_performans_programi.pdf, 12.08.2020).

Tablo 7 incelendiğinde 2012 ve 2015 yılları arasında yurtdışında eğitim gören T.C. vatandaşlarına yapılan toplam kredi ve burs harcamaları ile bu kredi ve bursu kullanan öğrenci sayıları görülmektedir. Yapılan ödeme miktarlarında en büyük artış 2015 yılında gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise bir önceki yıla göre burs kazanan öğrencilerin sayısında en büyük artış yaşanmıştır. 2015 yılında ise öğrenim kredisi kazanan öğrencilerin sayısı bir önceki yıla göre 5.902 kişi artmıştır.

Tablo 7: Yurt Dışı Burs ve Kredi Miktarı ve Öğrenci Sayıları

Yıllar	Yapılan Ödeme Tutarı		Öğrenci Sayısı	
	Burs	Öğrenim Kredisi	Burs	Öğrenim Kredisi
2012	2.065.375	15.539.970	331	4.106
2013	2.967.386	29.101.726	942	6.780
2014	3.575.863	47.682.056	707	10.544
2015	4.327.611	78.188.200	816	16.446
Toplam*	12.936.235	170.511.952	2.796	37.876

(*Veriler 31 Aralık 2015 tarihi itibarı ile alınmıştır.

Kaynak: YURTKUR, 2016 Yılı Performans Programı, , s.69, (http://yurtkur.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2016_yili_performans_programi.pdf, 12.08.2020).

Beslenme ve Barınma: Örgün eğitim veren bir yükseköğretim kurumuna kayıtlı olan ve öğrenci ailesinin YURTKUR yurdunun bulunduğu şehrin dışında ikamet eden (%40 engelli, yetiştirme yurdunda kalarak liseyi tamamlayan, anne ve babası vefat etmiş olan devlet koruması altındaki öğrenciler hariç) öğrencilere, YURTKUR tarafından barınma ve beslenme desteği sunulmaktadır. Kurum yurtlarında barınan şehit ve gazi çocukları, anne ve babası vefat etmiş öğrenciler ve devletin koruması altındaki diğer öğrencilerden yurt ücreti alınmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM KREDİ VE BURS İMKÂNLARININ EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNE ETKİSİ: BURSA İLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE KAPSAMI

1.1. Çalışmanın Amacı

1982 T.C. Anayasası'nda Türkiye Cumhuriyetinin sosyal hukuk devleti olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla yasama, yürütme ve yargı güçleri devleti bu temel niteliğine uygun politika geliştirmek ve yürütmekle yükümlüdür. Yine Anayasanın 12. maddesinde temel hak ve özgürlükler tanımlanmış ve burada eğitim hakkı da ayrıca zikredilmiştir. Eğitim yasal açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da oldukça önemlidir. Eğitim bir yönüyle bireyin sosyal statüsünü belirlerken bir yandan da ekonomik verimliliğin artırılması açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenledir ki eğitime ulaşma imkânlarının geliştirilmesi devletin asli görevleri arasında kabul edilir. Gerek anayasal ve gerekse ekonomik gerekliliklerle Türkiye'de politika düzeyinde eğitim hizmetleri alanında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bireyin eğitime ulaşma hakkı anayasal düzeyde güvence altına alındığı gibi politika düzeyinde de önemli katkılar sağlanmaktadır.

Yükseköğretime yönelik kamu harcamalarının eğitim hakkına ulaşmadaki rolü ve etkinliğinin araştırılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmada yükseköğrenime geçişte verilen kredi ve burs imkânlarının yeterliliği ve etkinliği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitsizliğinin giderilmesine katkı sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Kredi ve burs uygulamalarının öğrenciler açısından tatmin edici olup olmadığına yönelik algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmada şu beş hipotez incelenmiştir:

H₀: “Yükseköğrenim kredi ve bursları eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.”

H₁: “Gelir düzeyi ile eğitimde fırsat eşitliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

H₂: “Ailenin eğitim durumu ile eğitimde fırsat eşitliği arasında ilişki vardır.”

H₃: “Yaşanılan coğrafi bölge ile eğitimde fırsat eşitliği arasında ilişki vardır”.

H₄: “Cinsiyet farkı ile eğitimde fırsat eşitliği arasında ilişki vardır”

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın amacına ve hipotezlerinin geçerliliği Bursa İli özelinde test edilmiştir. Gerek zaman ve gerek ekonomik kısıtlar çalışmanın Bursa İli özelinde sınırlandırılmasını zorunlu kılmıştır. Çalışmanın ana kütlesini Bursa'da yükseköğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bursa'da yükseköğretim hizmeti veren biri özel diğer ikisi devlet olmak üzere üç yükseköğrenim kurumu bulunmaktadır. Bunlar; Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa Teknik Üniversitesi ve T.C. Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksek Okuludur. Bu kurumlarda toplam 81.434 öğrenci yükseköğrenim hizmeti almaktadır.

Çalışmada örneklem kitlesi olarak bu okullarda öğrenim gören 600 öğrenci alınmıştır. Örneklem kitlesi, ana kitleyi oluşturan yükseköğrenim kurumlarının öğrenci sayıları ile orantılı olarak belirlenmiştir. İlk oranlama bu üç okul arasında yapılmış, sonrasında ise her kurumun altında yer alan birimlerin öğrenci sayılarıyla orantılı olarak örneklem kitlesi belirlemiştir. Bu dağılıma ilişkin dağılım yöntemi aşağıda ayrıntılı olarak hazırlanmıştır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu başlık içerisinde; araştırmanın evreni, örnekleme, veri toplama yöntemi ve kullanılan araştırma ölçeği, verilerin çözümlenmesinde kullanılan yöntem ve verilerin çözümlenmesi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmada doğrudan veri toplama tekniği olan anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket, bireylerin demografik özelliklerini, tercihlerini belirlemeyi ya da bir konu, durum veya olay hakkında bilgi toplamayı amaçlayan, çeşitli ifadelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan, veri toplama aracıdır. Katılımcıların anket formunda yer alan ifadeler hakkındaki görüşleri, katılımcılarla yüz yüze görüşme, elektronik ortam üzerinden oluşma ve/veya telefonla katılım gibi farklı yollardan ulaşılarak toplanabilmektedir. Çalışmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan anket ölçeğinde sadece devletin sunduğu kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermedeki rolüne ilişkin algıyı belirleme amacına hizmet edecek ifadeler yer verilmiştir. Çalışmada, ölçeğin üçüncü kısmı hariç, ham bir ölçek kullanılmıştır.

Literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerden hareketle ankette yer alması gereken ifadeler belirlenmiştir. Çalışmamız bu özelliği ile keşifsel niteliğe sahiptir.

Anketimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik ifadeler yer verilmiştir. İkinci kısım, kredi ve burs uygulaması hakkında 20 ifade içermektedir. Üçüncü ve son kısımda ise eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olan 11 faktör verilmiş ve katılımcılardan bu maddeleri kendi değerlendirmelerine bağlı önem sırasına göre 1’den 11’e kadar puanlamaları istenmiştir. Anketin bu kısmında yer alan ifadeler “*Akademisyenlerin Perspektifinden Türkiye’de Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörlerin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi*⁷⁷.” başlıklı çalışmadan alınmıştır.

Anket tekniğinden daha etkili sonuç alabilmek için anketin yüz yüze uygulanması gerektiği kabul görmektedir. Bu nedenle, çalışmada anket uygulaması yüz yüze yapılmıştır. İki ön test yapılmış ve bu testler sonunda ifadelerin bazıları çıkarılmış bazılarında da değişiklik yapılarak anlaşılabilirliği sağlanmıştır. Anket kâğıtları öğrencilere dağıtılmış ve nasıl yapmaları gerektiği anlatılmış ve öğrencileri etki altında bırakmamak için anketi kendi başlarına yapmaları istenmiştir. Uygulama sırasında ifadelerle ilişkin anlaşılmayan noktalar kendilerine o anda açıklanmıştır. Katılımcıların tam rızası alınarak gönüllü katılımları sağlanmıştır.

Ankette 5’li likert ölçek kullanılmıştır. Ölçek; 1 Kesinlikle Katılmıyorum, 2 Katılmıyorum, 3 Kararsızım, 4 Katılıyorum, 5 Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir.

Örnekleme, çeşitli teknikler ile seçilen, üzerinde inceleme ve araştırma yapılan, içine ait olduğu evreni temsil kabiliyetine sahip gruptur. Belirlenen bireyler uygun biçimde seçilerek örneklem içine alınırlar. Örnekleme temel hedef evreni tanımlamaya yardımcı olmaktır. Bu kapsamda örneklem kitle “*orantılı örneklem yöntemi*” kullanılarak üniversite bölüm ve öğrencilerine göre belirlenmiş ve paylaştırılmıştır. Bu noktada aşağıdaki Tablo 4’de yer alan sayı ve oranlardan yararlanılmıştır.

77 Melehat Gezer ve Mustafa İlhan, “Akademisyenlerin Perspektifinden Türkiye’de Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörlerin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi”, *Yükseköğretim Dergisi*, C:8, S:3 (2018), s. 301-312”

Tablo 8. Bursa'daki Yüksek Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları ve Örneklem Dağılımı

Bursa Uludağ Üniversitesi (%91,8)	Öğrenci Sayısı	Anket Sayısı	Bursa Uludağ Üniversitesi (%91,8)	Öğrenci Sayısı	Anket Sayısı
Tıp Fakültesi	2153	16	Mustafakemalpaşa MYO	1376	11
İİBF	12889	95	Karacabey MYO	1658	13
Mühendislik Fakültesi	6264	46	İnegöl MYO	2999	23
Veterinerlik Fakültesi	1026	8	İznik MYO	681	6
Ziraat Fakültesi	2102	16	Yenişehir İ. O. MYO	1153	9
Eğitim Fakültesi	5330	40	Orhangazi Y. A. Ç. MYO	919	7
İlahiyat Fakültesi	2906	22	Gemlik Asım Kocabıyık MYO	1008	8
Fen-Edebiyat Fakültesi	6382	48	Orhaneli MYO	227	2
Hukuk Fakültesi	1010	8	Keles MYO	589	5
Güzel Sanatlar Fakültesi	214	2	Harmancık MYO	597	5
İnegöl İşletme Fakültesi	711	6	Büyükorhan MYO	364	3
Mimarlık Fakültesi	583	5	Mennan Pasinli Atçılık MYO	90	2
Spor Bilimleri Fakültesi	625	5	Fen Bilimleri Enstitüsü	3095	24
Sağlık Bilimleri Fakültesi	722	6	Sosyal Bilimler Enstitüsü	1120	9
Konservatuar	73	2	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	413	4
Sağlık Hizmetleri MYO	1070	8	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	976	8
Teknik Bilimler MYO	6241	47	Tıpta Uzmanlık	385	3
Sosyal Bilimler MYO	3871	29	BUÜ Toplam	74.822	551
Faruk Saraç Tasarım MYO (%0,7)	Öğrenci Sayısı	Anket Sayısı	Bursa Teknik Üniversitesi (%7,5)	Öğrenci Sayısı	Anket Sayısı
Aşçılık	68	1	Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi	3.119	23
Dış ticaret	51	0	Orman Fakültesi	402	2
Grafik tasarım	57	0	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	863	7
Halka ilişkiler ve tanıtım	39	0	Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	450	4
İç mekan tasarım	117	1	Fen Bilimleri Enstitüsü	821	6
Mimari restorasyon	84	1	Sosyal Bilimler Enstitüsü	409	3
Moda tasarımı	99	1	BTÜ Toplam	6064	45
Moda yönetimi	15	0	GENEL TOPLAM: Top. Öğr. Sayısı: 81.434 Anket Sayısı: 600		
Tıbbi dökümanasyon ve sekreterlik	18	0			
FST MYO Toplam	548	4			

Kaynak: Öğrenci sayıları ilgili üniversitelerin Web Sayfalarından alınmış olup, örneklem dağılımı tarafımızdan hesaplanmıştır.

Anket 712 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçekteki verileri tam dolduran katılımcılar dikkate alınmıştır. Uygulanan 712 anketin 112 tanesi hatalı veya eksik olması nedeniyle veri setine girişleri yapılmamıştır. Veri girişi tamamlandıktan sonra 600 tane anket formunun analize elverişli olduğu tespit edilmiştir.

Toplanan veriler SPSS 22.0 istatistik programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ortalama ve yüzdelik şeklinde ifade edilen tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Analizlere veri setinin normal dağılım gösteri göstermediğinin araştırılmasıyla başlanmıştır. Yapılan inceleme sonucu verilerin normal dağılım göstermediği Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleriyle tespit edilmiştir. Veri setimiz normal dağılım göstermediği için analizimizde nonparametrik testler kullanılmıştır.

Çalışmada faktör analizi de yapılmak istenmiş, ancak ölçeğin çok anlamlı faktörler oluşturmadığı gözlenmiştir. Bu yönüyle kullanmış olduğumuz ölçek geliştirilmeye muhtaçtır.

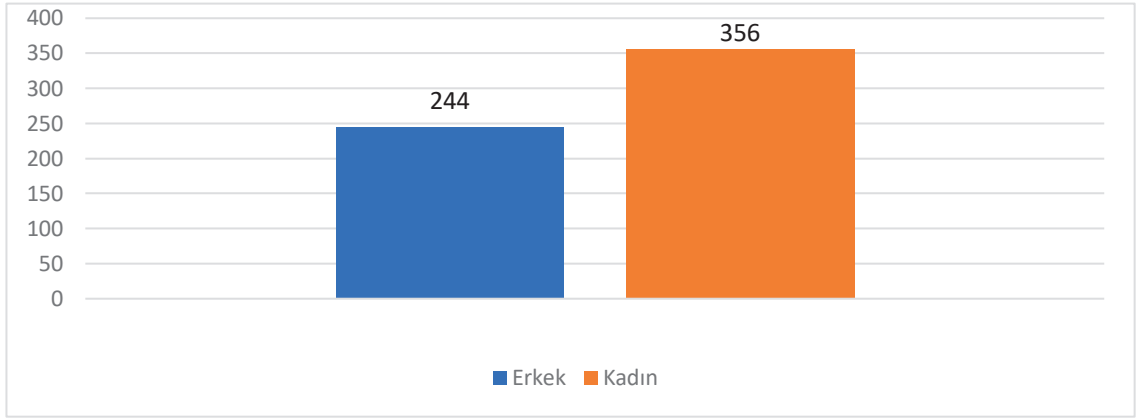
3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın “Yükseköğrenim kredi ve bursları eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.” biçiminde tanımlanan ana hipotezi katılımcıların demografik özellikleri dikkate alınarak ifadeler katılımlarına ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımları incelenmiştir. Analizlerde ifadeler ile demografik özellikler arasında anlamlılık olup olmadığına bakılmak için Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Testleri kullanılmıştır.

3.1. Demografik Verilerin Analizi

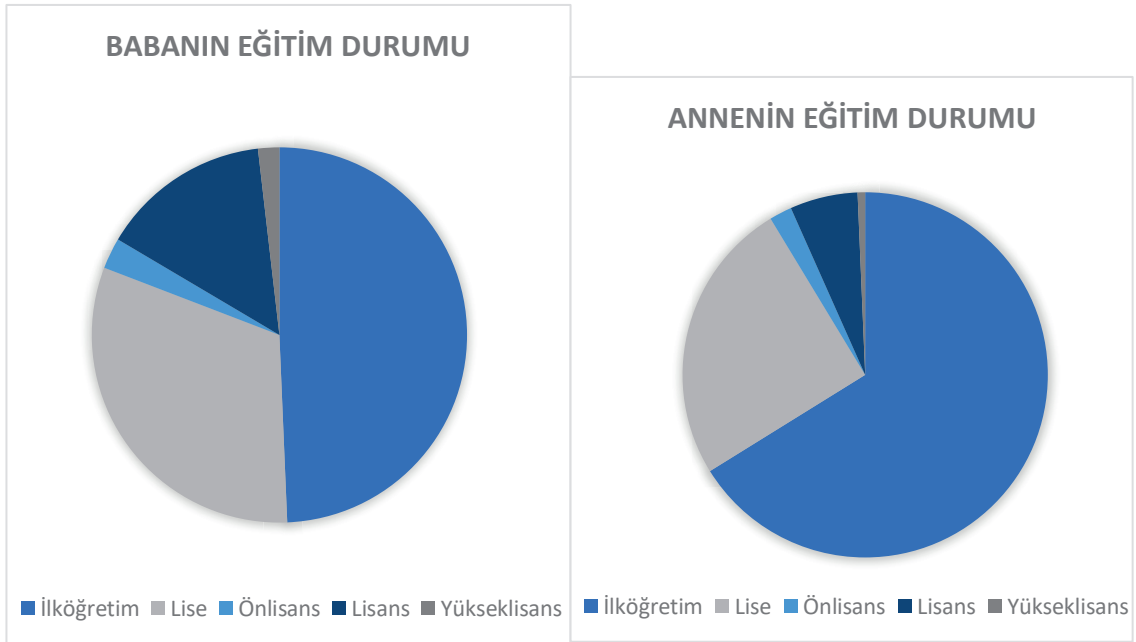
Katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki gösterilmektedir. Grafik 6’da anketi cevaplayan katılımcıların cinsiyet durumlarıyla ilgili bilgi verilmiştir. Grafığe göre katılımcıların 356’sı kadın olup, toplam katılımcıların %59,3’ünü oluşturmaktadır. Erkek katılımcı sayısı ise 244’tür. Toplam katılımcıların %40,7’sini oluşturmaktadır.

Grafik 6. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Ait Verileri

Katılımcıların yaş grupları dağılımına bakıldığında 18-23 yaş grubunun diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Anket üniversite öğrencilerini kapsadığı için bu durum oldukça normaldir. 18-23 yaş arası katılımcılar 379 kişi (% 63,2), 24-29 yaş arası katılımcılar 217 kişi (% 36,2), 30- 35 yaş aralığındaki katılımcılar 4 kişiden (%0,7) oluşmaktadır. Üniversiteye başlama yaşının yaklaşık 18 bitirme yaşı ise yaklaşık 25 olduğu dikkate alındığında, yaş istatistiklerinin örneklem kitlenin temsil kabiliyetine sahip olduğu biçiminde değerlendirilebilir.

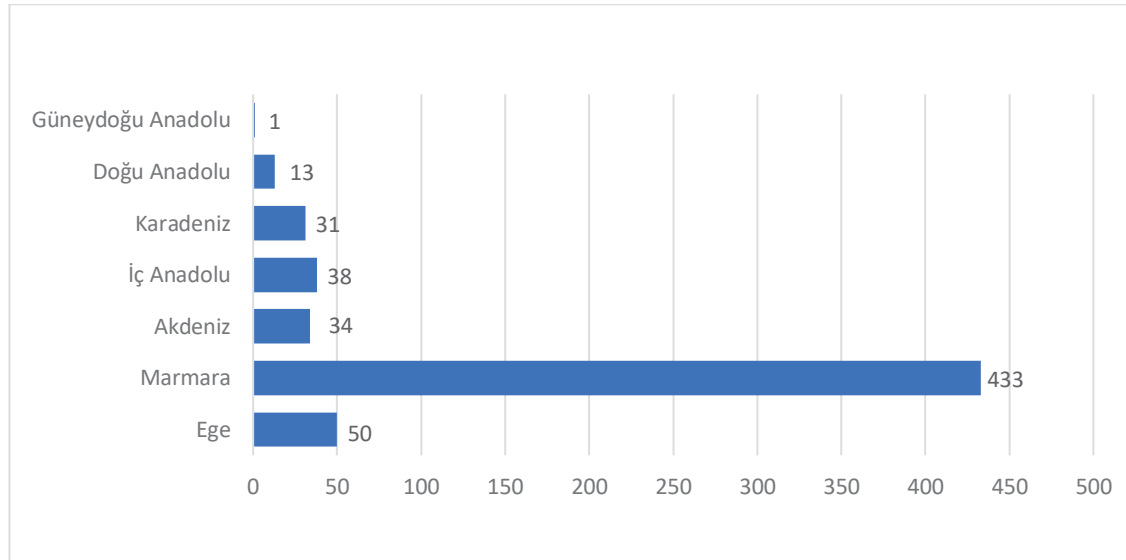
Grafik 7. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına Ait Verileri

Ankete katılan öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumuna bakıldığında oranların yüksekten düşüğe doğru ilköğretim, lise, lisans, ön lisans ve yüksek lisans şeklinde olduğu gözlenmiştir. Babanın eğitim durumu grafiğine göre katılımcıların babalarının %49,3'ü (296 kişi) ilköğretim mezunu, %31,5'i (189 kişi) lise, %2,7'si (16 kişi) ön lisans, %14,7'si (88 kişi) lisans, %1,8'i (11 kişi) ise yüksek lisans mezunudur. Annelerinin eğitim grafiği ise bize öğrencilerin annelerinin %66,2'sinin (397 kişi) ilköğretim mezunu, %25,2'sinin (151 kişi) lise, %2'sinin (12 kişi) ön lisans, %6'sının (36 kişi) lisans, %0,7'sinin (4 kişi) ise yüksek lisans mezunu olduğunu söylemektedir.

Katılımcıların yaşadıkları bölge istatistiklerine bakıldığında çoğunluğun Marmara bölgesinde ikamet ettikleri gözlenmektedir. Araştırmanın % 72,2'lik kısmını oluşturan katılımcıların Marmara bölgesinde, % 8,3'lük kısmı Ege, %6,3'lük kısmı İç Anadolu, %5,7'lik kısmı Akdeniz, %5,2'lik kısım Karadeniz, %2,2'lik kısım Doğu Anadolu %0,2'lik kısmı ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlardan oluşmaktadır.

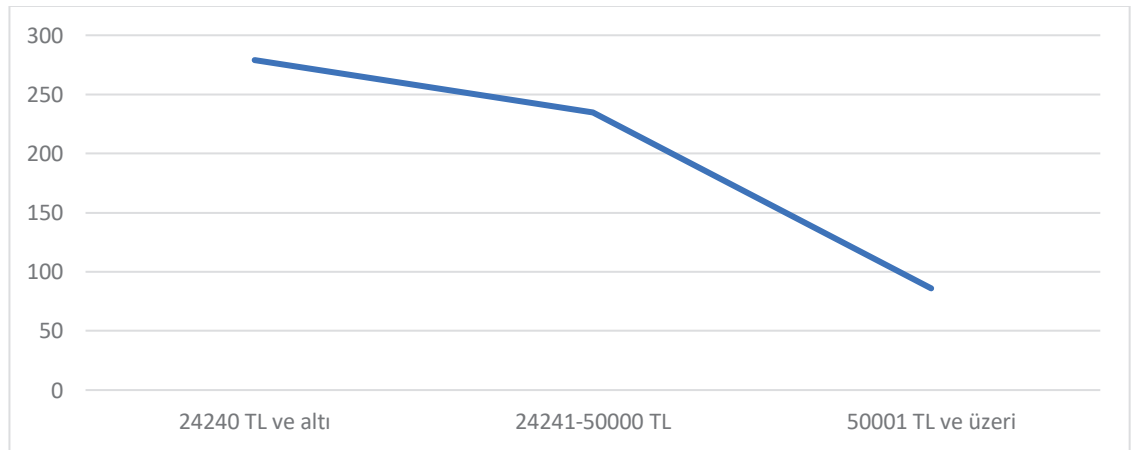
Grafik 8. Öğrencilerin Ailelerin Yaşadıkları Bölgeye Ait Verileri

Yıllık gelir durumu grafiğine bakıldığında ankete katılan katılımcıların çoğunun asgari ücret düzeyinde gelir elde eden aile bireyleri oldukları görülmektedir. Katılımcılardan 279 kişi (%46,5) yıllık asgari bir gelir elde eden aile bireyi olup, 24.240 TL ve altı gelir grubunda yer almaktadır. Geri kalan 235 kişi (%39,2) 24.241- 50.000TL arasında geliri sahip ailelerden gelmektedir. Katılımcılardan 86 kişi ise (%14,3) 50.000 TL

TL ve üzeri gelire sahip aile bireyi olduğu görülmektedir. Oranların dağılımına bakıldığında katılımcıların gelir düzeyi itibariyle Türkiye'deki gelir piramidine uygun bir dağılım gösterdiği söylenebilir. TÜİK'in yaptığı gelir dağılımı çalışmalarına bakılarak hazırlanan 2018 yılına ait verilere göre nüfusun en yoksul %20'sinin milli gelirden aldığı pay %6,1'dir (15.762 TL). Nüfusun en zengin %20'si ise milli gelirin %47,6'sını (120.114 TL) almaktadır. Bir başka deyişle en zengin %20'lik kesim milli gelirin yarısına yakını alırken geriye kalan %80'lik kesim milli gelirin diğer yarısını paylaşmaktadırlar. Toplumun en zengin %20'sinin gelirinin en yoksul %20'sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranları ise 2017 yılında 7,5 şeklinde gerçekleşmişken, 2018 yılına 7,8'e yükselmiştir. Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 24 bin 199 TL olarak gerçekleşmiştir⁷⁸.

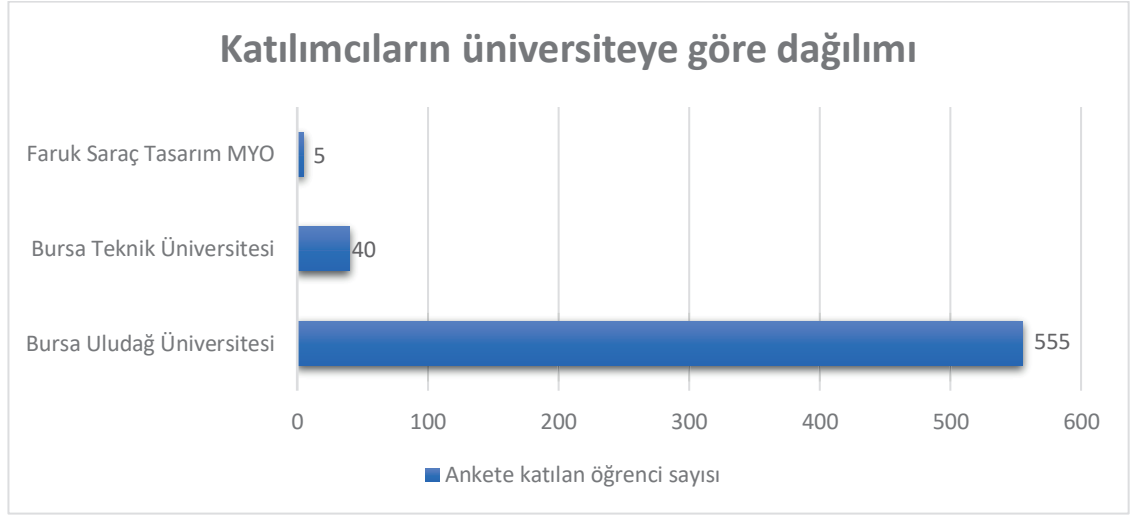
Grafik 9. Öğrencilerin Yıllık Gelir Durumlarına Ait Verileri

Ankete katılan öğrencilerin %92,5'lik kısmını Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Bursa Uludağ Üniversitesi ilin öğrenci sayısı en fazla olan yükseköğretim kurumudur. Bursa Teknik Üniversitesi öğrenci sayısı olarak en kalabalık ikinci üniversite olup, katılımcıların %6,7'lik kısmı bu üniversiteye aittir. Geri kalan %0,8'lik bölümü ise T.C. Faruk Saraç Tasarım MYO'nun öğrencilerine aittir.

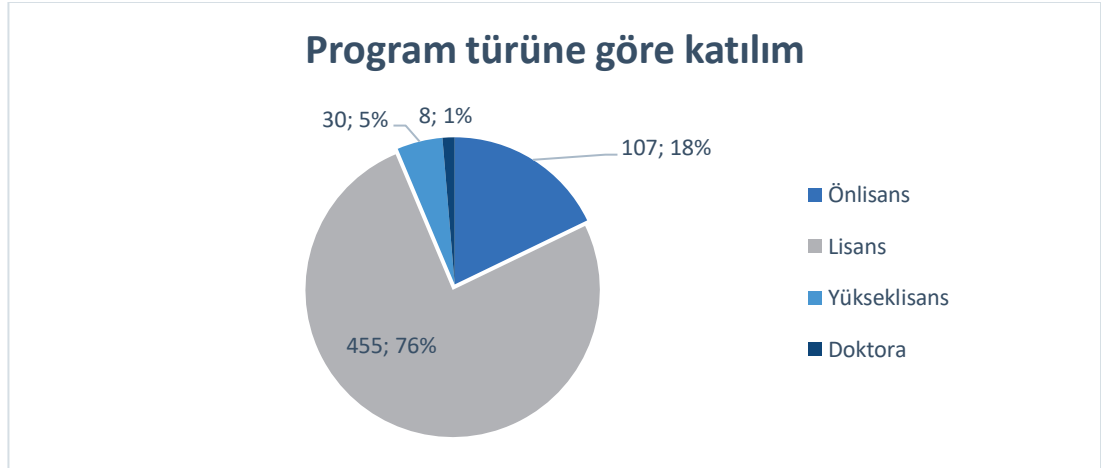
78 TÜİK, <http://tuik.gov.tr/Start.do> (18.12.2019)

Grafik 10. Öğrencilerin Üniversitelere Göre Dağılımına Ait Veriler

Araştırmaya katılan öğrencilerin 455'i (%75,8) lisans, 107'si (%17,8) ön lisans, 30'u (%5) yüksek lisans ve 8'i de (%1,3) doktora düzeyinde eğitim görmektedirler.

Grafik 11. Öğrencilerin Üniversite Programlarına Göre Dağılımına Ait Verileri

3.2. Güvenilirlik Analizi

Çalışmada katılımcılara uygulanan ölçeğin güvenilirliği Cronbach'ın alfa (α) katsayısı ile ölçülmüştür. Bu yöntem ağırlıklı standart değişim ortalaması olup ölçekteki ifadelerin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile elde edilir. Ankette yer verilen ifadelerin araştırılan konuyu ve sorunu ne derecede ifade edip yansıttığını ve birbiri ile olan tutarlılığına bakılarak güvenilir olup olmadığını bu test aracılığıyla

değerlendirilmesi mümkündür. Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında olup ölçeğin güvenilirliği şu şekilde yorumlanır:

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değil,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir⁷⁹.

Tablo 9. Güvenirlilik Analizi Sonucu

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,746	0,747	20

Sisteme net olarak 600 adet veri girişi yapılmış olup, kayıp bir değer bulunmamaktadır. Buna göre uygulanan ölçekte alfa katsayısı (α) 0.746 çıktığından ölçeğimiz oldukça güvenilir kabul edilen sınırlar içindedir.

3.3. Ölçeğe Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Yükseköğrenime geçişte devletin sağladığı kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitliği sağlamadaki rolü algısını ölçmek için 20 adet ifadenin oluşturduğu anketimizin katılımcılar tarafından verilen cevaplara göre düzenlenen aritmetik ortalama ve sıklık derecelerinin ifade edildiği Tablo 9'da gösterilmektedir. Anketimizde ölçeğimizin 5'li likert ölçeği kullanıldığı için verilen cevaplar 5'e yaklaştıkça katıldıklarını 1'e yaklaştıkça da katılmadıklarını ve 3 civarı olanlar ise kararsız oldukları ifade edilmektedir.

İfadeler arasında en düşük ortalama 2,19 ile "Sağlanan kredi ve burslar, eğitim harcamalarım için yeterlidir." (2. İfade) ifadesine aittir. Katılımcıların %35,5'i bu ifadeye katılmadıklarını, %31,3'ü ise kesinlikle katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların yarısından fazlası aldıkları kredi ve bursun harcamalarına yetmediğini söylemektedirler. Verilen kredi ve bursun çoğunun barınma, yiyecek gibi temel ihtiyaçları karşılamak için kullandıklarını ve bazen bunlara bile yetmediklerini dile getirmişlerdir.

⁷⁹ Şeref Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara,2016, s. 404.

İkinci ifadenin ardından en düşük 2,20 ortalama ile 8. İfade gelmektedir. “Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.” ifadesine katılım düzeyine bakıldığında, öğrencilerin kredi ve burs imkânlarını sınava hazırlık motivasyonu olarak görmediklerini söylemek mümkündür. Daha iyi bir konuma gelmek, daha iyi bir iş fırsatı yakalayarak gelirlerini arttırmak istediklerini ve günümüzde artık üniversite mezunu olmayan çok az bir kesim kaldığını belirterek üniversite eğitiminin de aslında artık zorunlu eğitim olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu ifade için %36,7’si kesinlikle katılmadıklarını beyan etmişlerdir.

“*Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.*” (4. ifade) ifadesi katılım ortalaması 2,21 olup, katılımcılar tarafından sağlanan burs ve kredi imkânının yetersiz olduğunu düşünülmektedir. Katılımcıların %62,3’ü (%33,3 + %29) kredi, burs ve barınma imkânlarının yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Öğrencilerin bazıları burs alabilmesi gerekirken kredi çıktığını ifade etmiştir. Katılımcılarımızın birçoğu ise barınma için ayrılan kontenjanın azlığından yakınmışlardır.

Katılımcıların “*Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.*” ifadesine 2,28 ortalama ile katılım sağlamadıkları görülmüştür. Verilen cevaplara göre öğrencilerin bazıları ideallerini gerçekleştirmek için yükseköğrenim yapmaya kendilerini mecbur hissettiklerini ifade ederek gerekirse hem okuyup hem de çalışacaklarını belirtmişlerdir. Zaten verilen cevapların sıklık oranlarına bakıldığında kesinlikle katılmıyorum (210 katılımcı-%35) diyenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

“*Devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnunum.*” ifadesi 2,40 ortalama ile en düşük ortalama sahip sorular arasında beşinci sırada yer almaktadır. Kesinlikle katılmıyorum diyen kişilerin anket oranı %28,5 ve katılmıyorum diyenlerin oranı %29,2 olarak karşımıza çıkmıştır. Bu oranlar toplam olarak alındığında ankete katılan öğrencilerin yarısından fazlasının kredi ve burs miktarlarından memnun olmadıklarını göstermektedir. 2,42 ortalama sahip 9. ifade ise “*Yükseköğrenim kredisi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.*” şeklinde olup katılımcılar bu soruya da ağırlıklı olarak %48,3’ü “katılmıyorum” derken, %46’sı kararsız olduklarını belirtmiştir.

Tablo 10. Ölçeğe İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İFADE		1	2	3	4	5	Ort.
1. Devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnunum.	Sıklık	171	175	129	93	32	2,40
	%	28,5	29,2	21,5	15,5	5,3	
2. Sağlanan kredi ve burslar, eğitim harcamalarım için yeterlidir.	Sıklık	188	213	113	71	15	2,19
	%	31,3	35,5	18,8	11,8	2,5	
3. Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.	Sıklık	99	142	160	163	36	2,83
	%	16,5	23,7	26,7	27,2	6,0	
4. Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.	Sıklık	200	174	154	44	28	2,21
	%	33,3	29,0	25,7	7,3	4,7	
5. Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.	Sıklık	167	137	160	107	29	2,49
	%	27,8	22,8	26,7	17,8	4,8	
6. Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum. (gazi/şehit çocukları, anne/babası vefat edenlere öncelik vb.)	Sıklık	0	7	90	224	279	4,29
	%	0	1,2	15,0	37,3	46,5	
7. Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.	Sıklık	9	99	236	171	85	3,37
	%	1,5	16,5	39,3	28,5	14,2	
8. Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.	Sıklık	220	184	86	77	33	2,20
	%	36,7	30,7	14,3	12,8	5,5	
9. Yükseköğrenim kredi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.	Sıklık	31	290	276	2	1	2,42
	%	5,2	48,3	46,0	0,3	0,2	
10. Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.	Sıklık	210	136	157	68	29	2,28
	%	35,0	22,7	26,2	11,3	4,8	
11. Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanması devlete sadakatimi artırıyor.	Sıklık	140	107	197	118	38	2,68
	%	23,3	17,8	32,8	19,7	6,3	
12. Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.	Sıklık	92	115	182	148	63	2,96
	%	15,3	19,2	30,3	24,7	10,5	
13. Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.	Sıklık	34	71	249	194	52	3,27
	%	5,7	11,8	41,5	32,3	8,7	
14. Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını artırır.	Sıklık	41	84	172	220	83	3,37
	%	6,8	14,0	28,7	36,7	13,8	
15. Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.	Sıklık	40	46	149	173	192	3,72
	%	6,7	7,7	24,8	28,8	32,0	
16. Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.	Sıklık	18	48	126	236	172	3,83
	%	3,0	8,0	21,0	39,3	28,7	
17. Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.	Sıklık	3	47	213	210	127	3,69
	%	0,5	7,8	35,5	35,0	21,2	
18. Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini artırır.	Sıklık	7	44	234	219	96	3,59
	%	1,2	7,3	39,0	36,5	16,0	
19. Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.	Sıklık	38	37	124	232	169	3,76
	%	6,3	6,2	20,7	38,7	28,2	
20. Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.	Sıklık	27	67	270	154	82	3,33
	%	4,5	11,2	45,0	25,7	13,7	

Katılıyorum diyen sadece 2, kesinlikle katılıyorum diyen ise sadece 1 katılımcı mevcuttur. Yani katılımcılar yükseköğrenime geçişte kredi ve burs imkânı sağlanmaması halinde eğitim hizmetine ulaşabilmede zorlanacaklarını ifade etmektedirler. Bu katılım düzeyi çalışmanın H₀: “Yükseköğrenim kredi ve bursları eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.” biçiminde tanımlanan ana hipotezimizi doğrular niteliktedir. Bu durum, katılımcılar her ne kadar kredi ve burs miktarının yetersizliğinden yakınsalar da bu imkânın eğitim hizmetinden faydalanmalarında önemli bir etkisinin olduğunu kabul ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu ifadeye katılım düzeyi eğitimde fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde maddi imkânsızlıkların giderilmesinin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Bu yönüyle yükseköğrenim kredi ve burslarının eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermede önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Bu ifadenin ardından 2,49 ortalaya sahip 5. ifade gelmektedir. “*Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.*” şeklinde yöneltilen ifadeye katılım düzeyine bakıldığında katılımcıların %27,8’i kesinlikle katılmıyorum, %26,7’si kararsızım şeklinde katılım düzeylerini açıklamıştır. Özellikle kredi alıp devlet yurdunda kalan öğrenciler kredi miktarının yarısını barınma ihtiyacını karşılamak için kullandıkları için kredi miktarını yetersiz bulmaktadır.

2,68 ortalamaya sahip “*Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanıyor olması devlete sadakatimi artırıyor.*” 11. İfadesine katılımcıların %32,8’i bu ifadeye kararsızım şeklinde görüş bildirirken, %23,3 ile kesinlikle katılmıyorum biçiminde görüş ortaya koymuştur. “Kesinlikle katılmıyorum” yargısı %17,8’lik “katılmıyorum” yargısıyla birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin, eğitimi temel bir hak algıladıkları ve dolayısıyla devletin sunmak zorunda olduğu bir hizmet olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin devlete sadakat düzeyi ile devletin eğitimde fırsat eşitsizliğini giderme çabası arasında pozitif bir ilişki kurmadıkları görülmektedir. Üniversite gençliği devleti toplumun bir hizmet karı olarak algılamakta ve sunduğu kredi ve burs imkânlarını olağan olarak kabul etmekte ve takdire değer görmemektedir.

2,83 ortalama sahip olan “*Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.*” (3. İfade) ifadesine katılım düzeyi incelendiğinde katılımcıların

163'ünün (%27,2) katılmadığı, 160'ının (%26,7) da kararsızlık içinde olduğu görülmüştür. Ortala ise kararsızım seçeneğine daha yakındır.

2,96 ortalama ile kararsızım seçeneğine en yakın olan bir diğer ifade 12. ifadedir. “Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.” şeklinde olan ifadeye verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların %30,3'ü kararsızım derken %24,7'sinin de bu ifadeye katıldıklarını görülmektedir. Kredi alan öğrenciler geri ödeme yapacakları payı yükseltmemek için veya kredi ve bursunun kesilmemesi için derslerine önem verdiklerini beyan etmişlerdir.

3,27 ortalamaya sahip 13 ifade cevap olarak kararsızım seçeneğine yakındır. Katılımcılar “Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.” ifadesine %41,5 oranında kararsızım ve %41 (%32,3 katılıyorum + %8,7 kesinlikle katılıyorum) oranında da katılıyorum yönünde görüş beyan etmiştir. Bu oranlar birlikte değerlendirildiğinde yükseköğrenim kredi uygulaması sosyal ve ekonomik engelleri en azından öteleyerek bireylerin yükseköğrenimden yararlanmalarına imkân sağladığı biçimde değerlendirilebilir. Öğrenim kredilerinin geri ödenecek olması gençlerde hayata eksiyle başlayacakları algısı yaratmış olmakla birlikte, yükseköğrenim hakkına erişmelerini sağlamış olması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Öğrenim kredilerinin eğitimde fırsat eşitsizliğini tümüyle ortadan kaldırmadığı yargısı doğru bir değerlendirmedir. Sosyal ve ekonomik koşullardan kaynaklanan fırsat eşitsizliklerinin giderilmesine yönelik başta maliye politikası olmak üzere aktif ekonomi politikalarına yönelmesi gereklidir.

Katılımcılar fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânı sağlanması ile burs ve kredi imkânları arasında kayıtsız kaldığı gözlenmektedir. Bu konuya ilişkin algının belirlenmesi amacıyla “Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.” ifadesi yöneltmiştir. Katılımcılar 3.33 ortalamayla kararsızlık göstermektedir. Barınma ihtiyacının karşılanmasının fırsat eşitsizliğini gidermede daha etkili olduğunu düşünenlerin oranı %39,4 (%25,7 + %13,7) iken aksini düşünenlerin oranının ise % 15,7 (%11,2 + %4,5) olduğu görülmektedir. Kararsızların oranı ise % 45 gibi büyük bir orandır. Barınma ihtiyacının karşılanmasının daha yararlı olduğunu düşünenlerin temel hareket noktası özel barınma koşullarının ekonomik ve sosyal açılardan daha çok pay ayrılması

gerekliliğidir. Katılıyorum diyen öğrencilerin çoğu ev, özel yurt veya apartlar da kaldıklarından bahsetmiş ve fiyatlarının yüksek olmasından dolayı böyle istediklerini dile getirmişlerdir. Kararsızım ve katılmıyorum diyen kesimin ise yurt koşullarının sıkı kurallara bağlı olması ve kendilerine özel bir ortam bulamadıklarından şikâyet etmektedir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların %15,7'si barınma imkânlarının fırsat eşitsizliğini gidermede barınma imkânından ziyade nakdi desteklerin daha yararlı olduğunu değerlendirmektedir. Aslında burada barınma imkânını yararsızlığından ziyade sunulma koşullarındaki soruna işaret ettikleri söylenebilir.

Katılımcıların 3,37'lik ortalama ile kararsızlık beyan ettikleri diğer iki ifade ise 7. ve 14. ifadelerdir. *“Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.”* şeklinde oluşturulan 7. ifade ile kredi ve burs imkânlarına ulaşamamanın çalışma ihtiyacını nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar burs ve kredi imkânlarına ulaşamamayı çalışma zorunluluğunun sebebi olarak görmedikleri söylenebilir. Katılımcıların katılıyorum diyen %28,5'lik kısmı kredi ve burs miktarlarının yetersizliği veya bu imkânlardan yararlanamadıklarından dolayı zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Kararsızım (%39,3) diyen ve ağırlıklı çoğunluğu oluşturan katılımcıların bir kısmı ise duruma göre hafta sonları ya da günü birlik işlerde bazen çalıştıklarını söylemişlerdir.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde *“Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.”* ifadesinin yanlış kullanıldığının farkına varılmıştır. Aslında bu ifadenin öğrencilik sürecinde çalışarak okuyan öğrencilere özel sorulması daha anlamlı sonuç ortaya koyacaktır. Mevcut haliyle kararsızlığın diğer yargılara oranla yüksek çıkması ifadenin doğru yönlendirilemediği için katılımcılar tarafından algılanamadığı biçiminde yorumlanabilir.

Katılımcılar kendilerine sunulan burs ve öğrenim kredilerinin diğer kardeşlerinin de yükseköğrenim hakkına erişimini kolaylaştırdığını değerlendirmektedir. Katılımcıların %50,5'i (%36,7+%13,8) *“Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını artırır.”* ifadesine katılım yönünde irade ortaya koymuştur. Buradan hareketle bursiyer seçiminde kardeş sayısının ve özellikle okuyan kardeş sayısının kriter olarak alınması isabetli bir politika yaklaşımı olarak değerlendirilebilir.

Katılımcılar sağlanan kredi ve burs imkânlarının fırsat eşitliğini sağlamada etkili olduğu konusunda 3,59 ortalamasıyla kararsız bir tutum sergilemektedir. Ancak bu kararsızlık “*Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini arttırır.*” ifadesine katılıma yakın durmaktadır. Ortalamanın 3,5’in üzerine çıkması ve “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” yönündeki algılar birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların %52,5i (%36,5+%16) yükseköğrenim burs ve kredi imkânlarının eğitimde fırsat eşitsizliğini azalttığı algısına sahip olduğu söylenebilir.

Katılımcılar, sosyal ve kültürel gelişmeleri ile eğitimde fırsat eşitliği arasında pozitif bir ilişki olduğu algısına sahiptir. “*Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.*” ifadesine katılımcıların %56,2’si katıldıklarını ifade etmiştir. İfadeye ilişkin kararsızların da (%35,5) etkisiyle ortalama değer 3.69 düzeyindedir. Kararsızların da şeklinde oluşturulan ifadeye verilen cevaplar arasında en çok tercih edilen cevap şekli 213 katılımcıyla kararsızım seçeneğidir. Bu ifadeye sadece 3 katılımcı “kesinlikle katılmıyorum” (%0,5) yönünde görüş beyan etmiştir.

3,72 ortalamaya sahip 15. ifade “*Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.*” şeklinde olup ankete katılan öğrencilerin %32’lik kısmı bu ifadeye kesinlikle katılıyorum şeklinde, %28,8’lik kısmı ise katılıyorum şeklinde beyanda bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle katılımcılar, yaşam pahalılığının yüksek olduğu bölgeler lehine farklılaştırılmış burs ve kredi imkânlarının sağlanmasının fırsat eşitsizliğini giderme konusunda daha yararlı sonuçlar vereceğine inanmaktadır. Burs imkânlarının yeterliliği ile ilgili ifadenin farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde öğrenim gören öğrencilere yöneltilmesi bu sonucun değerlendirilmesinde daha açıklayıcı sonuçlar ortaya koyacaktır. Bu çalışmanın ülke geneline yayılmasıyla daha faydalı analizler yapılabilir.

Katılımcılar yüksek eğitimde fırsat eşitsizliğinin temel kaynağı olarak ekonomik yetersizlikler olarak görmektedir. “*Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.*” ifadesine 3,76 ortalama ile kararsızlık sergilemekle birlikte, %66,9’luk (%38,7+ %28,2) oranda güçlü bir katılım iradesi göstermektedir. Ortalama geneliyle bu ifadenin katılıyorum görüşüne daha yakın olduğu görülmektedir.

Eğitimde fırsat eşitsizliğinin temel kaynağı olarak ekonomik yetersizlikleri gören katılımcılar bu eşitsizliğin büyük ölçüde burs ve kredi imkânlarıyla giderilebileceği

inancına sahiptir. Katılımcılar “*Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.*” ifadesine %68 oranında (%38,3+28,7) yüksek bir katılım sağlamaktadır. Bu ifade 3,83'lük ortalama ile en yüksek 2. ortalamaya sahiptir.

En yüksek ortalama oranına sahip ifade ise 4,29 ortalama ile 6. ifadedir. Bu ifade de katılımcıların kredi ve burs imkânlarından yararlandırmada pozitif ayrımcılık içeren uygulamalara bakış açıları belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla “*Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum. (gazi/şehit çocukları, anne/babası vefat edenlere öncelik tanınması vb.)*” ifadesi hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu ifadeye hiçbir katılımcı “kesinlikle katılmıyorum” yönünde görüş beyan etmemiştir. Bu durumun eğitimde fırsat eşitliği yakalamak için gerekli olduğundan ve bu tür uygulamadan oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %46,5'ini oluşturan 279 katılımcı bu ifadeye kesinlikle katılıyorum derken, % 37,3'üne karşılık gelen 224 katılımcı katılıyorum yönünde irade beyan etmiştir.

Özetle, katılımcılar eğitimde fırsat eşitsizliğinin kaynağı olarak ekonomik yetersizlikleri görmekte ve sosyal ve kültürel farklılıkların da eğitimde fırsat eşitsizliğini etkilediğini düşünmektedir. Temelde ekonomik yetersizliklere bağlı görülen eşitsizliklerin giderilmesinde de ekonomik faktörlerin daha etkili olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcılar burs ve kredi şeklinde sağlanan yardım unsurlarını yetersiz olduğunu ifade ederken yararlandırma aşamasında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru bulmaktadır.

Burs ve kredi dağıtımlarında pozitif ayrımcılık temelinde dağıtılması yanında yükseköğretim hizmetinin sunulduğu ilin/ilçenin ekonomik yaşam koşullarının da dikkate alınmasının fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde yararlı olacağı değerlendirilebilir. Ölçeğe ait tanımlayıcı istatistikleri bu biçimde ortaya koyduktan sonra katılımcıların demografik özellikleri ile katılımcıların algıları arasındaki ilişkiler de aşağıda incelenmiştir.

3.4. Demografik Özellikler Bağlamında İfadelerin Analizi

Ankete katılan katılımcılara devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnun olup olmadıkları anlamak için kullanılan birinci ifadede 2,40 ortalama ile katılmıyorum yönü ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Verilen cevaplar ışığında kadın katılımcıların %18,2'sinin en çok tercih ettikleri seçenek katılmıyorum olurken, erkek

katılımcıların %14'ünün en çok kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini tercih ettikleri görülmektedir. Anne ve babanın eğitim durumu birleştirilerek hesaplanan eğitim düzeyine göre verilen cevaplara bakıldığında ise anne ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcılar grubunun en fazla orana sahip cevapları sırasıyla kesinlikle katılmıyorum(%35,8) ve katılmıyorum(32,5) şeklinde olmuştur.

Tablo 11. “Devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnunum.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	14,5	18,2	14	9,8	2,8	59,3
	Erkek	14	11	7,5	5,7	2,5	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	35,8	32,5	24,8	15,5	6,8	115,5
	Lise	15	16,2	12,5	10	3	56,7
	Ön Lisans	0,8	1,3	0,7	1,7	0,2	4,7
	Lisans	5,2	7,3	4,3	3,3	0,5	20,7
	Yüksek Lisans	0,2	1	0,7	0,5	0,2	2,5
Bölge	Ege	2,3	2,8	1,5	1,3	0,3	8,3
	Marmara	20,3	20,3	16,2	11,7	3,7	72,2
	Akdeniz	1,5	1,8	1,2	0,7	0,5	5,7
	İç Anadolu	2,3	1,5	1,5	0,7	0,3	6,3
	Karadeniz	1,3	2,0	0,8	0,8	0,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,7	0,5	0,3	0,3	0,3	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0,2	0	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	13,7	12,8	9,8	7,7	2,5	46,5
	24 241 – 50 000 TL	10,8	11,5	9,7	4,8	2,3	39,2
	50 001 ve üzeri	4	4,8	2	3	0,5	14,3

Katılımcıların ailelerinin yaşadıkları bölgelere göre verdikleri cevaplara bakıldığında ise ağırlıklı katılıma sahip Marmara bölgesinde yaşayan katılımcı grubun verdiği cevaplarda grubun %20,3'ü kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçeneklerini tercih ederek eşitlik yaratmışlardır. Gelir grubu analizine bakıldığında %46,5 oranıyla en büyük katılımcı payına sahip 1. Grubun (24.240 TL ve Altı) verdiği

cevaplar %13,7 oranı katılımcısıyla kesinlikle katılmıyorum ve %12,8 oranı katılımcısıyla katılmıyorum seçenekleri yönünde olmuştur.

İfade 2 ise verilen desteklerin eğitim harcamaları için yeterli olup olmadığıdır. Verilen cevaplar ise 1. İfadenin sonucunu doğrular niteliktedir. Cinsiyete göre verilen cevaplara bakıldığında kadın ve erkek grubunun en çok tercih edilen cevabı katılmıyorum şeklindedir. Kadın katılımcıların %20,8'i erkek katılımcıların ise %14,7'si bunu belirlemiştir.

Tablo 12. “Sağlanan kredi ve burslar, eğitim harcamalarım için yeterlidir.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	18,2	20,8	11,5	7,2	1,7	59,3
	Erkek	13,2	14,7	7,3	4,7	0,8	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	36,2	44,2	18,2	13,2	3,8	115,5
	Lise	18	17,5	13	7,2	1	56,7
	Ön Lisans	1	1,2	1,7	0,8	0	4,7
	Lisans	6,7	7,7	4,2	2	0,2	20,7
	Yüksek Lisans	0,8	0,5	0,7	0,5	0	2,5
Bölge	Ege	2,7	3,3	1,5	0,5	0,3	8,3
	Marmara	21,5	25,2	15,3	8,3	1,8	72,2
	Akdeniz	1,2	2,8	0,3	1,2	0,2	5,7
	İç Anadolu	2,5	2,2	0,7	1	0	6,3
	Karadeniz	2,5	1,3	0,7	0,5	0,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,8	0,7	0,3	0,3	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0,2	0	0	0	0	0,2
Gelir	24.240 TL ve Altı	15,8	16,7	7,3	5,8	0,8	46,5
	24 241 – 50 000 TL	12	14,3	7,8	3,7	1,3	39,2
	50 001 ve üzeri	3,5	4,5	3,7	2,3	0,3	14,3

Eğitim düzeyi oranlarına bakıldığında ise sadece ön lisans grubunun katılımcılarının verdiği cevaplarda kararsızım(%1,7) seçeneği en çok tercih edilse de diğer gruplar kesinlikle katılmıyorum(ilköğretim-%44,2, lisans-%7,7) ve katılmıyorum(lise-%18, yüksek lisans-%0,8) seçeneklerini tercih etmişlerdir. Bölge

düzeyinde verilen cevaplar incelendiğinde Ege (%3,3), Marmara(%25,2) ve Akdeniz (%2,8) bölgesi grubundaki katılımcıların en çok tercih ettikleri seçenek katılmıyorum olurken İç Anadolu(%2,5), Karadeniz(%2,5), Doğu Anadolu(%0,8), Güneydoğu Anadolu(%0,2) bölge grubundakilerin en çok tercih ettikleri cevap ise kesinlikle katılmıyorum yönündedir. Gelir durumuna göre katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda 3 grupta da bu ifade için en çok tercih edilen seçenek katılmıyorum (24 240 TL ve Altı -%16,7 / 24 241 – 50 000 TL-%14,3 / 50 001 ve üzeri-%4,5) şeklinde olmuştur. Sağlanan kredi ve bursların katılımcıların eğitim harcamaları için yeterli olup olmadığını anlamak için yöneltilen ifade anket sorularımız arasında en düşük ortalama yani 2,19 ortalama ile gerçekleşmiş olup katılımcılar tarafından katılmıyorum seçeneği ağırlıklı olarak tercih edilmiştir.

Tablo 13. “Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	9,8	11,7	16,7	17,7	3,5	59,3
	Erkek	6,7	12	10	9,5	2,5	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	18	28,7	29,5	32	7,3	115,5
	Lise	11,2	11,5	16,2	14,7	3,2	56,7
	Ön Lisans	0,5	1	1,3	1,5	0,3	4,7
	Lisans	3,3	4,8	6	5,7	0,8	20,7
	Yüksek Lisans	0	1,3	0,3	0,5	0,3	2,5
Bölge	Ege	2,0	2,2	1,7	1,7	0,8	8,3
	Marmara	11,5	17,8	19,3	19,3	4,2	72,2
	Akdeniz	0,8	1,2	1,2	2,2	0,3	5,7
	İç Anadolu	0,7	1,5	2,2	1,8	0,2	6,3
	Karadeniz	1	0,3	2	1,5	0,3	5,2
	Doğu Anadolu	0,5	0,5	0,3	0,7	0,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0,2	0	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	7,8	11,7	11	13,3	2,7	46,5
	24 241 – 50 000 TL	7,2	9,8	9,5	10	2,7	39,2
	50 001 ve üzeri	1,5	2,2	6,2	3,8	0,7	14,3

İfade 3 “Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,83’lük ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcılarımız %17,7’si bu ifadeye katıldıklarını belirtirken erkek katılımcılarımız ise tam aksine %12’si bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca iki grupta en düşük katılımcı sayıları (Kadın-%3,5 / Erkek-%2,5)bu ifadeye kesinlikle katılıyorum dedikleri gözlemlenmiştir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%29,5), lise %16,2) ve lisans (%6) gruplarını oluşturan katılımcıların kararsızım seçeneği en çok tercih ettikleri seçenek olurken, yüksek lisans grubu katılımcılarının %1,3’ü katılmadıklarını, ön lisans grubu katılımcılarının ise %1,5’i katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında Ege (%2,2) ve Güneydoğu Anadolu (%0,2) grubunu oluşturan katılımcılar bu ifade için en çok tercih ettikleri cevap katılmıyorum yönündedir. Akdeniz (%2,2), İç Anadolu (%4,5) ve Doğu Anadolu (%0,7) grubu katılımcıları ise katılıyorum, Karadeniz grubu katılımcıları %2,2’si kararsızım şeklinde cevaplamışlardır. Marmara grubu katılımcılarının %19,3’lük ağırlıklı katılımcı oranı katılıyorum ve kararsızım seçeneklerini tercih edip iki seçeneğe eşit katılım göstermişlerdir. Gelir düzeylerine göre katılımcı oranlarına bakıldığında ise 1. (24.240 TL ve Altı) ve 2. (24.241 – 50.000 TL) gelir grubunu oluşturan ağırlıklı katılımcıların %13,3’ü ve %10’u bu ifadeye katıldıklarını belirtirken, 3. (50.001 ve üzeri) gelir grubunu oluşturan katılımcıların ise %6,2’lik bir kısmı kararsız olarak bu ifadeyi cevaplamışlardır.

İfade 4 katılımcıların kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterliliği hakkındaki düşüncelerini anlamak için oluşturulmuştur. 2,21’lik ortalama ile katılımcıların bu ifadeye katılmadıkları gözlemlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %18,8’lik ve %14,5’lik oranlarının bu ifadeyi kesinlikle katılmadıkları anlaşılmaktadır. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim grubunu oluşturan katılımcıların %38,3 oranının bu ifadeye katılmadıklarını, lise (%22,7) ve lisans (%8,3) gruplarını oluşturan ağırlıklı katılımcıların kesinlikle katılmadıkları, ön lisans grubu katılımcılarının %1,3’ünün katıldıklarını, yüksek lisans grubu katılımcılarının ise %0,8’inin katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerine eşit oranlarda katılım sağladıkları görülmektedir. Bölge bazında bakıldığında Ege (%2,2), Marmara (%22,8), Karadeniz (%2,5) ve Güneydoğu Anadolu (%0,2) grubunu oluşturan ağırlıklı katılımcıların bu ifade için en çok tercih ettikleri seçenek kesinlikle katılmıyorum, Akdeniz (%2,2) grubu

katılımcılarının katılmadıkları, Doğu Anadolu (%0,7) grubu katılımcılarının kararsız olduklarını, İç Anadolu (%0,8) grubu katılımcılarının ise katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerini işaretledikleri gözlemlenmiştir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise alt gelir grubundan başlayarak sırasıyla %14,5'i, %13,2'si ve %5,7'si bu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır.

Tablo 14. “Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	18,8	17,5	16,2	4,2	2,7	59,3
	Erkek	14,5	11,5	9,5	3,2	2	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	34	38,3	29,5	8	5,7	115,5
	Lise	22,7	12,3	14,8	4,3	2,5	56,7
	Ön Lisans	0,8	1,2	1	1,3	0,3	4,7
	Lisans	8,3	5,7	5,2	0,8	0,7	20,7
	Yüksek Lisans	0,8	0,5	0,8	0,2	0,2	2,5
Bölge	Ege	3,3	2	1,3	1	0,7	8,3
	Marmara	22,8	21,3	20,2	4,7	3,2	72,2
	Akdeniz	2	2,2	1	0,3	0,2	5,7
	İç Anadolu	2,5	2	1,5	0,2	0,2	6,3
	Karadeniz	2	0,8	0,8	1	0,5	5,2
	Doğu Anadolu	0,5	0,7	0,8	0,2	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0,2	0	0	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	14,5	12,7	12,8	3,7	2,8	46,5
	24 241 – 50 000 TL	13,2	13	10,2	1,5	1,3	39,2
	50 001 ve üzeri	5,7	3,3	2,7	2,2	0,5	14,3

İfade 5 “Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,49’luk ortalama ile katılmıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcılarımız %16,8’lik kısmı bu ifade için kararsız olduklarını belirtirken erkek katılımcılarımız ise

%11,8'lik kısmı bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında en çok tercih edilen cevaplar ilköğretim(%33,2) ve lisans(%6,3) gruplarını oluşturan katılımcılar için kesinlikle katılmıyorum, lise(%16,2), ön lisans(%1,5) ve yüksek lisans(%0,7) grubu katılımcıları için ise kararsızım seçeneğidir.

Tablo 15. ‘Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.’ İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	16,0	14,5	16,8	8,8	3,2	59,3
	Erkek	11,8	8,3	9,8	9	1,7	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	33,2	28	29,5	19,2	5,7	115,5
	Lise	15,3	12	16,2	10,5	2,7	56,7
	Ön Lisans	0,7	0,7	1,5	1,3	0,5	4,7
	Lisans	6,3	4	5,5	4,2	0,7	20,7
	Yüksek Lisans	0,2	1	0,7	0,5	0,2	2,5
Bölge	Ege	3,3	1	1,2	2,2	0,7	8,3
	Marmara	18,2	17,7	21,2	12,2	3	72,2
	Akdeniz	1,3	1,5	0,8	1,7	0,3	5,7
	İç Anadolu	2,3	1,7	1,3	0,8	0,2	6,3
	Karadeniz	2	0,8	1,3	0,5	0,5	5,2
	Doğu Anadolu	0,7	0,2	0,7	0,5	0,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	13,3	11,2	11,8	8,3	1,8	46,5
	24 241 – 50 000 TL	10,8	9,8	9,5	6,5	2,5	39,2
	50 001 ve üzeri	3,7	1,8	5,3	3	0,5	14,3

Bölge bazında bakıldığında Ege(%3,3) ve İç Anadolu(%2,3) grubunu oluşturan katılımcılar en çok kullandıkları cevap seçeneği kesinlikle katılmıyorum, Marmara(%21,22), Karadeniz(%1,3) ve Güneydoğu Anadolu(%0,2) grubu katılımcıları için ise kararsızım seçeneğidir. Doğu Anadolu grubu katılımcılarının verdiği cevapların %0,7'si kendini kesinlikle katılmıyorum ve kararsızım olarak ifade etmişlerdir. Akdeniz

grubu katıcıları %1,7'sinin de bu ifadeye katıldıkları görülmektedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı) ve 2.(24 241 – 50 000 T) gelir grubunu oluşturan katılımcılar %13,3'ü ve %10,8'inin bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını belirtirken, 3.(50 001 ve üzeri) gelir grubunu oluşturan katılımcıların ise %5,3'lik kısmının kararsız oldukları gözlenmektedir.

Tablo 16. “Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum. (gazi/şehit çocukları, anne/babası vefat edenlere öncelik tanınması vb.)” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	0	0,5	8,8	24,5	25,5	59,3
	Erkek	0	0,7	6,2	12,8	21	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	0	1,2	19	42,7	52,7	115,5
	Lise	0	0,5	7,3	19,7	29,2	56,7
	Ön Lisans	0	0,3	0,8	1,7	1,8	4,7
	Lisans	0	0,3	2,8	9,3	8,2	20,7
	Yüksek Lisans	0	0	0	1,3	1,2	2,5
Bölge	Ege	0	0	1,2	2,8	4,3	8,3
	Marmara	0	1	10,7	28,3	32,2	72,2
	Akdeniz	0	0	0,8	2	2,8	5,7
	İç Anadolu	0	0	0,7	1,8	3,8	6,3
	Karadeniz	0	0,2	1,5	1	2,5	5,2
	Doğu Anadolu	0	0	0,2	1,2	0,8	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	0	0,2	7,2	16,7	22,5	46,5
	24 241 – 50 000 TL	0	0,3	5,3	15,7	17,8	39,2
	50 001 ve üzeri	0	0,7	2,5	5	6,2	14,3

İfade 6 “Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum.” şeklinde oluşturulmuş olup 4,29'luk ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %25,5'i ve %21,5'lik kısımları bu ifade için kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre

verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%52,7), lise(%29,2) ve ön lisans(%1,8) gruplarını oluşturan katılımcıların bu ifade için en çok tercih ettikleri cevap kesinlikle katılıyorumdur. Bununla birlikte lisans(%9,3), ve yüksek lisans(%1,3) grubu katılımcıları ise en çok katılıyorum seçeneğini tercih etmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında Ege(%4,3), Marmara(%32,2), Akdeniz(%2,8), İç Anadolu(%3,8), ve Karadeniz(%3,8) grubunu oluşturan katılımcıların en çok tercih ettikleri cevap kesinlikle katılıyorum şeklindedir. Doğu Anadolu (%1,2) grubu katılımcıları için ise en çok işaretlenen cevap katılıyorum, Güneydoğu Anadolu(%0,2) grubu katılımcıları ise kararsızım seçenekleridir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı), 2.(24 241 – 50 000 TL) ve 3.(50 001 ve üzeri)gelir grubunu oluşturan katılımcılar sırasıyla %22,5'i, %17,8'i ve %6,2'si bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17. “Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.”İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	0,8	10	21,5	17,7	9,3	59,3
	Erkek	0,7	6,5	17,8	10,8	4,8	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	2,5	16,5	45,2	34	17,3	115,5
	Lise	0,3	10,8	22,8	15	7,7	56,7
	Ön Lisans	0	0,5	2,5	1,2	0,5	4,7
	Lisans	0,2	4,5	7	6,3	2,7	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,7	1,2	0,5	0,2	2,5
Bölge	Ege	0	2	2,8	2,2	1,3	8,3
	Marmara	1,5	11,5	28,7	20,3	10,2	72,2
	Akdeniz	0	0,5	1,8	2,3	1	5,7
	İç Anadolu	0	1,3	2,8	1,5	0,7	6,3
	Karadeniz	0	1,2	1,7	1,7	0,7	5,2
	Doğu Anadolu	0	0	1,3	0,5	0,3	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	0,7	8	16,8	14	7	46,5
	24 241 – 50 000 TL	0,8	5,3	16,2	12,2	4,7	39,2
	50 001 ve üzeri	0	3,2	6,3	2,3	2,5	14,3

İfade 7 “Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,37’luk ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %21,5’i ve %17,8’i bu ifade için kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim grubu katılımcılarının %45,2’si kararsız olduklarını belirten en büyük ikinci paya sahip lise grubu katılımcıları da %22,8 oranıyla bu ifade için kararsızım seçeneğini tercih etmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında Marmara(%28,7) grubu katılımcıların %72,2lik bir oranla en fazla katılımcının bulunduğu grup olarak kararsızım seçeneğini yüksek katılım oranıyla cevap olarak seçtikleri görülmektedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı), 2.(24 241 – 50 000 TL) ve 3.(50 001 ve üzeri)gelir grubunu oluşturan ağırlıklı katılımcılar sırasıyla %16,8, %16,2 ve %6,3 oranlarıyla bu ifadeye kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

İfade 8 “Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,29’luk ortalama ile katılmıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %20,7’si ve %16’lık katılımcıları bu ifade için kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%40,8), lise (%21,5) ve lisans(%8,5) gruplarını ağırlıklı çoğunluğu oluşturan katılımcıların bu ifadeye kesinlikle katılmadıkları gözlenmiştir. Bölge bazında bakıldığında Ege(%4,2) ve Marmara(%26) grubunu oluşturan ağırlıklı katılımcıların bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını gözlemlenmiştir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı), 2.(24 241 – 50 000 TL) ve 3.(50 001 ve üzeri)gelir grubunu oluşturan katılımcılar sırasıyla %15’i, %14’ü ve %7,7’si bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 18. “Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	20,7	18,5	9	7,7	3,5	59,3
	Erkek	16	12,2	5,3	5,2	2	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	40,8	35,7	16,7	15,5	6,8	115,5
	Lise	21,5	17,3	8,3	6,3	3,2	56,7
	Ön Lisans	2	0,5	0,8	0,8	0,5	4,7
	Lisans	8,5	6,2	2,5	3	0,5	20,7
	Yüksek Lisans	0,5	1,7	0,3	0	0	2,5
Bölge	Ege	4,2	1,2	1,2	0,7	1,2	8,3
	Marmara	26	23,3	10	10	2,8	72,2
	Akdeniz	1,8	2,5	0,3	0,5	0,5	5,7
	İç Anadolu	2,3	1,8	1,3	0,5	0,3	6,3
	Karadeniz	2	1,2	0,8	0,8	0,3	5,2
	Doğu Anadolu	0,3	0,5	0,7	0,3	0,3	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0,2	0	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	15	14,8	6,7	6,3	3,7	46,5
	24 241 – 50 000 TL	14	12,3	5,8	5,2	1,8	39,2
	50 001 ve üzeri	7,7	3,5	1,8	1,3	0	14,3

İfade 9 “Yükseköğrenim kredi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,42’luk ortalama ile katılmıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcılarımız %28,5’lik bir oranla bu ifade için kararsız olduklarını belirtirken erkek katılımcılarımız ise %20,2’lik bir oranla bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%57), grubu katılımcılarımız bu ifade için kararsızım seçeneğini kullanırken lise(%31,7) ve lisans(%11,2) grubu katılımcılar katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında ağırlıklı katılımın en çok olduğu iki bölge olan Ege(%4,2) ve Marmara(%34,3) grubunun seçtikleri cevap seçenekleri sırasıyla katılmıyorum ve kararsızım şeklinde olmuştur. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı) ve 3.(50 001 ve üzeri) gelir grubunu oluşturan

katılımcılar %23,2 ve %7,2 oranlarıyla bu ifadeye katılmadıklarını belirtirken, 2.(24 241 – 50 000 T) gelir grubunu oluşturan katılımcıların ise %19’luk bir oranla kararsızım seçeneğini cevap olarak seçtikleri gözlenmektedir.

Tablo 19. “Yükseköğrenim kredi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.” İfadesinin Analizi.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	2,5	28,2	28,5	0,2	0	59,3
	Erkek	2,7	20,2	17,5	0,2	0,2	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	7,3	50,3	57	0,5	0,3	115,5
	Lise	2,5	31,7	22,3	0,2	0	56,7
	Ön Lisans	0,2	1,8	2,7	0	0	4,7
	Lisans	0,3	11,2	9,2	0	0	20,7
	Yüksek Lisans	0	1,7	0,8	0	0	2,5
Bölge	Ege	0,8	4,2	3,3	0	0	8,3
	Marmara	3,8	33,7	34,3	0,2	0,2	72,2
	Akdeniz	0	3,3	2,36	0	0	5,7
	İç Anadolu	0,2	3,5	2,7	0	0	6,3
	Karadeniz	0,3	2,2	2,5	0,2	0	5,2
	Doğu Anadolu	0	1,3	0,8	0	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0,2	0	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	2	23,2	21	0,2	0,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	2	18	19	0,2	0	39,2
	50 001 ve üzeri	1,2	7,2	6	0	0	14,3

İfade 10 “Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,28’lik ortalama ile katılmıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %20,7 ve %14,3’lük bir oranla bu ifade için kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise değişkenin en kalabalık olan grupları ilköğretim (%39,7), lise (%20,3) ve lisans (%7,5) grubunu oluşturan katılımcıların bu ifade için kesinlikle katılmıyorum

seçeneğini seçtikleri görülmektedir. Bölge bazında bakıldığında ise Ege(%2,7), Akdeniz (%1,8), Güneydoğu Anadolu (%0,2) bölge gruplarını oluşturan katılımcıların bu ifade konusunda kararsız kaldıkları belirlenmiştir. Ağırlıklı katılımın bulunduğu Marmara (%34,3) bölgesi katılımcıları ile İç Anadolu (%1,7), Karadeniz(%1,8) ve Doğu Anadolu(%0,7) grupları katılımcıları bu ifade için kesinlikle katılmıyorum seçeneğini kullanmışlardır. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1. (24.240 TL ve Altı), 2. (24.241 – 50.000 TL) ve 3. (50.001 ve üzeri) gelir grubunu oluşturan katılımcılar sırasıyla %13,8, %13,7 ve %7,5 oranlarıyla bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını cevap olarak vermişlerdir.

Tablo 20. “Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	20,7	13	15,8	7,2	2,7	59,3
	Erkek	14,3	9,7	10,3	4,2	2,2	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	39,7	23,7	32,5	13,7	6	115,5
	Lise	20,3	13,8	13,3	6,7	2,5	56,7
	Ön Lisans	1,8	0,8	1	0,8	0,2	4,7
	Lisans	7,5	6,2	4,5	1,5	1	20,7
	Yüksek Lisans	0,7	0,8	1	0	0	2,5
Bölge	Ege	3,2	1,2	2,7	0,8	0,5	8,3
	Marmara	26,3	16,5	18,5	7,3	3,5	72,2
	Akdeniz	1,3	1,2	1,8	1,2	0,2	5,7
	İç Anadolu	1,7	1,5	1,3	1,2	0,7	6,3
	Karadeniz	1,8	1,3	1,3	0,7	0	5,2
	Doğu Anadolu	0,7	1	0,3	0,2	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	13,8	11	13,3	5,2	3,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	13,7	8,3	11	4,7	1,5	39,2
	50 001 ve üzeri	7,5	3,3	1,8	1,5	0,2	14,3

Tablo 21. “Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanıyor olması devlete sadakatimi artırıyor.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	11,7	11,8	20,3	12	3,5	59,3
	Erkek	11,7	6,0	12,5	7,7	2,8	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	25,5	20,7	40,7	22	6,7	115,5
	Lise	14	9,8	16,5	12,2	4,2	56,7
	Ön Lisans	1,5	0,8	0,8	1,2	0,3	4,7
	Lisans	5,3	3,8	6,7	3,5	1,3	20,7
	Yüksek Lisans	0,3	0,5	1	0,5	0,2	2,5
Bölge	Ege	2,5	1,3	2	2,2	0,3	8,3
	Marmara	15,7	13,7	24,3	13,5	5	72,2
	Akdeniz	1,8	1	1,5	1,2	0,2	5,7
	İç Anadolu	1,5	0,7	2,2	1,3	0,7	6,3
	Karadeniz	1,7	0,7	1,8	0,8	0,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,2	0,5	0,8	0,7	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	11	8,8	14,3	9,2	3,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	7,5	6,3	14,8	8,2	2,3	39,2
	50 001 ve üzeri	4,8	2,7	3,7	2,3	0,8	14,3

İfade 11 “Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanıyor olması devlete sadakatimi artırıyor.” şeklinde oluşturulmuş olup 2,68’lik ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %20,3 ve %12,5’lik bir oranla bu ifade için kararsız olduklarını görülmektedir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%40,7), lise(%16,5), lisans(%6,7) ve yüksek lisans(%1) gruplarını oluşturan katılımcıların bu ifadeye kararsız olduklarını, ön lisans(%1,5) grubu katılımcılar ise kesinlikle katılmıyorum seçeneğini seçtiklerini belirtmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında Ege(%2,5) ve Akdeniz(%1,8) grubunu oluşturan katılımcılar bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını belirtirken, Marmara(%24,3), İç Anadolu(%2,2), Karadeniz(%1,8), Doğu Anadolu(%0,8) ve Güneydoğu Anadolu(%0,2) grubu katılımcılarının ise bu ifade için kararsız olduklarını

gözlenmektedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise düşük ve orta düzey gelir düzeyine sahip katılımcılar sırasıyla %14,3 ve %14,8 oranlarıyla bu ifadeye kararsızım yönünde görüş belirtirken, Üst gelir gelir grubunu oluşturan katılımcıların ise %4,8’lik bir oranla bu ifadeye kesinlikle katılmadık görülmektedir.

Tablo 22. ‘‘Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.’’ İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	7,8	10,7	19,3	14,8	6,7	59,3
	Erkek	7,5	8,5	11	9,8	3,8	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	17,3	22,2	36,8	28,2	11	115,5
	Lise	10,5	11,7	14,7	12,7	7,2	56,7
	Ön Lisans	0,3	1,2	1,5	1	0,7	4,7
	Lisans	2,5	3,2	6,5	5	2	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,2	1,2	1	0,2	2,5
Bölge	Ege	1,3	1	2,7	2,3	1	8,3
	Marmara	10,8	14,3	2,3	17	7,7	72,2
	Akdeniz	0,7	2	1,2	1,3	0,5	5,7
	İç Anadolu	1	0,7	1,5	2,2	1	6,3
	Karadeniz	1,3	1	1,8	0,8	0,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,2	0,2	0,8	0,8	0,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0,2	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	6,7	9,7	13	11,7	5,5	46,5
	24 241 – 50 000 TL	5,2	6	14	10,7	3,3	39,2
	50 001 ve üzeri	3,5	3,5	3,3	2,3	1,7	14,3

İfade 12 ‘‘Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.’’ şeklinde oluşturulmuş olup 2,96’lık ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %19,3 ve %11’lik bir oranla bu ifade için kararsız olarak katılım sağladıkları gözlemlenmiştir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim (%36,8), lise (%14,7), ön lisans(%1,5),

lisans(%6,5) ve yüksek lisans(%1,2) yani tüm eğitim düzeylerinde en çok tercih edilen cevap kararsızım yönündedir. Bölge bazında bakıldığında ağırlıklı katılımın olduğu Marmara bölgesi %14,3'lük oranla bu ifadeye katılmadıklarını, Ege ve Karadeniz bölge grubu katılımcıların ise %2,7 ve %1,8 oranlarıyla kararsız olduklarını, Akdeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölge grubu ise %1,3, %2,2 ve %0,2'lik oranlarla bu ifadeye katıldıklarını, Doğu Anadolu bölge grubu katılımcıları ise %0,8 oranıyla kararsızım ve katılıyorum seçeneklerini eşit olarak tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı) ve 2.(24 241 – 50 000 TL) gelir grubunu oluşturan katılımcılar sırasıyla %13 ve %14 oranlarıyla kararsızım seçeneklerini, 3.(50 001 ve üzeri) gelir grubu katılımcıları ise 3,5'lik bir oranla bu ifadeye kesinlikle ve %7,7 oranlarıyla bu ifade için kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçenekleri arasında paylaşılmaktadır.

İfade 13 “Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,27'lik ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %23,7 ve %17,8'lik bir oranla bu ifade için kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%50), lise (%121), ön lisans(%2) ve yüksek lisans(%1,8) eğitim düzeylerinde en çok tercih edilen cevap kararsızım, lisans(%8,2) eğitim düzeyinde ise kararsızım ve katılıyorum yönünde görüş belirtilmiştir. Bölge bazında bakıldığında ağırlıklı katılımın olduğu seçenekler Ege(%4), Marmara(%29,8), Akdeniz(%2), Karadeniz(%2) ve Doğu Anadolu(%1,5) bölgesi katılımcılarının kararsızım yönünde, İç Anadolu(%2,7) ve Güneydoğu Anadolu(%0,2) bölge gruplarının ise bu ifadeye katılıyorum yönünde görüş beyan etmişlerdir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında 1.(24 240 TL ve Altı) ve 2.(24 241 – 50 000 TL) gelir grubunu oluşturan katılımcılar sırasıyla %19,2 ve %18 oranlarıyla kararsızım seçeneklerini, 3.(50 001 ve üzeri) gelir grubu katılımcılarının da %5,2'lik bir oranla bu ifadeye katılıyorum yönünde görüşleri bulunmaktadır.

Tablo 23. “Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	3,8	6,7	23,7	19,8	5,3	59,3
	Erkek	1,8	5,2	17,8	12,5	3,3	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	7,3	13,8	50	33,8	10,5	115,5
	Lise	3	7	21	20,7	5	56,7
	Ön Lisans	0,3	0,5	2	1,5	0,3	4,7
	Lisans	0,7	2,2	8,2	8,2	1,5	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,2	1,8	0,5	0	2,5
Bölge	Ege	0,7	0,5	4	2,3	0,8	8,3
	Marmara	4	9	29,8	23,7	5,7	72,2
	Akdeniz	0	0,7	2	1,8	1,2	5,7
	İç Anadolu	0,3	0,7	2,2	2,7	0,5	6,3
	Karadeniz	0,7	1	2	1	0,5	5,2
	Doğu Anadolu	0	0	1,5	0,7	0	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0,2	0	0,2
Gelir	24.240 TL ve Altı	3	6,5	19,2	13,2	4,7	46,5
	24.241– 50 000 TL	1,3	3,2	18	14	2,7	39,2
	50 001 ve üzeri	1,3	2,2	4,3	5,2	1,3	14,3

İfade 14 ‘Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını yükseltiyor.’ şeklinde oluşturulmuş olup 3,37’lik ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarımız %22,3 ve %14,3’lik bir oranla bu ifade için ağırlıklı olarak katılıyorum seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise yüksek lisans(%1,3) eğitim grubunu oluşturan katılımcılar bu ifade için kararsız kaldıklarını belirtirken bunun dışındaki tüm katılımcılar bu ifade için katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bölge bazında bakıldığında bu ifade için Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesi grubu katılımcıları %1,7 ve %0,2 oranlarıyla kararsız olduklarını, Marmara, Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu grubu katılımcıları %26,3, %3,2, %2,8, %1,2 oranları ile katılıyorum seçeneğini ağırlıklı olarak tercih ettiklerini,

Ege bölge grubu katılımcılarının ise %1,8’lik kısmının kesinlikle katıldıkları gözlenmektedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı) ve 2.(24 241 – 50 000 TL) gelir grubunu oluşturan ağırlıklı katılımcıların sırasıyla %17,5 ve %14 oranlarıyla katıldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 24. “ Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını yükseltiyor.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	3,5	8,2	16,8	22,3	8,5	59,3
	Erkek	3,3	5,8	11,8	14,3	5,3	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	9,7	15,8	32,7	41,2	16,2	115,5
	Lise	3,3	8	14,8	21,5	9	56,7
	Ön Lisans	0,2	0,2	1,2	2,5	0,7	4,7
	Lisans	0,5	3,7	7,3	7,5	1,7	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,3	1,3	0,7	0,2	2,5
Bölge	Ege	0,7	0,8	3	2	1,8	8,3
	Marmara	4,7	10,8	20,7	26,3	9,7	72,2
	Akdeniz	0,2	1,3	0,7	3,2	0,3	5,7
	İç Anadolu	0,2	0,5	2	2,8	0,8	6,3
	Karadeniz	0,8	0,5	1,7	1,2	1	5,2
	Doğu Anadolu	0,3	0	0,5	1,2	0,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	3,3	7,7	11,5	17,5	6,5	46,5
	24 241 – 50 000 TL	2,2	4,3	12,8	14	5,8	39,2
	50 001 ve üzeri	1,3	2	4,3	5,2	1,5	14,3

İfade 15 “Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,72’lik ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcıların %17,7’si ve %14,3’ü kesinlikle katılıyorum seçeneğini ağırlıklı olarak tercih etmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen

cevaplara bakıldığında ise eğitim değişken grubunun katılım yüzde oranlarının en fazla olduğu ilköğretim, lise ve lisans düzeyi grubun %36,5'i, %18,5'i ve %7,2'si bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını gözlenmektedir. Geri kalan ön lisans ve yüksek lisans grubu katılımcıları kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında ankete katılan %72,2 oranında katılımcının yaşadığı Marmara bölge grubunun verdiği cevaplara göre %22,5'i bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını belirtmektedirler. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise 1.(24 240 TL ve Altı)gelir grubu katılımcıları ankete katılan kişilerin %46,2'sini oluşturmakta olup bu katılımcıların %15,3'ü bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir. 2.(24 241 – 50 000 T) gelir grubunu oluşturan katılımcıların da 12,7'si kesinlikle katılıyorum seçeneğini tercih etmişlerdir.

Tablo 25. “Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	4,3	5	16,5	15,8	17,7	59,3
	Erkek	2,3	2,7	8,3	13	14,3	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	7,2	8,8	28,2	34,8	36,5	115,5
	Lise	4,7	3,8	14	15,7	18,5	56,7
	Ön Lisans	0,3	0,2	1,7	1	1,5	4,7
	Lisans	1	2	4,8	5,7	7,2	20,7
	Yüksek Lisans	0,2	0,5	1	0,5	0,3	2,5
Bölge	Ege	0,2	1	2,8	2	2,3	8,3
	Marmara	4,7	5,5	18	21,5	22,5	72,2
	Akdeniz	0,5	0,3	1,2	1,8	1,8	5,7
	İç Anadolu	0,2	0,7	1	1,7	2,8	6,3
	Karadeniz	0,7	0,2	1,3	1,8	1,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,5	0	0,5	0	1,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0	0,2	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	2,8	2,7	12,3	13,3	15,3	46,5
	24 241 – 50 000 TL	2,5	3,2	9,2	11,7	12,7	39,2
	50 001 ve üzeri	1,3	1,8	3,3	3,8	4	14,3

Tablo 26. “Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	1,3	4,3	12,3	24,7	16,7	59,3
	Erkek	1,7	3,7	8,7	14,7	12	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	4,8	9,7	25,7	41,8	33,5	115,5
	Lise	1,2	4,3	11,2	24,7	15,3	56,7
	Ön Lisans	0	0,3	1,5	2	0,8	4,7
	Lisans	0	1,3	3,3	8,8	7,2	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,3	0,3	1,3	0,5	2,5
Bölge	Ege	0,2	0,7	2,2	3	2,3	8,3
	Marmara	2	5,7	15,2	28,8	20,5	72,2
	Akdeniz	0	0,5	1	2,3	1,8	5,7
	İç Anadolu	0,2	0,2	1	2,3	2,7	6,3
	Karadeniz	0,5	0,8	1	2,3	0,5	5,2
	Doğu Anadolu	0,2	0,2	0,7	0,5	0,7	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0	0,2	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	1,7	3,3	9	19,5	13	46,5
	24 241 – 50 000 TL	1	3	8,8	14,3	12	39,2
	50 001 ve üzeri	0,3	1,7	3,2	5,5	3,7	14,3

İfade 16 “Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,83’lik ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcıların %24,7’si ve %14,7’si katılıyorum seçeneğini ağırlıklı olarak tercih etmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise ilköğretim(%41,8), lise (%24,7), ön lisans(%12), lisans(%8,8) ve yüksek lisans(%1,3) yani tüm eğitim düzeylerinde en çok tercih edilen cevap katılıyorum yönündedir. Bölge bazında bakıldığında Ege, Marmara, Akdeniz ve Karadeniz bölge gruplarındaki katılımcılarımızın bu ifade için görüşü katılıyorum yönünde olup en çok

tercih edilen cevaptır. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında da tüm gelir grupların da en fazla katılımcının seçtiği seçenek katılıyorumdur.

Tablo 27. “Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	0,3	3	22,2	21,3	12,5	59,3
	Erkek	0,2	4,8	13,3	13,7	8,7	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	0,7	8,8	45,7	37,8	22,5	115,5
	Lise	0,3	4,8	17,2	21	13,3	56,7
	Ön Lisans	0	0,2	2,3	1,3	0,8	4,7
	Lisans	0	1,8	4,3	9	5,5	20,7
	Yüksek Lisans	0	0	1,5	0,8	0,2	2,5
Bölge	Ege	0	0,5	3,7	2,3	1,8	8,3
	Marmara	0,2	5,5	25	26	15,5	72,2
	Akdeniz	0	0,5	1,8	2	1,3	5,7
	İç Anadolu	0	0,5	2	2,3	1,5	6,3
	Karadeniz	0,3	0,5	1,7	2	0,7	5,2
	Doğu Anadolu	0	0,3	1,3	0,2	0,3	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0,2	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	0,3	4	16,2	15,8	10,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	0,2	2,2	14,5	13,7	8,7	39,2
	50 001 ve üzeri	0	1,7	4,8	5,5	2,3	14,3

İfade 17 ‘Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.’ şeklinde oluşturulmuş olup 3,69’luk ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcılardan %22,3’ü bu ifade için kararsız kalırken, erkek katılımcıların %13,7’si katıldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında en çok katılımcının bulunduğu ilköğretim eğitim grubu katılımcılarının %45,7’si kararsız olarak bu ifadeye görüş bildirmişlerdir. Ayrıca ön lisan ve yüksek lisan grubunda da en çok kişinin seçtiği yanıt kararsızım şeklindedir. Sadece

lise ve lisans grubu katılımcıların %21'i ve %9'unun bu ifade için görüşü katılıyorum yönündedir. Bölge bazında bakıldığında ankete katılan Marmara, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu grubu katılımcılardan sırasıyla %26'sı, %2'si, %2,3'ü, %2'si ve %0,2'sinin görüşleri ifadeye katıldıkları yönündedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise en çok katılımcıya sahip 1.(24 240 TL ve Altı)ve 2.(24 241 – 50 000 T)gelir grupları katılımcıların en büyük ortak görüşte bulunduğu görüş kararsızım yönündedir.

Tablo 28. “Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini artırır.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	0,7	5	23	20,3	10,3	59,3
	Erkek	0,5	2,3	16	16,2	5,7	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	1,7	10	45,3	41,8	16,7	115,5
	Lise	0,7	2,8	20,3	22,3	10,5	56,7
	Ön Lisans	0	0,2	2,3	1,5	0,7	4,7
	Lisans	0	1,7	8,8	6,2	4	20,7
	Yüksek Lisans	0	0	1,2	1,2	0,2	2,5
Bölge	Ege	0	0,8	2,5	3,2	1,8	8,3
	Marmara	0,8	5,7	28	26,7	11	72,2
	Akdeniz	0	0	2,7	1,8	1,2	5,7
	İç Anadolu	0	0,7	2,3	2,3	1	6,3
	Karadeniz	0,3	0,2	2,2	1,8	0,7	5,2
	Doğu Anadolu	0	0	1,2	0,7	0,3	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	0,8	3,8	17	17,7	7,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	0,3	2	16,5	13,2	7,2	39,2
	50 001 ve üzeri	0	1,5	5,5	5,7	1,7	14,3

İfade 18 “Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini artırır.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,59'luk ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde

ise cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcılardan %23'ü bu ifade için kararsız kalırken, erkek katılımcıların %16,2'si katıldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında en çok katılımcının bulunduğu ilköğretim eğitim grubu katılımcılarının %45,3'ü kararsız olarak bu ifadeye görüş bildirmişlerdir. Ayrıca ön lisans ve lisans grubunda da en çok kişinin seçtiği yanıt kararsızım şeklindedir. Bölge bazında bakıldığında ankete katılan Marmara, Akdeniz, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu grubu katılımcılardan sırasıyla %28'i, %2,7'si, %2,2'si, %1,2'si ve %0,2'sinin görüşleri kararsızım yönünde olduğu gözlemlenmektedir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında ise en çok katılımcıya sahip 1.(24 240 TL ve Altı)ve 3.(50 001 ve üzeri) gelir grubu katılımcılarından %17,7'si ve %5,7'si bu ifadeye katılırken, 2.(24 241 – 50 000 T)gelir grupları katılımcılarının çoğu kararsızım şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 29. “Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	3,5	3,8	12,7	22,8	16,5	59,3
	Erkek	2,8	2,3	8	15,8	11,7	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	6,7	7,8	23	45,8	32,2	115,5
	Lise	3,8	2,8	12,5	21,3	16,2	56,7
	Ön Lisans	0,8	0	1	2,2	0,7	4,7
	Lisans	1,3	1,2	4,5	7,3	6,3	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,5	0,3	0,7	1	2,5
Bölge	Ege	0,8	0,5	2	3,2	1,8	8,3
	Marmara	3,8	4,8	15,2	27,3	21	72,2
	Akdeniz	0,5	0,3	1	2,3	1,5	5,7
	İç Anadolu	0,5	0,2	1	2,7	2	6,3
	Karadeniz	0,5	0,3	1	2,2	1,2	5,2
	Doğu Anadolu	0,2	0	0,5	0,8	0,7	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0	0,2	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	3,3	3	10,7	16,3	13,2	46,5
	24 241 – 50 000 TL	2	1,8	7,3	16,3	11,7	39,2
	50 001 ve üzeri	1	1,3	2,7	6	3,3	14,3

İfade 19 “Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,76’lık ortalama ile katılıyorum seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılardan %22,8’i ve %15,8’i bu ifadeye katıldıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise yüksek lisans grubunu oluşturan katılımcılar dışında kalan grup katılımcılarının bu ifade için ağırlıklı olarak tercih ettikleri cevap katıldıkları yönündedir. Yüksek lisans(%0,7) grubu katılımcılarının çoğu ise kesinlikle katılıyorum seçeneğini cevap olarak tercih etmişlerdir. Bölge bazında bakıldığında ankete katılan tüm katılımcıların bölge gruplarının hepsinde ağırlıklı olarak bu ifadeye katıldıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında da tüm grup katılımcıları bu ifadeye ağırlıklı çoğunluk olarak katıldıklarını görebilmekteyiz.

Tablo 30. “Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.” İfadesinin Analizi

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Kadın	2,7	6,5	27,2	14,8	8,2	59,3
	Erkek	1,8	4,7	17,8	10,8	5,5	40,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	5,3	12,7	54,5	29,5	13,5	115,5
	Lise	2,3	7,5	22,3	15,3	9,2	56,7
	Ön Lisans	0	0,2	2,5	1,3	0,7	4,7
	Lisans	1,3	1,8	9,3	4,5	3,7	20,7
	Yüksek Lisans	0	0,2	1,3	0,7	0,3	2,5
Bölge	Ege	0,2	1	3,8	1,8	1,5	8,3
	Marmara	3	8,2	32,5	19	9,5	72,2
	Akdeniz	0,2	0,5	2,5	1,7	0,8	5,7
	İç Anadolu	0,2	0,7	3,3	0,8	1,3	6,3
	Karadeniz	1	0,7	1,3	1,8	0,3	5,2
	Doğu Anadolu	0	0,2	1,3	0,5	0,2	2,2
	Güneydoğu Anadolu	0	0	0,2	0	0	0,2
Gelir	24 240 TL ve Altı	2,2	5,2	20,8	11,7	6,7	46,5
	24 241 – 50 000 TL	1,3	4	18,3	10,7	4,8	39,2
	50 001 ve üzeri	1	2	5,8	3,3	2,2	14,3

İfade 20 “ Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.” şeklinde oluşturulmuş olup 3,33’lik ortalama ile kararsızım seçeneğine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların cevapları analiz edildiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılarının %27,2’si ve %17,8’i bu ifadeye kararsızım yönünde görüş bildirmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre verilen cevaplara bakıldığında ise tüm grup katılımcılarının bu ifade için ağırlıklı olarak tercih ettikleri cevap kararsızım yönündedir. Bölge bazında bakıldığında anketeye katılan katılımcılardan sadece Karadeniz bölge grubunu oluşturan katılımcıların %1,8’i ifadeye katıldıklarını belirtirken diğer tüm grup katılımcıları ağırlıklı olarak ifade için kararsızım görüşünde bulunmuşlardır. Gelir düzeylerine göre oranlara bakıldığında da tüm katılımcıları bu ifadeye kararsızım yönünde görüş bildirdikleri gözlemlenmiştir.

Toplanan verilerin analizleri normal dağılıma uyup uymadığı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri ile değerlendirilmiştir. Normal dağılım varsayımının sağlanamaması nedeniyle nonparametrik testler tercih edilmiştir. Hipotezler ise değişken sayısına bağlı olarak analiz edilmiştir. Cinsiyet değişkeni iki farklı değişkene sahip olduğundan tüm ifadelerin Mann-Whitney U testi (iki gruplu değer aralığına sahip veriler için nonparametrik bir ölçüm verir.) ile aralarında bir ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları bölge, gelir düzeyi ve yaş gibi değişkenler ikiden fazla değer aralığına sahip olduğundan bu değişkenin ifadeler ile ilişki analizi Kruksal-Wallis H testi sayesinde yapılabilmektedir.

Kruskal-Wallis H testi (KWH) parametrik olmayan tek yönlü varyans analizi yöntemidir. K bağımsız örneğin benzer ortanca değerli toplumların rastgele örnekleri olup olmadığını test eder. H test istatistiği $(k-1)$ serbestlik dereceli ki-kare dağılımı gösterir ve $H < \chi_{0.05, (k-1)}$ ise $p > 0.05$ olarak elde edilir ve grupların medyan değerleri farklı değildir sonucuna varılarak H_0 hipotezi kabul edilir. $H > \chi_{0.05, (k-1)}$ ise $p < 0.05$ gruplar arasında fark vardır sonucuna varılır. KWH testinde anlamlı sonuç bulunduktan sonra hangi grupların birbirlerinden farklı olduğunu belirlemek için parametrik olmayan çoklu karşılaştırma testler kullanılır⁸⁰. Bunun için ise Post-Hoc testi kullanılmıştır. Farksızlık denencesi ret edilip karşıt denence kabul edildiğinde evren ortalamalarından en az birinin diğerlerinden farklı olduğu, yani ortalamaların aynı ana kütlede gelmediği

80 Yalçın Karagöz, “ Nonparametrik Tekniklerin Güç Ve Etkinlikleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 9, S: 33 (2010), s. 23-24.

anlaşılır. Bu ortalamalardan hangilerinin birbirinden farklı olduğu post hoc çoklu karşılaştırma testleri ile belirlenir. Post-hoc testler, gruplar arası farkın olduğu durumda, farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını ortaya çıkaran testlerdir.

a. En sık kullanılan post hoc testlerin başında **Tukey HSD testi** (honestly significant difference) gelir. HSD, varyansların ve gruplardaki örneklem sayılarının eşit olduğunu varsayar.

b. Diğer sık kullanılan test **Bonferroni yöntemi** (Bonferroni metot)'dir. Değişken çiftleri arasında olası karşılaştırmalar yapıldıkça, tip 1 hata giderek artar. Çoklu karşılaştırmaların yapılacağı durumlarda önce bonferroni düzeltmesi yapılır ve yeni bir anlamlılık düzeyi hesaplanır. Her bir ikili karşılaştırmadaki değer (örn. t-değeri ya da F-değeri), ilgili tabloda, yeni hesaplanan anlamlılık düzeyine karşılık gelen tablo değeri ile karşılaştırılır. Farklı grupların belirlenmesinde bir diğer yaklaşım grupların ikişer ikişer Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılması sonucunda bulunan p değerinin $\alpha/$ (ikişerli karşılaştırma sayısı) ile bulunan olasılık değeri ile karşılaştırılmasıdır. α 'nın yapılacak karşılaştırma sayısına bölünmesine Bonferroni düzeltmesi denir. Araştırmamızda Bonferroni düzeltmesi kullanılmıştır⁸¹.

Cinsiyet ile ifadelerle verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığının olup olmadığını belirleyebilmek için verilere Mann Whitney U testi yapılmıştır.

H₄: “*Cinsiyet farkı ile eğitimde fırsat eşitsizliği arasında ilişki vardır.*”

Tablo 27’de H₄ hipotezi sınanmıştır. 0,05 olarak alınan hata payı ile p değerleri karşılaştırıldığında, H₄ hipotezi 1. ve 15. ifadeler için onaylanmıştır. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak öğrencilerin devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnuniyet düzeyleri ile yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacağı ifadeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). İfade 1 ve ifade 15 dışındaki tüm faktörlerden elde edilen puanların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0,05). Genel anlamda ifade 1 ve ifade 15 için verilen cevaplara çapraz tablo testiyle bakıldığında;

81 Murat Kayri, ‘‘Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri’’, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:19, S: 1.(2009), s.54.

- Kadın katılımcılarımızın ağırlıklı olarak işaretledikleri seçenek oranları, ifade 1'e katılmıyorum şeklindeyken erkek katılımcılar ağırlıklı olarak kesinlikle katılmıyorum seçeneği tercih edilmiştir.
- İfade 15 için bakıldığında ise kadınların en çok tercih ettiği seçenekler sırasıyla kesinlikle katılıyorum, kararsızım, katılıyorum şeklindedir. Erkekler için ise kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım şeklinde olmuştur. Erkeklerin seçenek dağılımı kadınlara göre daha kesin ve net olduğu söylenebilir.

Tablo 31. Cinsiyet Değişkeni İçin Mann-Whitney U Testi Sonucu

İfadeler	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
S1	42052,50	71942,50	-0,69	0,49
S2	39944,50	69834,50	-1,72	0,09
S3	41924,00	71814,00	-0,75	0,45
S4	42472,50	106018,50	-0,47	0,64
S5	40578,00	104124,00	-1,49	0,14
S6	40798,50	70688,50	-1,33	0,19
S7	41257,50	71147,50	-1,09	0,28
S8	41168,50	71058,50	-1,22	0,22
S9	42741,50	72631,50	-0,34	0,73
S10	41025,50	70915,50	-1,19	0,23
S11	39987,00	69877,00	-1,70	0,09
S12	42435,00	72325,00	-0,51	0,61
S13	41402,00	71292,00	-1,01	0,31
S14	38898,00	102444,00	-2,26	0,02
S15	42242,00	72132,00	-0,60	0,55
S16	41596,00	71486,00	-0,93	0,35
S17	43053,00	106599,00	-0,19	0,85
S18	42932,00	106478,00	-0,25	0,80
S19	43174,50	106720,50	-0,13	0,90
S20	42052,50	71942,50	-0,69	0,49

a.Grouping Variable: Cinsiyetiniz?

Öğrencilerin yaşadıkları bölge değişkeni ile ifadelere verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek için verilerin normal dağılıma sahip olmaması nedeniyle nonparametrik bir test olan Kruskal Waallis H testi yapılmıştır. “Yaşanılan coğrafi bölge ile eğitimde fırsat eşitliği arasında ilişki vardır.” şeklinde tanımlana H₃ hipotezi sınanmıştır. 0,05 olarak alınan hata payı ile p değerleri karşılaştırıldığında, H₃ hipotezi 16. ifade için onaylanmıştır. Öğrencilerin ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemli olduğu ifadesi ile yaşadıkları bölge ile aralarında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Bu fark

Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde yaşayan katılımcıların verdiği cevaplardan dolayı oluşturduğu gözlemlenmiştir. Karadeniz bölgesinde ikamet eden öğrenciler İç Anadolu bölgesine göre bu ifadeye katılmama oranları daha fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 32. Yaş ve Coğrafi Bölge Değişkenleri İçin Kruskal Waillis H Testi Sonucu

İfadeler	Yaş Değişkeni		Yaşadığınız Bölge	
	Chi-Square	Asymp.Sig.	Chi-Square	Asymp.Sig.
S1	0,131	0,936	1,359	0,968
S2	0,790	0,674	6,905	0,330
S3	1,852	0,396	3,318	0,768
S4	0,076	0,963	4,901	0,557
S5	0,008	0,996	4,569	0,600
S6	0,050	0,975	5,132	0,527
S7	3,075	0,215	5,156	0,524
S8	5,252	0,072	5,011	0,542
S9	0,154	0,926	3,149	0,790
S10	1,521	0,467	7,148	0,307
S11	3,762	0,152	3,876	0,693
S12	1,168	0,558	9,659	0,140
S13	0,026	0,987	8,446	0,207
S14	0,087	0,958	2,234	0,897
S15	0,408	0,815	5,515	0,480
S16	1,509	0,470	13,339	0,038
S17	1,506	0,471	6,142	0,408
S18	0,230	0,892	2,786	0,835
S19	0,387	0,824	2,743	0,840
S20	7,196	0,027	2,571	0,860
a.Kruskal Wallis Test			a.Kruskal Wallis Test	
b.Grouping Variable: Yaşınız? Df Değeri:2			b.Grouping Variable: Yaşınız? Df Değeri:4	

Yaş değişkeni ile ifadelere verilen cevaplar arasında anlamlılık olup olmadığını saptamak için Kruskal Waillis H testi yapılmıştır. Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır ifadesi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu farkın 30-35 yaş arası katılımcılardan dolayı oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu katılımcıların hepsi soruya katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 33. Aile Eğitim Durumu Değişkeni İçin Kruskal Waillis H Testi

İfadeler	Annenin Eğitim Durumu		Babanın Eğitim Durumu	
	Chi-Square	Asymp. Sig.	Chi-Square	Asymp. Sig.
S1	3,049	0,550	7,697	0,103
S2	5,937	0,204	3,349	0,501
S3	3,619	0,460	1,023	0,906
S4	7,746	0,101	10,173	0,038
S5	8,831	0,065	4,785	0,310
S6	5,389	0,250	3,394	0,494
S7	2,012	0,734	4,230	0,376
S8	2,181	0,703	2,580	0,630
S9	7,696	0,103	4,129	0,389
S10	0,348	0,987	5,270	0,261
S11	0,920	0,922	2,633	0,621
S12	3,627	0,459	3,534	0,473
S13	2,412	0,660	3,572	0,467
S14	6,854	0,144	5,216	0,266
S15	2,528	0,640	6,719	0,151
S16	1,446	0,836	7,275	0,122
S17	6,151	0,188	9,059	0,060
S18	1,793	0,774	6,445	0,168
S19	1,596	0,810	1,947	0,746
S20	2,511	0,643	1,470	0,832

Anne ve babanın eğitim durumu ile eğitimde fırsat eşitliği arasında anlamlılık bir ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Öngörülen bu ilişkinin olup olmadığı anket uygulamasından elde edilen verilerin Kruskal Waillis H testine tabi tutularak belirlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak “*Ailenin eğitim durumu ile eğitimde fırsat eşitliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.*” biçiminde tanımlanan H₂ hipotezi sınanmıştır. Sınama sonucunda, 0,05 hata payı ile annenin eğitim durumu ile eğitimde fırsat eşitliği arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Babanın eğitim durumu değişkeni ile ifadelere verilen cevaplar arasında anlamlılık olup olmadığını saptamak için Kruskal Waillis H testi uygulanmıştır. 0,05 olarak alınan hata payı ile p değerleri karşılaştırıldığında, H₂ hipotezi 4. ifade için onaylanmıştır. “*Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum*” ifadesi ile babanın eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Yapılan karşılaştırmada ön lisans ve lisansüstü eğitim seviyesini seçenекlerini işaretleyenlerin bu farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır. Lisansüstü eğitim seviyesi grubu katılımcıları bu ifade için ağırlıklı olarak kararsızım yönünde fikir beyan ederken ön lisans grubu katılımcıları bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların sahip olduğu yıllık ortalama gelir düzeyi grubu ile diğer ifadeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek için verilerin normal dağılıma sahip olmaması nedeniyle nonparametrik bir test olan Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. H_1 : “Gelir düzeyi ile eğitimde fırsat eşitliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi test edilmiştir. 0,05 olarak alınan hata payı ile p değerleri karşılaştırıldığında, H_1 hipotezi 8, 10 ve 12. ifadeler için onaylanmıştır. Öğrencilerin kredi ve burslar yüzünden sınava daha çok çalışmaları, bu burs ve kredi imkânlarının akademik başarılarını etkiliyor olması ve bu imkânlardan yararlanamazlarsa okulu bırakmak zorunda kalırım şeklindeki ifademize verdikleri cevaplar ile yıllık ortalama gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). 8. ve 10. ifadeler için farklılık belirten gelir grupları 1(24.240TL ve Altı)- 3(50.001 TL ve Üzeri) ve 2 (24.241-50.000TL arası)-3’tür. 12. ifade için ise 2 ve 3. gelir gruplarıdır.

Tablo 34. Yıllık Ortalama Gelir Değişkeni İçin Kruskal Wallis H Testi Sonucu

İfadeler	Chi-Square	Df	Asymp. Sig.
S1	0,019	2	0,991
S2	5,146	2	0,076
S3	2,406	2	0,300
S4	3,244	2	0,198
S5	1,988	2	0,370
S6	1,687	2	0,430
S7	1,553	2	0,460
S8	13,706	2	0,001
S9	1,723	2	0,422
S10	15,667	2	0,000
S11	5,935	2	0,051
S12	6,221	2	0,045
S13	2,171	2	0,338
S14	1,537	2	0,464
S15	2,502	2	0,286
S16	0,950	2	0,622
S17	1,147	2	0,564
S18	0,814	2	0,666
S19	3,044	2	0,218
S20	0,426	2	0,808

a. Kruskal Wallis Test

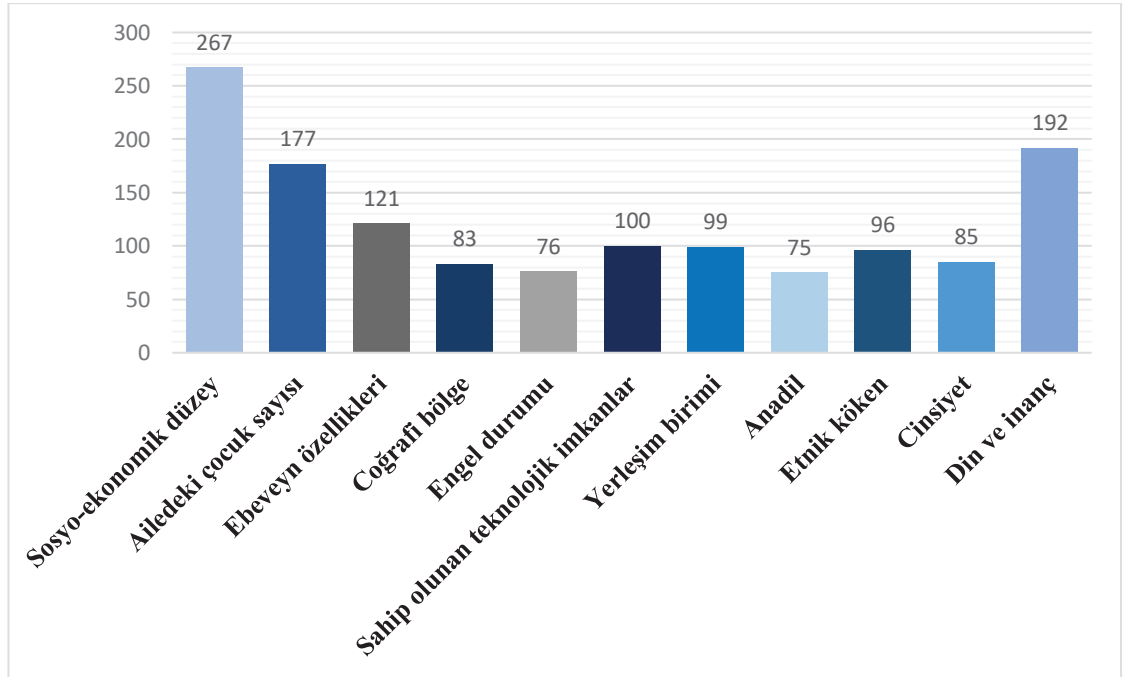
b. Grouping Variable: Yıllık Ortalama Geliriniz?

12. ifadesi (“*Kredi ve bursların akademik başarıyı olumlu etkiliyor.*”) ikinci gelir grubu katılımcıları tarafından kararsızım şeklinde cevaplanmıştır. Üçüncü gelir grubu ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevapları en çok tercih edilen cevaplardır.

10. ifade de (“*Kredi ve burs almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.*”) 1. Ve 2. Gelir grubunda en çok tercih edilen cevap kesinlikle katılmıyorum seçeneğidir ardından ise büyük bir çoğunluğu kararsızım seçeneğini seçmişlerdir. 3. gelir grubu da bu ifadeye katılımcıların en çok tercih ettiği cevap kesinlikle katılmıyorum yönündedir.

8. ifade (“*Kredi ve burs verildiğini bildiğim için üniversite sınavında daha çok aldım.*”) için ise 1., 2. ve 3. gelir grubu katılımcılarının en çok tercih ettikleri cevaplar, kesinlikle katılmıyorum’dan kesinlikle katılıyorum’a doğru sıralı bir şekilde ilerlemektedir. Ancak 3. gelir grubu katılımcıları bu ifade için kesinlikle katılmıyorum seçeneğini hiç tercih etmemişlerdir.

Grafik 12. Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörler

Anketin son bölümünde öğrencilere fırsat eşitsizliğine neden olan temel aktörler birlikte verilmiş, öğrencilerden bütün faktörleri göz önünde bulundurarak önem sıralarına göre en yüksek 1 en düşük 11 olacak şekilde sıralamaları istenmiştir. Her bir sayıyı en

fazla bir kere kullanabilecekleri hatırlatılmıştır. Öğrencilerin yaptığı işaretlemeler sonucu sıralama aşağıdaki gibidir.

İlk sıraya ekonomik yetersizlikler 267 kişi tarafından 1. sıradaki öncelik olarak kabul edilmiştir. Onu ailedeki çocuk sayısı, ebeveyn özellikleri, coğrafi bölge, engel durumu, sahip olunan teknolojik imkânlar, yerleşim birimi, anadil, etnik köken, cinsiyet ve din ve inanç takip etmektedir. Öğrenciler eğitim seviyesinin ailenin ekonomik durumuyla paralel şekilde arttığını düşünmektedirler. Aynı zamanda hızla artan nüfus, gelir dağılımındaki adaletsizliklerle birlikte kalabalık ailelerin çocuklarının eğitime ulaşmada problem yaşadıklarını düşündüklerini beyan etmişlerdir. Ebeveyn özelliklerinin 3. sırada yer alması hakkında ise ailedeki anne ve baba ne kadar tahsilliye çocukları için bir tık daha fazlasını istediklerinden dolayı eğitim ihtiyacı için gerekli imkânlar tanınacağına değinmişlerdir. Coğrafi bölge faktörü için bölgesel farklılıkların eğitime engel oluşturduğunu bu bölgelere yapılan teşvik ve altyapı harcamalarının eşitliği sağlamada yetersiz kaldığını düşündüklerinden dolayı 4. sırada yer vermişlerdir. Kişilerin engel durumu ve sahip olunan teknolojik imkânların yerleşim birimine kıyasla daha çok eşitsizliğe neden olduğunu düşünülmektedir. Bunun nedeni olarak teknolojinin giderek ilerlemesi, yaygınlaşması ve her gün yeni teknolojilerin bulunması hem iş hayatında değişimlere hem de normal hayata ayak uydurup çağı yakalamada önem arz ettiği düşüncesine dayanmaktadır. Ana dil ve etnik kökenden kaynaklanan eşitsizliklerin 8. ve 9. sırada yer vermelerinin nedenini diğer ülkelere göre daha az sayıda öğrencinin Türkiye'ye okumaya gelmelerini neden olarak göstermişlerdir. Diğer ülkelerin eğitim olanaklarının niteliğinin ve kalitesinin daha iyi seviyede olması ve öğrencilere daha çok fırsat çeşitliliği sunmaları bakımından Türkiye'nin yabancı öğrencileri ülkeye çekmesinde yetersiz kalmakta olduğu fikri hâkimdir. Cinsiyet faktörünün ise neredeyse son sıralarda yer verilmesinin nedeni olarak Haydi Kızlar Okula gibi birçok programın başarıyla idame ettirilmesini sebep olarak göstermişlerdir. Değişen ve gelişen ülkemizde cinsiyet faktörünün artık eğitimde çok da bir engel oluşturmadığını kişilerin yavaşta olsa eskiye oranla daha çok bilinçlendiğini, küçük büyük tüm bireylerin kendi haklarının farkında olmaları gibi nedenlerle eğitimde fırsat eşitliğinin önünde engel oluşturmayacağı düşüncesi hâkimdir. Din ve inanç faktörünü son sıraya koyanların sayısındaki fazlalık öğrencilerin bu konu hakkında hemen hemen aynı fikirde olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yükseköğrenim eğitimi birçoğumuz için önemli bir dönüm noktasıdır. Öğrenciler yaptıkları gelecek planlarını üniversite eğitimi ile daha rahat ve hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler. Zorunlu eğitimin dışında kalan yükseköğrenim kişilerin isteğine bağlı olsa da günümüzde herkesin yararlanması gereken bir eğitim hizmetidir. Geçmiş yıllara oranla yükseköğrenimi tercih edenlerin sayısı oldukça yüksektir. Devletler bireylerin eğitim seviyelerini olabildiğince yukarı taşımayı hedefler. Kalkınmışlık göstergesi olan okuma-yazma bilme oranını her yıl yükseltilmesi hedeflenir. Eğitim hizmetleri bizim hayata daha rahat bir şekilde devam etmemizi sağlarken bir yandan da toplumdaki görev ve sorumluluklarımız hakkında bizi bilinçlendirir. Yani eğitimin getirisi sadece bizi değil devleti de ilgilendirmektedir. Temel haklar kapsamına alınan eğitim hizmetlerine herkesin ulaşabilmesi için birçok politika ve yardım programları uygulanmaktadır. Maddi imkân yetersizliği, kalabalık aile yapısı, bölgesel problemler vb. nedenlerle eğitim hizmetinden yararlanamayan bireylerin önlerindeki fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak, sosyal devletin görev ve sorumlulukları arasındadır. Yükseköğrenim zorunlu eğitim dışında kalsa da bireylerin bu eğitim hizmetlerine daha rahat ulaşabilmesi için devlet üniversiteye gitmeye hak kazanan öğrencilere kredi ve burs imkânı tanımaktadır. Bunu eğitimde fırsat eşitliği sağlamak adına yapar. Çalışmamızda kredi ve bursların eğitimde fırsat eşitliğini sağlamada yardımcı olduğu hipotezinden yola çıkılarak Bursa ilindeki üniversitelerde okuyan öğrencilerle bir anket çalışması yapılmıştır. Öğrencilerin bu konu hakkında ne düşündüklerini öğrenmek için kredi ve bursların eğitimde fırsat eşitliğini sağlamadaki rolü hakkında ifadeler sorulmuştur. Toplanan veriler SPSS 22.0 istatistik programı yardımıyla analiz edilmiştir. Toplanan 712 anketten 112 tanesinin bozuk veya eksik olması nedeniyle analiz programına dâhil edilmemiştir. 600 öğrencinin verdiği cevaplara bakıldığında ise devletin kredi ve burs verirken uyguladıkları prosedüre ait ifade anket ifadeleri arasından en yüksek ortalamaya sahiptir. Katılımcıların 4,29 ortalamayla bu ifadeye katıldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar aynı zamanda fırsat eşitliğinin temel kaynağının ekonomik yetersizlikler olduğu, bu ekonomik yetersizliklerin azalmasında kredi ve bursların etkili olduğu ve sunulan bu imkânların eğitimde fırsat eşitliğini arttırdığını, ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları ışığında katıldıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca verilen kredi ve burs miktarlarının bölgesel yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesini istemektedirler. Sosyal ve kültürel gelişimlerin olmasının eğitimde fırsat eşitliği

yaratacağı fikrine de katıldıklarını beyan ettikleri görülmektedir. Katılımcılar yukarıdaki 6 ifadeye verdikleri cevap ortalamalarıyla katılıyorum görüşünü desteklemişlerdir. Katılımcıların ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizliklerin, bu kredi ve burs imkânlarıyla azalacağı ve kalabalık ailelerde diğer kardeşlerin okuması için fırsat oluşturacağı görüşlerine katılım seviyeleri kararsızım şeklinde olmuştur. Bu imkânların kısmen fayda sağlayacağı ancak sorunu halletmek yerine erteleyecek fırsatı yarattığı görüşü hâkimdir. Ayrıca kredi ve bursların akademik başarıyı olumlu etkilemesi ve devlete sadakati arttırması konusunda da kararsızlardır. Bu imkânlardan yararlanamadıkları zaman rahat bir şekilde de okuyacakları veya çalışmak zorunda kalsalar da okuyacakları katılım ortalamalarına göre kararsızım yönündedir. Bunlar dışında verilen kredi ve burslar için bilgilendirmelerin yeterliliği, barınma olanaklarının ücretlerinin uygun olduğu ve barınma imkânı fırsatının yaratılması kredi ve burslara oranla daha fazla fırsat eşitliği sunacağı ifadelerine de kararsızım yönünde fikir beyan etmişlerdir. Anket ifadelerinin 9 tanesine ortalama olarak kararsızım şeklinde cevap verilmiştir. Kredi ve burs miktarlarının düşük olduğu görüşü hâkimdir. Ayrıca bu imkânların eğitim için yapılan öğrenci harcamalarına yetmediği görüşü en düşük ortalamaya(2,19) sahiptir ve katılmıyorum görüşüne daha yakındır. Katılımcılar bu imkânlar için ayrılan kontenjanları yeterli bulmamışlardır. Bu imkânlardan yararlanamamanız okulu bırakır mıydınız şeklinde oluşturulan ifadeye de katılmıyorum yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sırf bu imkânların varlığını bildikleri için sınava daha çok çalıştıkları, ifadesine de katılmıyorum yönünde fikir beyan etmişlerdir. Katılımcılar bu 5 ifadeye de ağırlıklı ortalamaya göre katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Verilmekte olan kredi ve burs imkânlarının eğitimde fırsat eşitliği sağlamada kısmen de olsa yardımcı olduğu hipotezimiz veriler ışığında doğrulanıp kabul edilmiştir. Fırsat eşitsizliğine yol açan 11 maddelik sıralama setinde verilen cevaplara göre sosyo ekonomik problemlerin bu eşitsizliği yarattığına büyük bir çoğunluk katılmaktadır. Analizler sonucu hipotezimiz öğrencilerin cevapları ışığında doğrulansa da uyguladığımız ölçeğin geliştirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Devletler her yıl yükseköğrenim için artarak devam eden bir harcama programına sahiptirler. Ancak eğitim hizmetlerinin hem toplumsal hem de bireysel beklentileri karşılayabilmesi için eğitimde fırsat eşitsizliği yaratan farklılıkların giderilmesi yönünde, yükseköğrenim öğrencilerine verilen kredi ve burs imkânları kısmen yardımcı olsa da tek başına yeterli

değildir. Problemlerin daha derinine inilerek kökleşen eşitsizliklerin kaynağı tespit edilip müdahalede bulunulmalıdır.

Tablo 35. KMO Referans Değerleri

KMO Değeri	Yorum
0,90	Mükemmel
0,80	Çok İyi
0,70	İyi
0,60	Orta
0,50	Zayıf
0,50'nin altı	Kabul Edilmez

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler) bulmayı amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir⁸². Çalışmamızda devletin vermekte olduğu kredi bursların eğitimde fırsat eşitliğini sağlamadaki rolü ve öğrencilerin buna bakış açılarını ölçmek için oluşturulan 20 ifadenin kaç boyuttan oluşacağına bakmak için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Verilerin KMO ve Barlett testleriyle faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Referans KMO değerleri ve taşıdığı anlamlar aşağıdaki gibidir:

Yapılan faktör analizi testinin sonucunda KMO değeri 0,792 çıkmış. Barlett testinin ise p değeri 0,001 den küçük olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucu ifadelerin özdeğerlerinin 1'in üstünde olduğu 4 bileşen belirlenmiştir. Oluşacak 1. bileşenin oluşturulan ölçekle ölçülmeye çalışılan özelliğin %13,9'unu, 2. bileşenin %13,8'ini, 3. Bileşenin %9,2'sini, ve son bileşenin ise 8,38 ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin toplamda ölçülmeye çalışılan özelliğin %45,41'ini açıkladığı saptanmıştır. Bu değer %50'den az olmaması beklenir. Değeri düşük üç ifadenin çıkartılmasıyla (20., 19. ve 9. İfadeler) bu değer %49,98'e kadar çıkarılsada yeterli olmamıştır. Faktör analizi sonucuna göre ölçeğimiz geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 36. KMO ve Barlett Testi Sonuçları

KMO and Bartlett's Test	
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy	,792
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi- Square
Sig.	2414,604 ,000

82 Kalaycı,a.g.e., s. 327.

KAYNAKÇA

- ADEM Mahmut, “Ulusal Eğitim Politikamız Nasıl Olmalıdır?”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C: 52, S: 1-4 (1997), ss. 51-65.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi, Ankara, 2017, https://www.ailevecalisma.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf, ss. 1-39. (05.09.2019).
- AKDAĞ Mehmetali, *Türkiye Bursları Kapsamında Yükseköğrenim İçin Türkiye'ye Gelen Öğrencilerin Sorunları ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- AKTAN Coşkun Can, *21.Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru Optimal Devlet, Kamu Ekonomisinin Ve Yönetiminin Yeniden Yapılanması Ve Küçültülmesine Yönelik Öneriler*, İstanbul: Tüsiad Yayınları, 1995.
- ALP Yasemin Taşkın, Eğitim İzleme Raporu 2015-2016, Eğitim Reformu Girişimi, ss 1-200.
- ARABACI İ. Bakır, “Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:35, 2011, ss.100-112.
- AYDIN Ayhan, "Zorunlu Temel Eğitim Uygulaması ve Çözüm Bekleyen Sorunlar", 2017, <http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/>, (05.10.2019), ss 1-6.
- AYDIN M. Kemal, ÇAKMAK Eyüp Ensar,”Sosyal Devletin Temelleri “ *Bilgi Dergisi*, C:34 (2017), ss. 1-19.
- AYGEN Murat, “Türkiye Türkiye'de Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8 (Ocak 2016), ss. 150-179.
- AYRANGÖL Zülküf ve TEKDERE Mustafa,” Türkiye Ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi “, *Laü Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 5, S: 2 (2014), ss.2-30.

- ÇELEBİ Nurhayat, GÜNER Halim, KAYA Gülşah Taşçı ve KORUMAZ Mithat,”Neoliberal Eğitim Politikaları Ve Eğitimde Fırsat Eşitliği Bağlamında Uluslararası Sınavların (Pisa, Tıms ve Pırls) Analizi”, Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi C: 3, S: 3 (Eylül 2014),ss. 33-75.
- ÇETİNKAYA Reşit, *Yükseköğretimin Finansmanı; Türkiye’deki Yükseköğretimde Eğitim Harcamalarının Etkinliğini Arttırmaya Yönelik Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- ÇİÇEK Ali, *Kamu Eğitim Harcamalarında Performans Değerlendirmesi: Yükseköğretim Kurumları Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- EDİZDOĞAN Nihat, ÇETİNKAYA Özhan ve GÜMÜŞ Erhan, *Kamu maliyesi*, 9. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, 2018.
- EĞİTİM VE BİLİM İŞGÖRENLERİ SENDİKASI, Okula Başlama Maliyetleri,2019, https://odatv.com/images2/2019_09/2019_09_02/egitim_i_rapor.pdf (18.12.2019), ss. 1-21.
- EĞİTİM SEN, 2018 MEB- Yükseköğrenim Bütçe Analizi, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/2018-MEB-Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-B%C3%BCt%C3%A7esi-Analizi.pdf> (18.12.2019), ss. 1-5.
- ERDEM Metin, ŞENYÜZ Doğan ve TATLIOĞLU İsmail, *Kamu maliyesi*, 10.Baskı, Bursa:Ekin Yayınları, 2012.
- FERHATOĞLU, Emrah, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması Ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 2, 2005 ss. 76-93.
- GEZER Melehat ve İLHAN Mustafa, “Akademisyenlerin Perspektifinden Türkiye’de Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörlerin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi”, *Yükseköğrenim Dergisi*, C:8, S:3 (2018), s. 301-312.

- GÜL Gülbahar, Birey Toplum Eğitim Ve Öğretmen”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1 (2004), ss. 223-236.
- GÜLOĞLU Tuncay ve ES Muharrem,”Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği”, Ocak 2004, ss. 79-93.
- GÜMÜŞ Ali Tarık, “Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi Ve Dönüşümü”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2 (2010), ss.118-158.
- GÜMÜŞ İskender” Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş Ve Yeniden Yapılanma Süreci” *Journal of Political Administrative and Local Studies*, ss. 33-66.
- HACİMAHMUTOĞLU Hande, *Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*, Ankara:Devlet Planlama Teşkilatı, 2009.
- HÜSEYNOV Yusif, *Sosyal Refah Devleti Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Gelişimi: Türkiye-OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- İNAN Mahmut ve DEMİR Murat, “Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 20, S:2 (2018), ss. 337-359 .
- İNCEDAL Sümer, *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*, (Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi), Ankara ,Mart 2013.
- İPEK Melek,”Yeni Yoksulluk Ve Türkiye’de Sosyal Yardım Paradoksu”, *İş Yazıları Dergisi*, Sayı: 1 (Nisan 2015), ss. 77-104.
- KALAYCI Şeref, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara,2016.

- KARA Uğur, *Sosyal devletin yükselişi ve düşüşü*, 1. Baskı, Ankara:Maki Basın Yayın, 2004.
- KARAARSLAN Erkan, “ Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, *Maliye Dergisi*, S:149 (Mayıs-Aralık 2005), ss. 36-73.
- KARAGÖZ Yalçın,” Nonparametrik Tekniklerin Güç Ve Etkinlikleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 9, S: 33 (2010), ss. 19-40.
- KAYRI Murat, “Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:19, S: 1. (2009), ss. 51-64.
- KİRMANOĞLU Hülya, *Kamu Ekonomisi Analizi*, 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2011.
- KÖKTAŞ Altuğ Murat, *Türkiye’de Hane Halkı Eğitim Harcamaları Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- ÖZDEN Yüksel, “ Üniversiteye Girişte Fırsat Eşitsizliğini Giderme Çalışmaları (A.B.D. Örneği), *Eğitim Yönetimi*, S:4 (1997), ss.515-526.
- PINAR Abuzer, *Kamu Maliyesi ve Maliye Politikası*, 6.Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2013.
- SARISOY İdris ve KOÇ Selçuk,” Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, *Maliye Dergisi*, Sayı 158 (Ocak-Haziran 2010), ss. 326- 348.
- SAVAŞAN Fatih, *Kamu Ekonomisi*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2014.
- ŞENER Orhan, *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*, 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2014.

- ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu*, Şubat 2010, ss. 1-22.
- T.C. STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, Vatandaş Bütçe Rehberi, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/01/Vatanda%C5%9F-B%C3%BCt%C3%A7e-Rehberi-2019.BASKI_.pdf (20.10.2019).
- TOPRAK Düriye vd, “ Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:31, S: 1 (2016), ss. 123-165.
- TOKATLIOĞLU, Mircan Yıldız, *Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*, Bursa: Alfa Aktüel, 2005.
- TUNCER İsmail ve Cihan YÜKSEL, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi”, *Kamu Ekonomisi*, Ed: Abdulkadir KÖKOCAK Bursa: Ekin Yayınevi, 2011.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Temmuz, 2007, ss.1- 112.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ KALKINMA BAKANLIĞI, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Temmuz, 2014, ss.1- 212.
- T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Temmuz, 2019, ss.1- 219.
- T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, 2019 Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2018, ss. 1-313.
- UÇKAR, Aynur, *Eğitimde Fırsat Eşitliği*, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- YAY Serdar, “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum*, Cilt 3, Sayı 9 (Kış 2014), ss. 147-161.

YAY Serdar, “1980’den Günümüze Türkiye’de Sosyal Yardım Alanındaki Gelişmeler Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, No 1 (2015), ss. 18-33.

YILMAZ, Hakkı Hakan, İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi, TEPAV Yayını, Ankara, 2007.

YILMAZ Gülay A., *Kamu Maliyesi, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4.Baskı*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013.

YİĞİT Mehmet ve EKEN İhsan, “Sosyal Yardım Ve Sağlık Hizmetlerinde Algılama Yönetimi: Diyarbakır İli Örneği”, *Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları, Türk İdare Dergisi*, C:85, S: 476 (2013), ss. 289-319.

YURTKUR, 2018-2022 Stratejik Plan,
(https://kygm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2018__2022_Stratejik_Plan.pdf 12.08.2020).

YURTKUR, 2016 Yılı Performans Programı,
(http://yurtkur.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/PerformansProgramlari/2016__yili_performans_programi.pdf, 12.08.2020).

YUVALI Ertuğrul, “Hak Temelli Sosyal Yardım Ve Klientalizm”, *TBB Dergisi*, S: 135 (2018), ss. 384-404.

ZENGİN Eyüp, Ayhan Şahin, Salih Özcan,” Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları “,
Yönetim ve Ekonomi : Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19 Sayı:2 (2012), ss. 132-142.

<https://kygm.gsb.gov.tr/>(12.08.2020)

<https://tied.org.tr/sayfa/tarihce/> (10.08.2019)

<https://tegv.org/> (10.08.2019)

www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/
(01.10.2019)

www.darulaceze.gov.tr/ (10.08.2019)

www.meb.gov.tr/ (10.08.2019/16.11.2019)

www.mehmetcik.org.tr (10.08.2019)

www.mevzuat.com/ (11.01.2020)

www.ihh.org.tr/ (10.10.2019)

www.kizilay.org.tr (10.08.2019)

www.thk.org.tr/ (10.08.2019)

www.tscvakfi.org.tr/ (10.08.2019)

www.tuik.gov.tr/Start.do (18.12.2019).

EKLER

ANKET FORMU

Bu ankette istenilen bilgiler, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında, bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, hiçbir şekilde başka amaçla kullanılmayacak ve başkalarıyla paylaşılmayacaktır.

Bu amaçla aşağıda yer alan ifadeleri tercihinize en uygun şekilde cevaplamanız çalışmadan güvenilir sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Anket formunu doldurarak göstermiş olduğunuz ilgi ve katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Ayşenur ÇERİBAŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Ufuk SELEN
Tez Danışmanı

CEVAPLAYICININ KİŞİSEL BİLGİLERİ

- Cinsiyetiniz:** Kadın (.....) Erkek (.....)
- Yaşınız:** 18-23 (.....) 24-29 (.....) 30-35 yaş (.....) 36 ve üzeri (.....)
- Annenizi Eğitim Durumu** : İlköğretim (.....) Lise (...) Ön lisans (.....) Lisans (.....) Lisansüstü (.....)
- Babanızın Eğitim Durumu** : İlköğretim (.....) Lise (...) Ön lisans (.....) Lisans (.....) Lisansüstü (.....)
- Ailenizin Yaşadığı Bölge** : Ege (...) Marmara (...) Akdeniz (...) İç Anadolu (...)
Karadeniz (...) Doğu Anadolu (...) Güneydoğu Anadolu (...)
- Yıllık Ortalama Gelir Düzeyi:** 24 240 TL ve Altı (...) 24 241 – 50 000 TL (...) 50 001 ve üzeri (...)

Okulunuz		Program türünüz				
Bursa Uludağ Üniversitesi		Ön Lisans				
Bursa Teknik Üniversitesi		Lisans				
Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksekokulu		Yüksek lisans				
		Doktora				
AŞAĞIDAKİ İFADELERE KATILIM DÜZEYİNİZİ BELİRTİNİZ						
İFADE	1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum	
	1. Devletin sunduğu kredi ve burs miktarlarından memnunum.					

2. Sağlanan kredi ve burslar, eğitim harcamalarım için yeterlidir.					
3.Öğrenim kredi ve bursları hakkında bilgilendirmeleri yeterli buluyorum.					
4.Kredi, burs ve barınma kontenjanlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.					
5. Devletin sunduğu barınma olanaklarının ve ücretlerinin verilen kredi ve burslara göre daha uygun olduğunu düşünüyorum.					
6.Kredi ve bursların dağıtımında pozitif ayrımcılık içeren uygulamaları doğru buluyorum. (gazi/şehit çocukları, anne/babası vefat edenlere öncelik tanınması vb.)					
7. Yükseköğrenim kredisi/burs imkânlarından yararlanamadığım için hem çalışıp hem okuyorum.					
8. Devletin öğrenim kredisi ve bursu verdiğini bildiğim için üniversite sınavına daha fazla çalıştım.					
9. Yükseköğrenim kredi/burs imkânları olmasaydı da üniversiteyi rahat bir şekilde okurdum.					
10. Yükseköğrenim kredisi/bursu almasaydım okulumu bırakmak zorunda kalırdım.					
11.Devlet tarafından yükseköğrenim kredi/burs imkânlarının sağlanıyor olması devlete sadakatimi artırıyor.					
12.Yükseköğrenim kredi/burs imkânları akademik başarıyı olumlu etkiliyor.					
13. Ailenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan eşitsizlikler yükseköğrenim kredi ve bursları ile kısmen azalmaktadır.					
14. Öğrenim kredisi ve burs imkânlarının varlığı diğer kardeşlerin de eğitime ulaşım imkânını yükseltiyor.					
15.Yükseköğrenim kredisi/burs miktarının üniversitenin bulunduğu bölgenin yaşam maliyetleri dikkate alınarak belirlenmesi fırsat eşitsizliğini daha çok azaltacaktır.					
16. Ekonomik yetersizliklerin azalmasında öğrenim kredisi /bursu önemlidir.					
17.Sosyal ve kültürel gelişmelerin olması eğitimde fırsat eşitsizliğini azaltır.					
18.Verilmekte olan yükseköğrenim kredisi/burs hizmetleri eğitimde fırsat eşitliğini artırır.					
19.Fırsat eşitsizliklerinin temel kaynağı ekonomik yetersizliklerdir.					
20.Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde barınma imkânının sağlanması burs ve kredi verilmesinden daha yararlıdır.					
<p>AŞAĞIDA FIRSAT EŞİTLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER YER ALMAKTADIR. BU FAKTÖRLERİN FIRSAT EŞİTLİĞİNE ETKİSİNİ ÖNEM SIRASINA GÖRE SIRALAYINIZ.</p> <p>NOT: 1 EN YÜKSEK 11 EN DÜŞÜK OLACAK ŞEKİLDE. HER BİR SAYI EN FAZLA BİR KERE İŞARETLENECEKTİR!</p>					

Faktörler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sosyo-ekonomik düzey											
Ailedeki çocuk sayısı											
Ebeveyn özellikleri (ebeveynlerin eğitim durumu, meslekleri vb.)											
Ana dil											
Din ve inanç											
Yerleşim birimi (kır-kent)											
Coğrafi bölge											
Sahip olunan teknolojik imkanlar											
Etnik köken											
Cinsiyet											
Engel durumu											